

37890, VII, E, 9

Strahovalci dveh kron.

Zgodovinska povest.

Spisal

FRANJO LIPIČ.

riše Malovrh

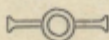
Prvi del.

V LJUBLJANI, 1907.

Tisk in založba „Narodne tiskarne“.

STRAHOVALCI ~ DVEH KRON. ~

Zgodovinska povest.

Spisal

FRANJO LIPIČ

Prvi del.

V LJUBLJANI, 1907.

Tisk in založba „Narodne tiskarne“.

I.

Vormals hat sie keiner schier regieren können; Ihr Mutwill und Halsstarrigkeit wollte ungebunden seyn und ohne Zügel. Wie sie dann noch heut gern ihres eignen Kopffs und Gefallens leben würden, wenn man ihnen nicht Ziel und Schrancken setzte . . . Sie klagen, dass ihre alte Privilegien schon hinweggefallen, weil man ihnen nicht gestattet zu rauben und morden, sondern mit dem Hencker daran verhindert.

Valvazor o prebivalcih Liburnije.

Meja dežele Kranjske je svoje dni segala na dveh koncih do morja. Tedaj sta pripadala vojvodstvu Kranjskemu ves goriški Kras do Devina in ves severni del v Istri, tako da je Kranjska neposredno mejila ob beneško republiko, ki je imela južni del Istre v oblasti.

V drugi polovici 16. stoletja je stala na griču med današnjo Opatijo in Lovranom skromna, od kamna zidana hiša. Stala je na samoti in bi se bila komaj razlikovala od sosednih hiš, v katerih so prebivali ribiči in kmetje, da ni visel nad vratmi iz železa kovan, posrebren in poslikan grb, in da ni za hišo stal v teh krajih nenavadno velik in ličen hlev.

Severna Istra, nekdanja Liburnija, je bila v tistih časih le malo obljudena, a dasi je sodnik v cvetočem Kastvu strogo vladal svoj okoliš, in se je začela Reka precej razvijati, je to le malo vplivalo na značaj in na mišljenje kmetskega prebivalstva. Prebivalci Liburnije so bili nasilni in neusmiljeni ljudje. Vedno so bili pripravljene na kako hudodelstvo in se niso dali ustrahovati, dasi je na večalih pred kastavskimi vratmi skoro vedno kdo visel. Zaradi tega so se tuji ljudje tudi kaj radi ogibali teh krajev.

Nad vse borne gospodarske razmere so bile v veliki meri krive te podivjanosti. Kraški svet je nerodo-

viten. Samo trta je dobro rodila, a pridelka ni bilo mogoče razprodati. Glavni vir dohodkov je bila reja ovac, ljudstvo na obrežju pa se je bavilo z ribištvom in z ropom. To ljudstvo je smetralo oropanje ladij, ki jih je kvarnerski vihar pognal na obrežje, za svoj privilegij, in je vporabljalo vsakovrstna zvijačna sredstva, da je v viharnih nočeh zvbilo ladje k obrežju. Pravica je sicer kaznovala tak rop s smrtjo, toda prebivalstvo se vendar ni odreklo starodavni svoji navadi.

Na griču med Opatijo in Lovrano ležeča hiša pač ni bila vredna, da je na njenem pročelju visel plemiški grb. V pritličju je bila prostorna kuhinja, v prvem nadstropju pa sta bili dve sobi. Pohištvo v teh prostorih je bilo staro in slabo.

V veliki sobi prvega nadstropja je sedel mlad mož in z veliko pozornostjo pregledoval zemljevide, ki so ležali pred njim razgrnjeni na hrastovi mizi. Zdaj in zdaj si je nestrpno pogladil goste, temne kodre, ki so mu po navadi tiste dobe segali

do tilnika, ali pa udaril z nogo ob tla, da so zazveneale zlate ostroge. Sicer je bil ta mladenič šele dobrih dvajset let star, vendar se mu je poznalo, da ni samo čvrst in zdrav, nego da zna njegovo temno oko mirno izdržati vsakega sovražnika pogled in hladno presoditi vsako nevarnost. Ta mladi mož je bil plemič Andrej Kržan.

Tudi ko se je začelo zunaj mračiti, ni Kržan odložil zemljevidov, nego skrbno nadaljeval svoje iskanje in primerjanje, dokler ga ni prebudil iz te zamišljenosti strela iz topa podoben hrup.

Zdaj je planil pokoncu in hitel k oknu, odkoder je imel razgled po vsem obrežju in na morje in šele zdaj je zapazil, da divja na morju vihar in da tuli burja z nenavadno silo tudi okrog njegove hiše. Tema je bila pa že tako velika, da je le iz težka razločil obrise bližnjih višav in hiš ter obrežja samega, ob katero so jezno butali visoki valovi.

Kržan se je obrnil od okna in je začel nemirno hoditi gor in dol

po svoji sobi. Zdajinzdaj se je ustavil pri zidu, kjer sta poleg stare, okorne puške in dolgega in težkega meča visela dva samokresa. Večkrat je njegova roka segla po tem orožju, a vselej se je Kržan premagal in zopet nadaljeval svojo hojo po sobi.

Naposled je odprl vrata, ki so vodila na ozke, lesene stopnice in je s svojim močnim in zvonkim glasom zaklical: Tomo!

Kratko in osorno je bilo to povelje in imelo je takoj pričakovani uspeh. Stopnice so zaškripale in v sobo je stopil kmetski fant v narodni noši in opankah. Fant je bil iste starosti kakor plemič Andrej Kržan; bil je žilav in krepak a čudovito umazan. Tudi ko je stopil v sobo, se ni odkril. Obstal je pri vratih in čakal, kaj da mu ukaže gospodar.

— Moja jadrenica je pač popolnoma pripravljena?

Tomo je samega začudenja nad tem vprašanjem vzel kučmo z glave.

— Kaj ste rekli? Če je jadrenica pripravljena? Seveda je pripravljena, a upam, da je ne bode te rabili.

— Zakaj naj je ne rabim, gospodine Tomo, če vas smem vprašati?

Tomo je bil očitvidno razžaljen, ker ga je Kržan imenoval gospoda in ker ga je vikal, in zato se je glasil njegov odgovor precej jezno.

— Kadar tu i burja tako, kakor danes, ostanejo pametni ljudje plemskega stanu lepo za pečjo. Ali hočete mar skušati Boga in Mater božjo?

Tomo še ni bil končal, ko se je zaslišal dolgo raztegnjen hripav, a silno močan glas. Kržan in njegov sluga sta se spogledala, potem pa je Tomo zmagonosno zaklical:

— No, kaj sem vam rekel? Ali mar nimam prav? Bog že kliče ljudstvo na breg.

— Ne, Tomo, prav nimaš. Jaz ne maram jutri zjutraj gledati mrličev na obrežju. Tebi bi bilo pač všeč, če bi jaz ostal za pečjo, da bi tvoji prijatelji lahko ropali in morili, toda iz tega ne bo nič.

Andrej plemič Kržan je naglo oblekel usnjeno suktnjo, vzela iz omare kučmo in odložil ostroge, med tem pa nadaljeval svoj pogovor s Tomom.

— Ti si sicer jako pošten in zvest dečko, moj ljubi Tomo, ali vzlic temu si zaslužil, da bi ti danes s palico ustrojil hrbet. To tvoje sočustvovanje z roparji mi kar nič ne ugaja in če te ne spreobrnem z besedami, ti bo pač morala moja palica izgnati to slabost iz krvi.

Tomo se je smehljaje pokrtil, kar je bilo najzanesljivejše znamenje, da je s svojim gospodarjem zopet popolnoma zadovoljen.

— Ne, plemeniti gospod, topli me pa ne boste. Prisežem, da ne.

Andrej plemič Kržan se je naglo obrnil k svojemu slugi.

— Kdo mi bo branil? Mar ti?

— Jaz — ne, a vi sami, plemeniti gospod. Dobri Bog vam je dal veliko večjo moč kakor meni, in zato vem, da bi se nazadnje gotovo sramovali, če bi zmagali nad menoj. Kar se pa tiče mojega sočustvovanja z rojaki, ki jih imenujete roparje, ne morem o tem z vami govoriti, ker nočete slišati resnice.

Kržan se je postavil pred Toma in mu položil roki na rame.

— Govori, Tomo, poslušal te bom do konca.

— Vendar enkrat! Tomo je bil zdaj s svojim gospodarjem tako zadovoljen, da se je mirno usedel na njegovo posteljo. Kdaj sem hotel že z vami govoriti nekaj pametnih besedi. Poslušajte me torej.

Tomo se je najprej temeljito odkašljajal in potem položil svojo nogo na bližnji stol.

— Predvsem vam moram povedati, da ga na vsem obrežju od Beršeca do Reke ni človeka, ki bi vas ne sovražil iz vsega srca.

— Mene? se je čudil Kržan. S čim sem si pa pridobil to sovraštvo?

— S tem, da niste nikdar spoštovali naših starodavnih navad. Nikdar se niste hoteli udeležiti delitve, če nam je božja milost kaj vrgla na breg, da, celo nasprotovali ste našim ljudem, če so se polastili tega, kar jim je poslala nebeška usmiljenost.

— To si pa lepo povedal, Tomo, se je rogal Kržan. Ropanje imenuješ ti delitev božjih darov in če kdo na-

pada in mori, praviš ti, da se je polastil tega, kar mu je poslala nebeška usmiljenost. Sram te bodi!

— Nič me ni sram, je hladnokrvno odgovoril Tomo. Če vrže morje kako ladjo na naš breg, je to bila božja volja, in kar pride na naš breg, je naše.

— Obljubil sem ti, da te bom mirno do konca poslušal, torej nadaljuj!

— Dalje vam očitajo naši ljudje, da ste se izneverili tudi drugim našim navadam. Že tako vas gledajo postrani, ker niste domačina.

— Kranjec sem, kakor ste vi Kranjci.

— Da, to je že res, toda razloček je le med nami in ne le v jeziku in v nošnji. Pri nas rabimo na primer samo puško in kij, vi pa, ki ste bili nekoč najboljši borilec s kijem, rabite zdaj samokrese. Dalje vam očitajo... a tega ne maram povedati, ker bi se preveč jezili.

— Povej odkritosrčno, kaj mi še očitajo.

— Pravijo, da ne verjamete, da človeka mora tlačiti, da je petek ne-

srečen dan in da, če jih je trinajst pri eni mizi, umrje eden še tisto leto. A naši ljudje bi vam naposled še to odpustili, če bi ne hodili na pomoč tujim ladjam, ki jih vrže božja dobrotta na naš breg. Zato pa vam pravim, bodite previdni, da vas ne zadene kaka nesreča.

Tomo je bil zadnje besede izgovoril s posebnim poudarkom in Andrej plemič Kržan je čutil, da ga hoče njegov sluga posvariti resno in ne samo z namenom, da bi ga zadržal doma.

— Videl si, Tomo, je dejal Kržan, da sem te do konca poslušal; zdaj me poslušaj ti. Da mi ljudstvo na obrežju ni naklonjeno, vem že davno. Onemogočil sem že nekaj roparskih napadov na tuje ladje in pripravil ljudstvo ob lep plen. Posebno očitno mi kažejo ljudje svoje sovraštvo, če se prikažem na obrežju, kadar je morje nemirno. Toda jaz imam svoje dolžnosti in jih bom izpolnjeval. Moj gospodar, knez Turjaški, mi je letos, ko sem bil pri njem v Ljubljani, še posebno naročil, naj skrbim,

da se v teh krajih naredi konec ropanju, in to povelje bom po svojih močeh izpolnjeval. Ker pa mi priča tvoje svarilo, da moram biti pripravljen na vse slučaje, pojdem odslej samo dobro oborožen z doma. In kadar bo treba zabraniti kak rop, vzameš tudi ti, Tomo, kako orožje. Danes je že tak dan, da bo treba poseči vmes. Vzemi sekiro, Tomo, in pojdi z menoj.

Tomo se ni ganil z mesta, le kučmo je vzel z glave in jo jezno vrغل na posteljo.

— Ah, moj dobri gospod, dajte si vendar kaj dopovedati. Kar božja milost prinese na naš breg, to je, kakor bi bilo posvečeno, in tega ne sme nihče vzeti našim ljudem.

— Ako nimaš poguma, iti z menoj, pa ostani doma, je osorno vzkliknil plemič Andrej Kržan in začel pregledovati svoja samokresa, če sta dobro nabita.

— Ah, gospod, bodite vendar usmiljeni, je tarnal Tomo. Kaj pa sem zagrešil, da tako z menoj govorite? Jaz naj vas zapustim v nevar-

nosti? Takega žaljenja nisem zaslužil.

Tomo je skočil s postelje in vzel svojo kučmo.

— Pojdiva torej, gospod. In če bi nam kmetje in ribiči branili, vkrcati se, prosim vas, ustrelite najprej dolgega Jurja. Saj ga poznate, tistega tihotapca, ki je moj smrtni sovražnik.

— Čudno je, da ti sam še nisi poskusil ugnati tega Jurja v kozji rog.

— Ne zamerite, gospod, poskusil sem to že večkrat, a brez uspeha. Juri in jaz sva enako močna in enako spretna in to je vzrok, da ga še nisem mogel poslati na oni svet. Pomagajte mi torej, gospod, saj bo tudi za vas dobro, če spraviva Jurja v večnost.

Andrej plemič Kržan očitvidno ni bil istega mnenja, kakor njegov sluga, zakaj napravil je konec pogovoru s tem, da je ukazal Tomu, naj gre pogledat jadrenico in naj kar treba pripravi za odhod.

— Samo malo potrpljenja vas prosim, plemeniti gospod, je dejal

Tomo in šel po stopnicah v kuhinjo.

Tomo je svoje priprave hitro končal. Zbral je nekaj vrvi, kladivo in teslo ter oblekel kožuh in obul škornje, ki jih je nekdam nosil njegov gospodar. Predno pa je zapustil kuhinjo, je pred podobo Matere božje, ki je visela v kuhinji, užgal malo svečo, pokleknil in molil:

— Ljuba mati božja, prosim te, bodi usmiljena in pazi, da se moj gospodar in jaz srečno vrneva z morja. Ako preskrbiš, da se moj gospodar in jaz sploh ne bodeva mogla danes ukrcati, ti darujem jutri še eno svečo. Ako pomagaš, da vrže morje na naš breg kako bogato otovorjeno ladjo, dobiš dve sveči, in če mi daš moč, da premagam dolgega Jurja in mu razbijem vse kosti, ti kupim tri sveče in jih nesem na kolenih na Trsat. Amen.

Tomo je zdaj poln novega zaupanja v pomoč Matere božje vstal, vzela iz kota še svojo železno palico in se odpravil na morski breg, kjer je bila shranjena Kržanova jadrenica.

Pregledal je, če je vse priredil, kar je bilo treba, in se potem hitro odpravil domov.

II.

Al' je grom al' treskanje,
Al' voz burovževi gre?
To ni tresk, ne gromenje,
Tud' voz burovžev ne gre,
Tu jezdari vel'k gospod..

Narodna.

Ko je prišel Tomo na cesto, je vzlic bučanju viharja in žvižganju burje zaslišal treskanju podoben ropot. Po slabi in kameniti cesti, ki je vodila po obali od Reke do Beršeca, je dirjal jezdec, tako naglo, kakor bi bežal pred smrtjo. Konj je glasno hrkal in pod kopiti, če so se zadela ob kamen, so se mu vžigale iskre. Tomo je obstal na cesti kakor bi bil okamenel. Strah ga je prevzel, ko je čul ta tajinstveni ropot, in ni se ganil niti tedaj, ko je že natančno razložil, da se mu bliža konj, na katerem sedi jezdec. Prišel je šele k zavesti, ko je ležal na tleh in je čutil, da mu curlja

kri z glave, kamor ga je bilo zadelo konjsko kopito.

— Bedak, nerođni, je zakričal jezdec, ko se mu je posrečilo, ustaviti konja in se je prepričal, da še živi človek, ki ga je bil podrl. Zakaj se nisi umaknil?

Ta odgovor je Tomu pričal, da nima opraviti z nadnaravnim bitjem, kakor je mislil, nego z navadnim človekom. To ga je takoj poživilo. Vstal je hitro in na prijazni pozdrav odgovoril ravno tako prijazno.

— Ti si sam bedak in še največjih eden. Čemu pa tako drviš po cesti, koder veš, da hodijo ljudje? Ali ti je mar krvnik za petami in te čakajo vešala?

— Bog mi odpusti, a meni se zdi, da si se predrznil nekaj zabavljati, je vzkliknil tujec in vzel izza pasa dolg, svetel samokres, s katerim je pomeril na Toma.

Tomo je bil sicer pogumen in krepak mož, toda njegov pogum je bil vedno natančno tako velik, kakor se je to zdelo njegovi zdravi pameti potrebno. Če ni bilo prav nič upanja

na zmago, je Tomov pogum popolnoma izginil. V takih slučajih se je Tomo tolažil z zavestjo, da že pride ugodna prilika za obračun in plačilo. Tako tudi zdaj. Ko je Tomo v tujčevih rokah zaledal dolgi svetli samokres, je sprevidel, da s svojo železno palico ničesar ne opravi, in je vsled tega sklenil, da se poravna izlepa s tujcem, ki je moral kot lastnik samokresa biti gotovo velik gospod.

— Ne zamerite mi mojih besed, milostivi gospod, je rekel Tomo spoštljivo in se odkril, kar je storil samo kadar je bil jezen. Temno je že, tako temno, da nisem razločil kakega gospoda imam pred seboj.

Tomu bi se bil jezdecu naposled še zahvalil, da ga je izvolil s svojim konjem podreti na tla, a ker je bil tujec že med tem spravljal svoj samokres, se tudi Tomu ni zdelo potrebno, da bi nadaljeval svoje opravičevanje.

— Vidiš, dečko, zdaj mi ugajaš, je dejal jezdec. Zdaj sva zopet prijatelja in upam, da ostaneva prijatelja. Če si hočeš ohraniti mojo naklonjenost, mi moraš pred vsem po

pravici in po resnici odgovoriti na nekatera vprašanja.

Toma je pri teh besedah obšla velika nezaupnost do tujca, zlasti ker ni imel pojma, kako bi si pomagal, da bi mu ne bilo treba odgovarjati. Njegova nezaupnost se je spremenila celo v strmenje, ko je tujec vzel iz žepa srebern denar in ga Tomu ponudil. Tomo ni niti trenotek premišljeval ali omahoval, marveč kar mogoče hitro spravil denar in se potem ravno tako hitro pokrtil v znamenje, da je tujcu vse odpustil.

— Tako, prijatelj, je rekel tujec; zdaj, ko se razumeva, mi boš pač odgovoril na moja vprašanja:

— Za tolar odgovorov — ta bo pa dolga, je menil Tomo; posebno v tej burji . . .

— Ne boj se, dečko; ne bom te dolgo zadrževal. Povej mi najprej, če poznaš plemiča Andreja Kržana, ki ima tod nekje svoj gradič.

V Tomovem srcu je zopet zavladata nezaupnost in prav nerad je odgovoril na to vprašanje.

— Poznam gospoda Kržana, kakor ga poznajo vsi ljudje.

— Kake vrste človek pa je ta plemič?

— Hm, tiste vrste, kakor vsi plemenitaši.

— Čuješ, dečko, se je smejal tujec in zopet pokazal svoj samokres. Ti si nekoliko preveč previden.

Tomu je bilo na tem, da se tujcu kot lastniku dolgega in najbrž s srebrom okovanega samokresa ne zameri, in zato je hitro dejal:

— Ne zamerite, gospod, previden nisem, samo malo neumen. Kakor me kdo vpraša, tako mu odgovorim. Sicer pa se mi zelo mudi domov. Pa srečno potujte!

— Škoda, da se ti tako mudi. Pravkar sem ti mislil darovati še en tolar.

— O, prosim, tako se mi pa le ne mudi, se je hitro oglasil Tomo, pristopil zopet k jezdecu in čakal z odprto roko na drugi tolar. A tujec mu je smehljaje podrl vse upanje na drugi tolar.

— Le idi, dečko, če ti se tako mudi. Ta tolar dobi prvi človek, ki ga srečam, in ki mi bo znal kaj več

povedati o plemiču Andreju Kržanu, kakor ti.

Spričo teh besed je Toma prevzela utemeljena nevolja. Strgal je kučmo z glave in srdito zakričal:

— Kje pa dobite človeka, ki bi Vam vedel kaj več povedati o plemiču Kržanu, kakor jaz? Pokažite mi ga ali mi ga imenujte, če morete. Na vsem svetu ga ni takega človeka, zakaj plemič Kržan je moj gospodar in jaz sem njegov sluga in vem torej več o njem, kakor kdorkoli.

— Ti si Kržanov sluga? se je začudil jezdec. Zakaj pa tega nisi takoj povedal?

— Zakaj me pa tega niste takoj vprašali, se je odrezal Tomo.

— Vidiš, dečko, zdaj imaš pa ti prav. Torej začniva iznova. Tu je drugi tolar. Pa zdaj povej: Kakšnega značaja je plemič Kržan?

— Kristjanskega značaja, je kategorično odgovoril Tomo.

— Ali bi se ne mogel malo jasneje izraziti? Hvaležen bi ti bil če mi poveš, v čem se kaže kristjanski značaj tvojega gospodarja.

— Moj gospodar je kristjanskega značaja, ker je dober z reveži, ker je nežen z otroki, ker mi da vina, če je z menoj zadovoljen, in me pretepe, če je nezadovoljen, in ker je neusmiljen s hudobneži.

Jezdecu je to pojasnilo močno ugajalo.

— Tvoj gospodar je torej pogumen mož, ki se ne ustraši nobene nevarnosti?

— Če ste prišli semkaj, da bi se ž njim prepirali, potem mi lahko darujete cekin. Tako dober je namreč moj svet, da je najbolje za Vas, če se kar zdaj vrnete, odkoder ste prijezdili.

— Torej je tvoj gospodar velik in hraber junak? Prav! Kako pa kaj izhaja z ženskami? Najbrž ima več ljubic.

Tomo je odstopil dva koraka in grozeč dvignil svojo železno palico.

— Čujte, gospod! Za tista dva tolarja, ki ste mi jih dali, pa ne bodeste tako govorili o mojem gospodarju!

Tujca tudi osorne besede in preteče kretnje Tomove niso ozlovoljile.

— Nič se ne huduj, dečko, je dejal in ponudil Tomu še en tolar. In zdaj idiva v hišo tvojega gospodarja, zakaj začelo je deževati in tema je tolika, da ne morem nikamor naprej.

Tomo se je malo obotavljal, potem pa molče prijel konja za uzdo in ga peljal po primitivnem potu, vodečem od ceste na grič, kjer je stala Kržanova hiša.

Mladi plemič Kržan je med tem vse nemirneje in nestrpneje pričakoval svojega Toma. Premerjal je svojo sobo z dolgimi koraki. Vihar, ki je divjal zunaj, je vzbudil v njegovem srcu otožne misli.

— Vedno hrepenim po priliki, da bi z dejanji pokazal svoj pogum in svojo zmožnost, a nemila usoda me je vrgla na ta kameniti breg in namesto z junaki, se moram ruvati s tolovaji. Plemenitega stanu sem, vse zmožnosti imam, da bi se povzpел do odličnega mesta, a ganiti se ne morem. Nikogar ni na svetu, ki bi me ljubil ali bi mi bil vsaj prijateljsko naklonjen, in če me ti podivjani ribiči

nocoj ubijejo, ne bo nobena solza kani-
nila na moj grob.

Tako je Andrej plemič Kržan govoril sam s seboj, ko je begal po sobi in te neprijazne misli so ga šele zapustile, ko je slišal, da Tomo odpira vrata.

— Gospod — pripeljal sem Vam gosta, ki prosi prenočišča zase in za svojega konja, je kričal Tomo že na stopnicah.

— Pelji konja v hlev, gospoda pa prosim, naj vstopi v moj skromni dom.

Kržan je šel tujcu na stopnice nasproti in ga povabil v svojo sobo.

— Ne zamerite mi gospod, da sem se Vam vsilil, je dejal tujec, ko je odložil klobuk in plašč. Toda v takem viharju mora biti človek vesel, da se sploh more kje vsiliti.

— Bodite prepričani, gospod, da mi je vsak gost ljub.

Tujec se je usedel, ne da bi mu bil Andrej ponudil stol.

— To se mi pač ne zdi posebno modro, je menil tujec, kajti zgoditi se zna, da Vam pridejo v goste prav

malo priporočljivi ljudje. Ta peti del kranjske dežele, kakor imenujejo Liburnijo, je precej na slabem glasu. A čemu bi s takim govorjenjem tratila čas. Dajte mi rajši vrč vina, da se pokrepčam.

Tujčevo vedenje ni Andreju Kržanu kar nič ugajalo. V tem, ko je natočil vina, si je tujca kolikor je to dopuščala slaba luč, natančneje ogledal in je spoznal, da ima pred seboj najbrž kakega premožnejšega kupčevalca s konji. Tujec je bil visok in širokopleč, nenavadno zagorelega lica in ostrih sivih oči, ki so se neprestano nekako nepokojno ozirale po sobi.

— Kaka čudna puška pa visi tu na vaši steni, je naenkrat vzkliknil tujec in stopivši k zidu, snel puško ter jo začel natančno ogledovati. Čemu vam služi ta nestvor?

— Ta puška mi je ljub spomin, je odgovoril Kržan. V naših krajih ne rabijo takih pušk, pač pa doli v Levanti.

— Prav pravite! Imel sem sorodnika, ki se je mnogo let potikal po Levanti in mi pripovedoval čudovite

reči o ondotnih krajih. Spominjam se, da mi je tudi pripovedoval o takih puškah, ki jih rabijo le Turki in Grki. O, Levanta, to mora biti dežela! Kdor ima sigurno oko in krepko pest ter se ne boji preveč pekla, ta v Levanti lahko obogati.

Kržan se je začel zanimati za svojega gosta.

— Jeli Vaš sorodnik v Levanti dosegel svoj namen?

— In še kako! Moj Bog, ko je odšel z doma, je imel v žepu en sam tolar, sedaj pa ima velikanski grad, obširna posestva in se vozi v kočiji, ki je vsa okovana z zlatom.

— Imel je pač srečo, je vzdihnil Andrej in se resignirano obrnil k oknu ter gledal v temno noč.

— Gotovo, da je imel srečo, a doli v Levanti, na grških otokih in v Egiptu imajo pogumni, podjetni in izobraženi ljudje sploh srečo. O, ko bi bil jaz tako mlad kakor ste vi, kdaj bi bil že sledil svojemu sorodniku. Ali Vam, plemič Kržan, še ni prišlo na misel, da bi v tujih deželah poskusili svojo srečo? Sodim, da ne

tičite v bogastvu in da v tem bornem gradiču niste nič preveč veseli svojega življenja. V tej starosti mora človek ven v svet in poskusiti, če si ne pomaga naprej bodiže kakorkoli.

— Ne pozabite, da sem plemič, je rekel ponosno Kržan, misleč, da je s tem napravil konec dobrohotnemu modrovanju svojega gosta.

— Dragi gospod — časi plemske vsegamogočnosti so že minili. Kaj Vam koristi Vaše plemstvo? Ali se Vam izplača, da v tem podirajočem se gradiču opravljate posel nekakega valpta knezu Turjaškemu?

— Prosim, gospod, nehajte, je zapovedujoče rekel Kržan, in prosim Vas, dokler ste moj gost, da s takimi pogovori več ne začnete. Povejte mi raje, kako se imenujete in kdo da ste.

— Kupčevalec sem s konji in moje ime je Padač, je mirno odgovoril tujec. Kupujem konje za beneško vojsko.

— Želim Vam, da bi se Vam Vaše kupčije dobro obnesle, je hladno in dostojanstveno rekel Kržan in je potem svojega gosta povabil na večerjo.

Šla sta v kuhinjo in molče požila jako skromno večerjo, ki jo je bil pripravil Tomo. Tujec je med jedjo neprestano opazoval Kržana in to z neko posebno dobrohotnostjo, kar je Tomu jako ugajalo ter vzbujalo v njegovem srcu sladko upanje, da se morda še enkrat odpre tujčeva možnja in da morda zdrkne v Tomovo roko še en tolar.

Tej tihoti je napravil konec močan strel, kateremu je kmalu sledil drugi.

— Ali je treščilo . . . je vprašal Kržan, ko je zadonel prvi strel.

— Ne, to je strel iz topa, je zaklical tujec, ko je zadonel drugi strel. Ladja je v nevarnosti in kliče na pomoč.

Kržan je bil v tem že ogrnil svoj plašč.

— Idimo . . .

— Kaj pa hočete v tem viharju? je vprašal Tomo, ne da bi se premaknil od ognjišča. Kdor gre ob takem vremenu iz hiše gre v gotovo smrt.

— Če te je strah, ostani doma, je nejevoljno zakričal Kržan.

— Mene ni nikdar strah, je odgovoril Tomo hladnokrvno in stegnil noge.

— Strah te je, da, in strahopetec si. Strah te je iti na morje, še bolj pa te je strah dolgega Jurja.

Tomo je bil užaljen v dno svoje duše. Srdito je planil pokonci, prav kakor bi se hotel zapoditi v svojega gospodarja.

— Mene naj bo strah dolgega Jurja? je kričal. Kdo pa je bil tisti, ki je Jurju na Veliki petek z enim udarcem izbil štiri zobe? Jaz sem bil tisti junak. In da bodete videli, kako malo se bojim Jurja, pojdem z vami.

Te hitre premembe v Tomovem mišljenju ni provzročilo samo Kržanovo očitavanje, da se Tomo boji dolgega Jurja. Tomo se je bil namreč naenkrat spomnil, da je ta večer prosil Mater božjo, naj mu preskrbi priliko, da polomi dolgemu Jurju vse kosti in zazdelo se mu je, da ima mnogo upanja, doseči s pomočjo plemiča Kržana in lastnika dolgega svetlega samokresa ta svoj smoter.

— Prosim vas, plemeniti gospod, se je oglasil zdaj kupčevalec s konji, dovolite mi, da se vam pridružim.

Andrej plemič Kržan je hipoma pozabil na svojo nevoljo do tujca. Rekel si je, da človek, ki gre prosto-voljno v veliko nevarnost, mora biti plemenitega srca. Segel je tujcu v roko in odprl vrata.

— Hitimo! Vsak trenotek je dragocen, da rešimo, kar se da še rešiti.

In odhiteli so vsi trije po griču in skozi vihar na morsko obrežje.

III.

Kapitan na barki stoji
In se žalostno drži . . .
O Marija sedem žalosti,
Pomagaj nam v nevarnosti.

Narodna.

Vihar je divjal s strahovito silo. Po nebu so se podili temni oblaki, iz katerih so švigale strele, druga za drugo. Burja je bučala in v svitu bliskov se je videlo, kako visoko je morje metalo peneče se valove.

Bila je noč groze, a vendar je bilo na obrežju zbranega mnogo ljudstva, zlasti moških, ki so bili oboroženi s sekirami in z železnimi paličami in so nestrpno čakali, če jim vrže morje kak plen na breg. V votlini, izdolbeni v skalo, je gorel ogenj, in ženske, ki so bile zbrane tamkaj, so skrbno pazile, da je bil plamen vedno velik in svetel, tako, da ga je bilo videti že daleč z morja. Ta plamen naj bi morebitne ponesrečence zvabil na breg in v gotovo smrt.

Andrej Kržan in njegova spremljevalca so sicer skrivali svoje obraze v plaščih in se ogibali ljudi, a vendar so si ženske kmalu pripovedovale, da je valpet kneza Turjaškega na obrežju in da hoče ljudstvu vzeti, kar mu morda podari morje. Od žensk so to izvedeli moški in kmalu so videli Andrej Kržan in njegova pomočnika, da se ne morejo več svobodno gibati. Moški so jih bili obstopili v večjem kolobarju in se niso več razmaknili.

Andrej je sodil, da je najpametneje, če tega ne zapazi. Ker ni mo-

gel po cesti nikamor iti, se je obrnil k morju in začel pripravljati svojo jadrenico za odhod. Komaj so to zapazili ljudje, so ga obstopili še tesneje. Najpogumnejši so celo začeli prijemati verigo, s katero je bila ladja priklenjena ob skalo, in polglasno mrmranje teh ljudi je kazalo Andreju, da ne sme več molčati. Vzel je izza pasa samokres in mirno ukazal ljudem, naj izpuste verigo.

— Naveličal sem se vašega nadlegovanja. Če imate proti meni kake namene, vam svetujem, da si stvar še enkrat premislite. Poznate me dovolj, da izpolnim do pičice, kar obljubim. Povem vam torej, da ustrelim na mestu vsakega, kdor se dotakne mene, mojih spremljevalcev ali moje jadrenice.

Ljudje so res odstopili nekaj korakov, kajti Andrej Kržan je govoril tako odločno, da niso niti najmanj dvomili o resnosti njegove grožnje. Morda bi se bili počasi razgubili, da se ni iz ozadja zaslišal jezen klic.

— Strahopetci! Kaj ne pojmite, da vam hoče knežji valpet vzeti, kar

Vam je namenilo morje? Branite vsaj svojo starodavno navado.

— To je dolgi Juri, je zašepetal Tomo svojemu gospodarju na uho. Kar ustrelite ga, gospod, sicer se zgodi nesreča.

Kržan je pač hotel odgovoriti dolgemu Jurju, a dva strela iz topa, ki sta zadonela z morja, sta mu vzbudila misel, da je bolje, če zdaj kaj stori, in da ni čas primeren za besedovanje.

— Ladja je v nevarnosti — idimo ji na pomoč, je dejal Andrej svojima spremljevalcema in je odstranil verigo, ki je vezala ladjo na skalo. Tomo je hitro skočil za svojim gospodarjem in prijel za verigo, čakaje, da mu sledi tujec. Toda v tem trenutju so se kmetje in ribiči zapodili proti čolnu in prijeli kupčevalca s konji, ki je še stal na kopnem, nekaj korakov od ladje.

— Ta vsaj ne pojde na morje, je kričal dolgi Juri. In gorje mu, če ne dobimo svojega plena, ki nam ga je namenilo morje.

Kupčevalec s konji se ni čisto nič razburil zaradi tega napada.

— Spoštovani prijatelj, je rekel dolgemu Jurju z najljubeznivejšo prijaznostjo, blagoizvolite mi povedati, s kako pravico ste se polastili moje osebe. Ni treba, da mi trgate obleko. Saj se lahko iz lepa pomeniva. Če je pravica na Vaši strani, se ji uklonim, če pa ni, bi bilo bolje, da izginete, drugače postanem nejevoljen.

— Kaj pravica, je vpil dolgi Juri, kdor ima moč, ima tudi pravico na svoji strani.

— Če ste tega mnenja, spoštovani prijatelj, dovolite mi, da se tudi jaz ravnam po vašem načelu, je skoro nežno odgovoril kupčevalec s konji, obenem pa tudi že zgrabil dolgega Jurja za vrat in ga z neznansko silo treščil ob tla. Še predno so se ljudje, ki so stali okrog tujca, prav zavedli, kaj se je zgodilo, je imel kupčevalec s konji že Jurjevo železno palico v rokah in je tako naglo in tako spretno mlatil ž njo po ljudeh, da ti še misliti niso utegnili na obrambo, nego so s krvavimi glavami kričaje bežali na vse strani.

Kupčevalec s konji je potem še prijel dolgega Jurja, ki je ležal brez zavesti na tleh, in ga nesel od brega na cesto.

— Hej, ljudje, tu ste pozabili najhrabrejšega iz svoje čete. Pomagajte mu, če se mu je kaj zgodilo.

Šele zdaj se je kupčevalec s konji obrnil k ladji, ki sta jo Andrej in Tomo komaj držala pri bregu.

— Zdaj lahko brez skrbi odri-
nemo, je dejal svojima tovarišema tako mirno, kakor da se ni nič posebnega zgodilo, ter je vstopil v ladjo.

Andrej je vzel v roke krmilo in ker vsled silne burje ni bilo mogoče razpeti jadra, sta tujec in Tomo pri-
jela za vesli, veriga je odletela na kopno in divji valovi so dvignili ja-
drenico, ki je bila prej čoln kot ladja, in jo zanesli kakor igračico na raz burkano morje. Tujec in Tomo sta morala napenjati vse sile, da sta kljubujé burji in valovom pripravila ladjo naprej po tisti smeri, ki jo je kazal krmilar. Vzlic težkemu delu pa ni Tomo premaknil pogleda od obrežja,

kjer je bilo pri svitu v skalni votlini goreče grmade natančno razločiti vsako posamezno osebo.

— Milostivi gospod, je naenkrat vzkliknil Tomo, pazite tam na skali, kjer je stala naša ladja, čepi dolgi Juri s puško v rokah.

— V tej temi, ko nas vidi samo, če posveti blisk, pač ne bo mogel nikogar zadeti, če ima sploh porabno puško, česar pa ne verjamem. Andrej Kržan si res ni delal skrbi in niti glave ni obrnil, da bi videl nevarnost, ki jo je razkril Tomo.

Počasi je ladja prerezovala mogočne valove. Andrej je krmilil v smeri, od koder se je zdaj in zdaj čul iz topa strel, kjer je torej domneval potapljajočo se ladjo. Neštevilnokrat je burja odvrnila jadrenico od te smeri, neštevilnokrat so jo velikanski valovi dvignili in pahnili nazaj ali na stran, a vselej je železna volja teh treh mož zmagala in je jadrenica nadaljevala svojo pot. Ta boj z elementi je trajal več ur, in še ni bilo videti ladje, ki je s streli klicala na pomoč. Končno so pri svitu bliskov

zagledali v daljavi luči in spoznali, da so našli iskano ladjo. Potrojili so svoje napore in se čez nekaj časa srečno približali ladji.

— Tu je vsaka pomoč izključena, je menil kupčevalec s konji. Ladja sicer ni velika, a že je skoro ves zadnji del pod vodo. Čez uro se ladja gotovo pogrezne.

— Kar obrnimo, je vzkliknil Tomo, sicer zadene še nas kaka nesreča.

Tujec in Tomo sta skoro ob enem potegnila vesli iz vode, dočim je Andrej slej kot prej z železno močjo držal krmilo v isti smeri, to je na potapljajočo se ladjo.

— Vsaj poskusiti je treba, če se da kaj storiti, je dejal osorno. Pritisnita vender!

— Kako pa mislite ljudem pomagati? je vprašal tujec. Čim pridemo do ladje, jih poskoči toliko v naš čoln, da smo vsi izgubljeni. Tomo ima prav. Najbolje bo za nas, da se vrnemo na breg. Ladja je izgubljena.

— Nisem vas vprašal za svet, je jezno zavpil Andrej. Zdaj ste na moji ladji, in kot zapovednik te ladje

zahtevam, da ste mi pokorni. Da ladje ni mogoče rešiti, to vem tako dobro kakor vi, a morda otmemo smrti vsaj nekaj oseb. Človeška dolžnost je, da to poskusimo.

— Če je osem oseb na naši jadrenici, se skoro gotovo potopi, je opozarjal Tomo. Vrnimo se raje in molimo za nesrečne žrtve božje nemilosti.

— Zdaj smo trije na ladji, petim osebam torej lahko rešimo življenje. Kaj to ni nič?

— Nič posebnega, je prezirljivo opomnil Tomo. Moje življenje mi je ljubše, kakor življenje vseh teh ljudi, ki so na ladji. Da pa ne pridemo praznih rok domov, sem zadovoljen, če vzamete na čoln dve ali tri osebe. Samo zato, da se nam domači ljudje ne bodo smejali.

Kržanova jadrenica se je bila zdaj približala ladji tako, da so mogli reševalci dosti natančno razločiti ljudi na ladji in slišati njihov obupno vpitje. Na sprednjem koncu je na vzvišenem mestu stal visok mož, mirno in hladnokrvno, in dajal

pomorščakom različne ukaze. Brez dvoma se je zavedal nad vse obupnega položaja svoje ladje, svojih ljudi in potnikov, a če mu je tudi žalost trgala srce, svoje mirne preudarnosti ni izgubil niti za trenotek. Okrog njega so se stiskali ljudje in klicali na pomoč Boga in Mater božjo in kričaje molili, dočim so pomorščaki delali z vsemi silami, da vsaj za nekaj ur obdržé ladjo na površju morja.

Ko se je Kržanova jadrenica približala ladji in so jo ljudje zapanili, je nastal krik, ki je še presegal bučenje viharja. Vse se je usulo na stran, kjer je stala jadrenica. Pomorščaki so popustili svoje delo in se spenjali čez rob svoje ladje, da bi poskakali v čoln.

— Nazaj, sicer smo izgubljeni, je zakričal kupčevalec s konji in je obenem uprl veslo v morje s toliko močjo, da je čoln kar odletel na stran.

V istem trenotku je pa tudi kapitan zapustil svoje mesto. Vihteč sekiro v roki je planil med pomorščake.

— Nazaj, vsi nazaj! je kričal. Kdor se ne umakne, tega ubijem na mestu. Sram vas bodi! V ladji so ljudje, ki so svoje življenje zaupali vaši hrabrosti, a vi jih hočete zapustiti v nevarnosti, da le sebe rešite. Sram vas bodi! Pomorščak ne sme misliti nase, dokler niso rešeni potniki. Prve so ženske.

Pomorščaki so se res umaknili, dasi neradi in glasno mrmraje. A kapitan je bil zadovoljen, da je vsaj toliko dosegel.

— Ženske so prve, je ponavljal kapitan in obrnivši se tja, kjer je prej stal, je dal mladi dami znamenje, naj pride k njemu.

— Hitite! Brž! Nobenega trenutka ne smemo zamuditi.

Kržan in njegov sluga sta opazovala dogodke na ladji s toliko pozornostjo, da se nista ne enkrat ozrla na svojega pomočnika. Ta je bil ves izpremenjen. Iz oči mu je žarel ogenj, obrvi so bile stisnene in na ustnih mu je trepetal strašen usmev. Zrl je nepremično na krov in celo preslišal Kržanovo povelje, naj se

čoln zopet približa ladji. Tomo je sam zastavil veslo in pognal čoln naprej.

Na ladji je med tem poleg kapitana stopila mlada dama, katero je spremljal visok mož v bogati obleki. Kapitan ju je privezal vsakega na eno vrv in potem spustil najprej mlado damo v Kržanov čoln. Ko je hotel spustiti še starega gospoda, se je ladja zagugala in kapitan je izgubil ravnovesje. Padel je na krov, vrv mu je zdrknila iz rok in stari gospod, ki je bil splezal že čez rob, je zletel v morje.

Vsi, ki so to videli, so zakričali groze, dočim je Andrej Kržan v trenutku planil iz čolna v morje in plaval za ponesrečencem. Po ljutem boju z valovi se je Kržanu posrečilo, da je vjel vrv, na katero je bil privezan stari gospod. Ovil si jo je okrog pasu in vlekel starega gospoda za seboj do čolna.

— Dečko — čast ti in slava, je zaklical kupčevalec s konji, ko je Kržan zasedel zopet svoje mesto na krmilu. Nisem mislil, da si tako hraber.

Kržan bi bil najbrž kupčevalca s konji odločno zavrnil, da ga tika, toda pogledal je bil ravno tedaj v obraz mlado damo, ki je sedela poleg rešenega gospoda in zastala mu je sapa, tako ga je prevzela lepota tega dekliškega obraza. Kupčevalec s konji je to zapazil. Stisnil je jezno zobe in se naslonil na svoje veslo s tako srdito močjo, da se mu je veslo nalomilo.

— Pošljite nam tri čolne na pomoč, je kričal kapitan za odhajajočo jadrenico, a nihče mu ni ničesar odgovoril.

IV.

Plavaj, plavaj, mladi junak,
Plavaj in na kraj priplavaj.
Narodna.

Ves zamaknen je gledal Andrej plemič Kržan krasno, komaj kakih osemnajst let staro dekle, ki je stisnjena ob očeta, sedela pred njim na krovu. Prvikrat ga je obšlo spoznanje, koliko je že zamudil s tem, da se ni

mogel ločiti od svojega gradiča na skalnatem obrežju Liburnije in prvi-krat se mu je zazdelo, da utegne življenje vendarle lepo biti. Niti za trenotek ni maknil očesa od mlade dame, prav kakor bi dvomil, ima li pred sabo živo bitje ali čeznaraven pojav. Mlada dama je imela toliko opravka s svojim očetom, da Kržanove pozornosti ni zapazila. Starega gospoda so popadale slabosti in nekajkrat mu je klonila glava, kakor bi izgubljal zavest. Naposled se je kar naenkrat nagnil vznak in obležal brez zavesti na roki mlade dame.

Andrej je instinktivno izpustil krmilo iz rok, da bi pomagal staremu gospodu, a še predno je vstal s svojega sedeža, je zaklical kupčevalec s konji:

— Ne zamerite, gospod! Življenje nas vseh je vendar nekaj važnejša stvar, kot starega gospoda hipna slabost vsled zaužite morske vode.

Andrej je malo zardel in zgrabil zopet krmilo. Odgovoril ni nič, dasi je bilo tujčevo opozorjenje precej robato.

— Oče, ljubi oče, je vzdihovala deklica in stiskala starega gospoda k sebi. Jaz sem, ki te kličem, jaz, tvoja Asunta. Oče — saj bodemo kmalu rešeni.

In ker vse to klicanje ni vzbudilo gospoda iz nezavesti, se je deklica obrnila do Andreja.

— Prosim Vas, pomagajte mu. Morda oče še ni izgubljen. Ah, če mi umrje. Pomagajte! Moj oče je bogat, neizmerno bogat in Vas bo sijajno poplačal.

Andreja Kržana je spreletela jeza.

— Ne bojte se, je odgovoril osorno. Slabost Vašega očeta mine kmalu. Jaz pa ne smem izpustiti krmila iz rok.

Kupčevalec s konji ni bil tako prizanesljiv, kakor Andrej Kržan.

— Človek postavlja svoje življenje v nevarnost in žanje tako hvaležnost! Mar bi jih bili pustili na ladji, da bi se bili potopili. Pa to leži latinskemu plemenu že v krvi. Samo v zlato verjame in ne [pojmi več ne požrtvovalnosti, ne velikodušnosti.

Andrej Kržan je namenoma preslišal to zabavljanje. A ko je videl, da prihaja stari gospod zopet k zavesti in da se je Asunta nekoliko pomirila, je sodil, da ne sme odlašati z opomnjo, ki mu je ležala na jeziku.

— Dovolite mi, gospodična, malo pojasnilo. Vidim, da ste v zmoti glede naših oseb. Kar se tiče mene, Vam moram povedati, da sem plemškega stanu. Moja spremljevalca pa sta šla z menoj v smrtno nevarnost iz samega človekoljubja, ne da bi pričakovala plačila. Po obleki nas ne smete soditi.

Tomo je slutil, da se nanašajo vse te besede na obljubljeni bogati plačilo, a ni jih prav razumel, ker ni pojmlil, kako se more človek braniti denarja. Rad bi se bil oglasil in povedal, da bi sprejel z največjim veseljem čim izdatnejšo nagrado, ali zdelo se mu je, da bi morda prišel v navskrižje s svojim gospodarjem in zato je molčal, toliko laglje, ker je bil trdno prepričan, da njemu plačilo ne uide na noben način.

Asunta je čutila, da je užalila svojega rešilca, in skoro ponižno je prosila.

— Odpustite mi, gospod. Nisem vedela, kaj govorim. Kar ste storili za mojega očeta in zame, tega ni mogoče poplačati. Ali upate, da pridemo srečno na breg?

— Vihar pojema in burja brije od morja proti bregu. Ni torej dvoma, da pridemo srečno na kopno.

— Vse življenje Vam bom iz srca hvaležna za vse, kar ste storili za nas, je dihnila Asunta in s svojimi velikimi temnimi očmi pogledala Kržana tako milo, da mu je postalo tesno pri srcu.

— Pustite to, gospodična, je dejal Kržan. Nisem prišel na pomoč, ker ste bili Vi na ladji, saj še vedel nisem, da ste na svetu. Pomagati sem hotel nesrečnim ljudem in če bi to bili sami berači. Slušal sem samo glas svojega srca in svoje vesti.

— Da, verujem, ali da ste rešili mojega očeta iz valov . . .

— Skočil bi bil v morje tudi za vsakim najzadnjih pomorščakov.

Asunta se je ugriznila v ustne in na njenem licu se je pojavil izraz nevolje, dočim se je kupčevalec s konji zadovoljno zakrohotal in se porgljivo ozrl na Asunto in na njenega očeta.

— Bližamo se obrežju, je po kratkem molku dejal Kržan. Ogenj se že dobro razloči in tudi posamične ljudi je že videti.

Kupčevalec s konji in Tomo sta podvojila svoj napor, da bi čoln čimprej priplaval na obrežje, a kar nenkrat je Andrej obrnil krmilo in zapeljal jadrenico na stran.

— Ali hočete napraviti še enkrat malo promenado po morju? je vprašal kupčevalec s konji. V tem slučaju morate poskusiti z jadrom. Sicer ne verjamem, da bi se ravno prijetno vozili v tej burji, toda drugače ne pojde, ker so moje moči pri kraju.

— Raje napravim mal ovinek, kakor da bi se na bregu dal ubiti, je odgovoril Kržan v istem sarkastičnem tonu, kakor ga je bil rabil kupčevalec s konji. Izvolite pogledati, za

kak sprejem je na bregu vse pripravljeno.

— Glej, glej, je vzdihnil kupčevalec s konji. To so prijazni ljudje! Vse črno jih je. Koliko ur so v slabem vremenu na nas čakali. In prinesli so, da nas primerno pozdravijo, vse svoje sekire, puške in železne palice na breg. Res, ljubeznivi ljudje. In zanje zadoščajo ena sama vešala?

Tudi Asunita je zdaj zagledala oboroženo množico na obrežju. Zbrana je bila okrog skale, kjer je navadno stala Kržanova jadrenica. Svit ognja, ki je gorel v bližnji votlini, je obseval to množico tako, da je pogled nanjo moral Asunito navdati z grozo.

— Moj bog, kaj bo iz nas, je ihtela deklica in se oklenila svojega očeta.

— Ne bojte se, gospodična, je tolažil Kržan. Tu imamo skritih nekaj izvrstnih samokresov. Z nekaj streli razženemo to tolpo.

Kržan je vstal in kakor v šali obrnil samokres proti bregu. Ravno v tem trenutku se je na skali pri-

kazal človek in s svojo puško pomeril na čoln.

— Dolgi Juri je, je vzkliknul ves prestrašen Tomo, poskočil kvišku in hotel svojega gospodarja potisniti na stran. A bilo je že prepozno. Puška je počila . . .

— Ste-li zadeti? je vprašal kupčevalec s konji.

Kržan ni odgovoril. Hitro je obrnil samokres proti skali, pomeril, in ustrelil. Z razprostrtimi rokami je padel dolgi Juri v morje.

— Hvala Materi božji trsatski, je veselo zavrisnil Tomo, da je uslišala mojo prošnjo. Na kolenih ji prinesem tri svečke.

— Ste-li zadeti? je vnovič vprašal kupčevalec s konji.

— Ah, nič ni, nič, je mirno odgovoril Kržan. Zdaj moramo predvsem ukreniti, kaj naj storimo.

— Ko bi bili sami možki, bi gotovo nadaljevali svojo pot in s samokresi razgnali razbojniško tolpo, je menil kupčevalec s konji. To pa z ozirom na to mlado damo ni mogoče. Poženimo čoln na kak drug kraj.

— Peljimo se proti Voloski, se je oglasil Tomo. Tam stoji v samoti tik brega samostan in poleg njega je hiša za valpta in za samostanske goste. Klet je vedno polna in kuharje imajo ti menihi tako izvrstne, da bi znali še iz starih opank napraviti ukusno pečenko. Tam bomo dobro spravljeni, posebno ker so menihi tudi v zdravilstvu zelo izvežbani.

Tomov nasvet je takoj obveljal. Kržan je čutil, da mu je zdravniška pomoč nujno potrebna in tudi Asunta je želela zdravnika za svojega očeta, ki so ga vsak čas spreletale bolesi.

Kržan je obrnil krmilo in jadrenica je zletela po obrežju navzgor kjer je stal samostan, ki ga je ljudska govorica imenovala opatijo, ker je bil temu samostanu na čeu opat.

Med potjo ni nihče več govoril. Kupčevalec s konji in Tomo sta imela mnogo truda z vesljanjem, Kržan pa je moral vladati krmilo s toliko večjo paznostjo, ker so njegove moči že pojemale. Le zdaj in zdaj se je ozrl na mlado damo, ki je sedela

pred njim, a je vselej povetil oči, kadar je zapazil, da ga resno motri.

Komaj je prišla jadrenica do polpota v Opatijo, je naenkrat Tomo ves prestrašen izpustil veslo in zakričal.

— Milostivi gospod — vaš grad gori. To je gotovo maščevanje, da ste ustrelili dolgega Jurija.

Kržan se je ozrl in je v daljavi res zagledal plamen. Ni bilo dvoma — gorel je njegov gradič. A Kržan se ni prestrašil niti razburil.

— Naj gori ta stara koliba, saj itak ni bila dostojno prebivališče. To je bilo vse, kar je rekel.

— Ne zamerite, milostivi gospod, je nejevoljno menil Tomo, da Vam ugovarjam. Če ta koliba tudi ni bila dostojno prebivališče za plemiča starega rodu, dežja in mraza naju je le varovala. In kolikor zamorem jaz soditi, bo težko dobiti denar, da jo na novo sezidate.

— Na to tudi ne mislim, je z nekako težavo odgovoril Kržan. Ta požar se mi zdi kot opomin, naj že opustim sedanje svoje življenje, ki ni vredno mladega človeka, kaj še

človeka plemskega stanu. Ven v življenje hočem, nekaj hočem postati...

Kržan ni mogel dalje govoriti. Vsled izgube krvi je bil že tako oslabil, da je le z največjo težavo premagoval svojo slabost. Volja njegova pa je bila železna in ta krepka volja je tudi zmagala. Kupčevalec s konji je videl, s kakim silnim naporom se mora Kržan truditi, da vzdrži krmilo v svoji smeri. Rekel ni ničesar, pač pa veslal s podvojenimi močmi, da bi prišla jadrenica čim prej na svoj cilj.

Končno so se na obrežju pojavili obrisi belega zidovja. Še nekaj truda in jadrenica je zavila k obrežju in se ustavila ob primitivnem pomolu tik pod samostanom.

— Ej, mladi junak, je veselo zaklical kupčevalec in pomagal Kržanu iz čolna, zahvalite se Bogu, da ste srečno pripluli na kraj. Nekaj časa sem se mi je dozdevalo, da omagujete. Ali mar ne?

Kržan se je obrnil k Asunti, ki je bila s Tomovo pomočjo stopila z jadrenice.

— Veseli me, gospodična, da ne bodete primorani uživati moje gostoljubnosti. V mojem gradiču, ki ga razdeva plamen, bi se bili morali odreči vsem udobnostim. Tu pa, pri čestitih menihih, najdete vsega, česar vam more poželiti srce.

— Morda, je zamišljeno menila Asunta in potem živahno s presrčnim glasom dostavila: Gotovo pa je, da ni nikjer najti tako velikodušnega, plemenitega in pogumnega moža, kakor ste vi.

V tem hipu je Kržan omahnil in bi se bil gotovo zgrudil, da ga niso ujele krepke roke kupčevalca s konji.

— Za Boga . . . kaj vam je? je vzkliknila Asunta vsa prestrašena in pokleknila poleg Kržana, ki ga je bil kupčevalec s konji položil na tla.

— Nič posebnega . . . gospodična . . . kroglja me je pogodila v ramo . . . preveč sem izgubil krvi.

Dalje Kržan ni mogel govoriti, ker je izgubil zavest.

— Pazite na ranjenca, jaz grem v samostan klicat pomoč, je osorno velel kupčevalec s konji in hitro odšel.

Asunta je vzela Kržanovo glavo v naročje in plaho zrla v ta upadli, blede obraz.

— Teško je ranjen in premagal se je dobro uro, ne da bi bil potožil, ne da bi bil le enkrat vzdihnil. Kdo je ta mladenič? Naj bo kdor hoče, gotovo je le, da je plemič, kakršnih je malo na svetu. Plemič, ki je res plemeuit!

Svojemu gospodarju sicer zvesto udani Tomo je skrb za Kržana popolnoma prepustil tuji dami. Ne le vsled tega, ker je vedel, da Kržanu itak ne more pomagati, marveč poglavitno zaradi tega, ker je bilo vse njegovo zanimanje osredotočeno na kupčevalca s konji. Že med vožnjo po morju so se v njegovi glavi porajale čudne misli, a zdaj so ga popolnoma prevzele.

— Kdo je ta človek? Kaj hoče mojemu gospodarju? tako se je vpraševal Tomo. Meni je dal tri tolarje, da sem ga peljal v grad. To je že sumljivo, jako sumljivo. Potem je šel z gospodarjem in z mano na morje. Tega mu ni bilo čisto nič treba, a

šel je prostovoljno v smrtno nevarnost, mesto da bi doma ležal na postelji in pil vino. To je še dosti bolj sumljivo. Rekel je, da je kupčevalec s konji, a veslati zna bolje kot jaz in kar vidi se mu, da je na morju doma. Kdo je ta človek? Tako osorno nastopa, kakor bi bil velik gospod, a močan je, kakor medved. In zdaj je šel sam klicat na pomoč, dasi je tod neznan in ve, da sem jaz tod doma in me pozna vsak samostanski človek. Če to ni sumljivo, potem ne vem, kaj je še sumljivo.

Tako je, naslonjen ob svojo železno palico, modroval Tomo toliko časa, da je zagledal bližajoče se luči in čul korake. Kupčevalec se je vrnil s samostanskim valptom in njegovimi hlapci, ki so prinesli s seboj dve nosilnici. Položili so Kržana in starega gospoda, ki je bil tako slab, da se ni mogel premakniti, na nosilnici in ju odnesli.

Naenkrat je zapazil Tomo, da so nosilci namesto v valptovo hišo zavili mimo nje. Prestrašil se je in obšel ga je sum, da ima kupčevalec s

konji slabe namene s Kržanom. Vihteč svojo železno palico je planil pred nosilce.

— Kam hočete z mojim gospodarjem?

— Ne boj se, Tomo, je dejal valpet, saj veš, da sem prijatelj tvojega gospodarja. V moji hiši ni prostora, ker ima samostan nekaj gostov. Zato ponese mo bolnika v drugo hišo, kjer bo še boljše spravljen, tam v ono hišo, ki stoji komaj pol streljaja od samostana. Tudi pater-zdravnik, ki je že obvešččen, pride tja.

Tomo se je vdal, ali sum, da se godi nekaj nevarnega, se mu je spremenil v trdno prepričanje. Sklenil je, da se ne umakne od svojega gospodarja in vesel je bil, da sta bila Kržanova samokresa v njegovih rokah. Hiša, v katero so nesli Kržana in starega tujca, se mu je tudi zdela sumljiva. Vedel je, da ima valpet ključke do te hiše in da je hiša, četudi majhna, vendar razkošno opravljena. A ljudje so se je nekako plaho ogibali. Nihče ni vedel, kdo je pravi lastnik. Govorilo se je pač, da je

lastnik velik, bogat gospod, a kako mu je ime in kaj da je, to je bilo neznano. Ljudem se je zlasti čudno zdelo, da lastnik te svoje hiše še nikdar ni obiskal. Tomu je bilo vse to znano, tudi to, da so ljudje pred leti nekajkrat videli ponoči v tej hiši luč, dasi ni nihče v njej prebival, in iz tega je izviralo njegovo neomejeno nezaupanje v to hišo. Ustavljajal se samo zato ni, ker je uvideval, da je njegovemu gospodarju pred vsem treba zdravniške pomoči.

Čez dobre pol ure sta bila stari tujec in Kržan preskrbljena. Paterzdravnik je obvezal Kržanovo rano in dal staremu tujcu krepčilnih zdravil. Kržana je stražil Tomo, Asunta je ostala pri očetu, valpet in njegovi hlapci so se odpravili domov. Kupčevalec s konji jih je spremil iz hiše, a tudi ko so bili že davno odšli, je stal še vedno pred vratmi, vzlic burji, in zrl na morje.

Šele čez dolgo časa se je prebudil iz svojih sanj. Stresel je z glavo, ugriznil se v ustne in grozeče dvignil pest proti hiši.

— Čudovita so pota usode, je mrmral srdito. In Andrej jih je rešil! Ah, naj bo tudi to. Ali zaklinjam se ti, vojvoda Dall Ferro, da je moje sovrašтво še vedno sveže, in da ti mora Bog s posebno milostjo pomagati, če hočeš uteči zasluženi kazni.

V.

Pogledal ji je v oči
in ona se ga je zbala,
kot bilka je vztrepetala.

Zupančič.

Kržan se je dober teden boril s smrtjo. Stari vojvoda Dall Ferro je kmalu okreval in bi bil lahko že odpotoval, a moral je ostati v skrivnostni hiši blizu samostana, ker Asunta nikakor ni hotela zapustiti svojega rešitelja, dokler ni bil iz nevarnosti.

Bilo je še rano zjutraj, ko se je Tomo, ki je vsako noč bedel pri svojem gospodarju, prebudil iz spanja, ves plašen, da ga je bil spanec prevzel. Pater-zdravnik mu je bil prejšnji dan zaupal, da je Kržan rešen in da pride naslednji dan popolnoma k

zavesti. Misleč, da je prespal ta trenotek, se je Tomo sklonil nad svojega gospodarja in ga nekaj trenutkov skrbno motril.

— Še vedno nič, je mrmral Tomo. Še vedno ne vem, ali spi ali je brez zavesti. Tako sem bil vesel, ko mi je pater-zdravnik rekel, da bo moj gospodar danes zdrav, a zdaj leži tu tako slab in bled, kakor bi se hotel preseliti v večnost... A kaj je bilo to? Vzdihi?... Milostivi gospod, kaj me ne poznate? Jaz sem pri vas... Tomo!... Lej ga! Mene ne spozna, a že zopet kliče „Asunta“... No, to se bo smejal, kadar mu bom povedal, da je ves čas svoje boleznì klical in vzdihoval „Asunta“ — „Asunta“. Mar bi bil klical Mater božjo trsatsko!

Nejevoljen se je usedel Tomo na mehki, s svilo prevlečeni stol poleg Kržanove postelje in njegovo oko se je oziralo po knežjebogato opremljeni sobi, v kateri se Tomo kar ni mogel udomačiti.

— „Asunta“ — „Asunta“ je Tomo porogljivo posnemal mrzlično fantaziranje svojega gospodarja. Kaj neki

ima s to bledo punco? Tako je drobna, da bi jo pod pazduho nesel na Učko goro. Če bi bila lepo mesnata in rdečelična, bi že nič ne rekel, a da se mu sanja o taki igrači, ki komaj petdeset funtov tehta, tega res ne umejem.

Zopet se je Tomo ozrl na svojega gospodarja in nezadovoljno zmajeval z glavo, videč, da se kar ne gane.

— Že vidim, da se je pater-zdravnik zopet zmotil in da bom moral jaz vmes poseči, sicer mi gospodar še umre. Čim pride gospodična, pa odjezdim na Trsat. Saj sem že tako predolgo odlašal. Materi božji sem dolžan še dve sveči, ker je zadnjič mene in gospodarja srečno pripeljala z morja na breg. Veš, ljuba Mati božja, nič ne zameri, da sem malo nate pozabil, pa te dni sem imel res veliko skrbi. Danes pa pridem gotovo. Dve sveči sem ti dolžan, dve bom pa še dodal, dve prav debeli, da boš mojemu gospodarju na noge pomagala. S patrom-zdravnikom tako ni nič. Štiri sveče, to je že

nekaj. Takih razsvetljav ti ne delajo vsak dan. Danes, ljuba Mati božja, se boš že lahko malo pobahala, no, in jaz upam, da se boš izkazala hvaležno.

Tomo se je mogel odpraviti na Trsat še prej, nego je mislil, zakaj kmalu so se odprla vrata in skrb za bolnega Kržana je prevzela vojvodinja Asunta Dall Ferro.

Asunta je tiho in nepremično sedela poleg postelje. Tudi njej je bil pater-zdravnik povedal, da bo Kržan ta dan iz nevarnosti. Toda Asunta ni tako nestrpno čakala, kdaj se Kržan vzbudi iz globokega svojega spanja, kakor poprej Tomo. Mirno je sedela poleg postelje. Njene misli so begale kdove kje in njene oči so zrle skozi okno, ne da bi kaj videle.

Kržan se je bil medtem prebudil in se začel z živimi in jasnimi pogledi ozirati okrog sebe. Bil je pri zavesti, a tega menda sam ni prav vedel, kajti zavzdihnil je „Asunta“, ko je uzrl poleg sebe svojo čuvarko, kakor bi ne bedel, nego bi bil v sanjah uzrl njeno podobo.

Ta vzdih je zaslišala tudi Asunta. Vstala je hitro in stopila k postelji. Z rahlo roko je pogladila Kržanu kodre s čela.

— Danes vam je bolje, kaj ne? je vprašala sočutno. Le mirni bodite. Zdravnik je ukazal, da se še ne smete makniti.

Kržan je gledal Asunto kakor da je čeznaraven pojav.

— Morda me niti ne poznate več, je menila Asunta. Ali vam moram še v spomin poklicati, da ste vi, plemič, mojemu očetu in meni rešili življenje?

Kržan je še vedno gledal Asunto kakor bi bil zamaknjen. Hotel je nekaj reči, ali nedostajalo mu je moči. Toda ko je videl, da se je Asunta odvrnila od njega, se je vzlic svoji slabosti nekoliko dvignil s postelje in zaklical:

— Milostiva gospodična . . . prosim vas . . . nikar me ne zapustite.

Smehljaje se je Asunta obrnila k njemu.

— Saj ne mislim oditi, le zdravilo vam hočem dati, kakor mi je

naročil pater-zdravnik. Slabi ste še, jako slabi in se morate čuvati.

Kakor dober otrok je Kržan zaužil grenko tekočino, ki mu jo je dala Asunta.

— Tako — in zdaj poskusite zopet spati ali vsaj mirno ležite.

— Kako morete misliti, da bom zdaj zaspal, je vzkliknil Kržan. Čutim se dobrega in dosti zdravega. Ah, gospodična, toliko vam imam povedati . . .

Asunta se je ozrla na Kržana in videč žar plamena, ki je udarjal iz njegovih oči, se je plaho odmaknila od njegove postelje in zatrepetala po vsem životu. A premagala se je hitro in se zopet vrnila k postelji, četudi nekako previdno in boječe.

— Meni pač nimate ničesar posebnega povedati, je rekla hladno in dostojanstveno. In tudi poslušati bi vas ne mogla, ker utegne govorjenje škodovati vašemu zdravju.

— Dovolite mi vsaj, da vas vprašam, kako je z vašim očetom. Kaj se je zgodilo z vašo ladjo in kako ste zadovoljni s svojim prebivanjem v tej hiši.

— Oče moj je zopet zdrav in čvrst, ladja naša se je potopila in v tej hiši sem popolnoma zadovoljna, je še hladneje kot poprej odgovorila Asunta. Sicer pa vam moram reči, da zapustim takoj to sobo, če izpregovorite še eno samo besedo, ker nočem biti kriva, da bi se vaša itak težka bolezen zavlekla.

— Gospodična, nikar me ne zapustite, je prosil Kržan.

— Potem mirujte in zaspite, je ukazala Asunta, tako energično, da je Kržan takoj zatisnil oči in umolknil. Njegovo neenakomerno dihanje in njegova nemirnost je sicer izdajala, da ne spi, toda Asunta se je delala, kakor bi tega ne zapazila. Sedla je na stol, na katerem je pred njo počival Tomo, in se zopet vdala svojim mislim.

Tako je minilo dopoldne. Prav ko je v samostanu zapel zopet zvonec, je prilomastil v sobo Tomo.

— Vse sem srečno opravil, je rekel Tomo polglasno. Dve debeli sveči sem kupil Materi božji trsatski, da bi

mojega gospodarja vzbudila iz nezavesti. Zdaj se mora to kmalu zgoditi.

— Saj sem že davno vzbujen, moj ljubi Tomo, se je oglasil Kržan, gotovo že tri ali štiri ure.

— Tako? se je čudil Tomo. In jaz sem daroval dve debeli sveči za vas? O, ljuba Mati božja, tako se pa midva nisva zmenila. Ti dve debeli sveči le vzemi na račun za prihodnji slučaj, ko te bom prosil pomoči.

Tomo se je nagnil nad svojega gospodarja, in ko je videl, da ima jasne oči in se mu prijazno smehlja, ga je obšlo toliko veselje, da je hipoma poljubil Kržanu roko, česar še nikdar ni storil.

— Da ste le zopet pri zavesti, zdaj je že vse dobro, se je radoval Tomo. Pasja dlaka — prav resnično sem se že bal, da pojdete tja, kjer je zdaj dolgi Juri. No, zdaj vam pa tudi lahko povem, da bi bil jaz patra-zdravnika prav gotovo vrgel v morje, če bi vas ne bil spravil na noge.

Zdaj je pristopila k postelji vojvodinja Asunta. Zopet so se srečali

njeni pogledi z gorečimi pogledi Kržanovimi, a to pot se niti zganila ni.

— Dovolite mi, plemič Kržan, da vas zdaj zopet zapustim, saj je zopet vaš zvesti sluga pri vas, je rekla Asunta in ne da bi počakala na odgovor, se je obrnila in je hitro odšla.

Asunta ni videla, kako hrepenče je gledal Kržan za njo in kako je stegal roke po njej, pač pa je to zapazil Tomo in obšla ga je velika nevolja do vojvodinje in jezno zasiknil.

— Ta vražja čarovnica... naj bi jo...

— Molči! je zakričal Kržan in se vzravnal v svoji postelji. Nikdar več se ne predrzni, tako govoriti o tej gospodični.

— Pri moji veri, zdaj pa vidim, da ste res zdravi. Dokler niste name zavpili, nisem prav verjel.

— Stopi semkaj, Tomo, in povej mi, kaj se je vse zgodilo med mojo boleznijo in tudi vse, kar veš o tej gospodični in njenem očetu.

Tomo se je radovoljno vdal temu naročilu. Vsedel se je zopet na mehki, s svilo preoblečeni naslonjač, ki mu je nad vse ugajal in stegnil noge od sebe.

— Koliko časa sem že bolan? je vprašal Kržan svojega slugo, zakaj vedel je, da samo z določnimi vprašanji doseže jasne odgovore.

— Skoro štirinajst dni, je odgovoril Tomo. Prav trden in krepak mož ste, milostivi gospod, da ste se izlizali. Jaz sem večkrat mislil, da ste izgubljeni in sem že tudi vaša samokresa spravil na stran, da bi jih lakomni dediči ne dobili. Zdaj vam jih seveda vrnem, a prav težko. Navadil sem se jih...

— Le nehaj, Tomo, najpoprej mi odgovarjaj na moja vprašanja. Kaj se je med tem zgodilo v naših krajih?

— O, nič posebnega, je menil Tomo. Vaš gradič je pogorel, in kar ni zgorelo, so odnesli ljudje. Vašo jadrenico so ukradli in vaša konja so odpeljali. Tudi vinograd so vam opustošili. Sicer se pa ni nič takega zgodilo, da bi bilo vredno povedati.

— In kaj je s kupčevalcem s konji?

— Ta je kar izginil. Zvečer je legel spat in zjutraj ga ni bilo več v hiši, dasi sem jaz zaklenil hišna vrata in imel vso noč ključ v žepu.

— Čuješ, Tomo, to je pa čudno, se je norčeval Kržan. Kaj če bi bil mož skozi okno zbežal.

— Ne, skozi okno ni ušel, ker so vzdani v vsa okna trdni križi.

— Pri vseh oknih?

— Da, pri vseh, A jaz se nič ne čudim, milostivi gospod. Ali veste, kdo je bil kupčevalec s konji.“

— Kdo?

— Hudič je bil! Da, da, hudič je bil! Nič se ni treba smejati. Tisti dan, ko smo vas sem prinesli, sem že to uganil. Naslednji večer sem tujcu skrivaj poškropil posteljo z blagoslovljeno vodo in — izginil je. Zdaj me le skrbi, da izginejo na kak čeznaraven način tudi tista trije tolarji, ki mi jih je dal. Rajna moja mati so mi pravili, da je hudič dal nekoč neki beračici cekin — drugo jutro pa se je cekin spremenil v metulja in je odfrčal.

Tomo bi bil še dalje razpletal svoje misli, da ga ni prekinil Kržan.

— Dosti o tem! Povej mi zdaj, ali te je gospodična Asunta med mojo boleznijo kdaj vprašala, kako se mi godi.

— Ne, je lakonično odgovoril Tomo in tehtal ter ogledoval tolarje, ki jih je bil vzel iz suknje.

— Ne enkrat ni vprašala po meni? Pomisli, Tomo, morda te je le kdaj vprašala. Kržan je bil ves razburjen, ker se mu je zdelo nemogoče, da bi bila Asunta tako brezsrčna. Ta nujna vprašanja pa niso bila Tomu po volji in rekel je malo osorno:

— Čemu naj bi me pa bila vpraševala, saj je vse dni in skoro vse noči presedela ob vaši postelji in sama videla, kako se vam godi.

— Kaj praviš, Tomo? Si-li govoril resnico?

— Seveda! Saj je bila tudi njena dolžnost, da vam je stregla. Kaj niste njej in njenemu očetu rešili življenja?

— Ah, vse žive dni ji bom hvaležen, je vzdihnil Kržan. Da, hvaležen ji bom . . .

— Meni pa nič? je razžaljen vprašal Tomo. Jaz sem vam tudi stregel, dobro stregel noč in dan, dasi meni niste rešili življenja, Da, in še stroške sem imel zaradi vas. Davi sem kupil materi božji trsat-ski dve sveči, da bi vas kmalu rešila.

Kržan je smehljaje podal Tomu roko.

— Tudi tebi sem hvaležen, Tomo, iz vsega srca. Midva se več ne ločiva, nego ostaneva skupaj vse žive dni.

Tomo je vzel te besede ravnodušno na znanje. Posebnega vtiska niso nanj napravile. Toda obraz se mu je razjasnil in skoraj bi bil zavrisnil veselja, ko mu je Kržan rekel:

— V dokaz moje hvaležnosti ti darujem samokresa, ki si ju že na stran spravil.

— Oh, milostivi gospod, oh, milostivi gospod, je ves ginjen jecljal Tomo in stiskal Kržanovo roko.

— Le pusti, Tomo, ga je miril Kržan. Povej mi raje, če veš, kdo da sta ta gospodična in njen oče.

— Vem, kdo da sta. Pater-zdravnik je ž njima vsak dan govoril. Stari

gospod je silno bogat. Cel otok je njegova last. Menda se imenuje vojvoda Dall Ferro. Tudi njegova brata sta imenitna gospoda. Eden je nadškof, drugi pa je general neapoljskega kralja. Žena mu je že davno umrla in ta drobna gospodična Asunta je njegova edina hči.

Kržan je bil tako presenečen, da je v nemem strmenju gledal Toma, če govori resnico ali se mu blede.

— Vojvoda Dall Ferro in Asunta vojvodinja — — so mrmrale njegove blede ustne.

— Da, tako je, je potrdil Tomo, kakor da bi bile te besede njemu namenjene. In bogat mora biti ta vojvoda, pravi samostanski valpet, da bi lahko kupil ves Kastav z Reko vred. A kaj to pomaga nama, milostivi gospod. Premislite raje kaj bo deva zdaj počela, ko vam je zgorel gradič.

— Kaj bo z nama, vprašuješ, Tomo? je zakričal Kržan tako glasno, da je Tomo plaho skočil s sedeža, boječ se, da je gospodar začel zopet fantazirati. Po svetu pojdeva, Tomo,

vojskovala se bodeva, bogata in mogočna postaneva in grad si sezidava, da ga še krški knez Frankopan ni imel takega.

Kržan je mislil še reči, da bo v tem gradu vladala njegova soproga vojvodinja Asunta, a umolknil je še o pravem času.

— To je pa lepo, je menil Tomo. Prosim, milostivi gospod, ali bom jaz potem imel boljšo plačo? In pa, če smem vprašati, kako pa mislite postati tako mogočen in bogat?

— Tega še sam ne vem, je rekel Kržan, a prisegam ti, da se vse to zgodi in izpolni, če me prej ne zasači smrt.

Tomo ni uregnul odgovoriti, kajti moral je priskočiti Kržanu na pomoč, ki se je bil vsled razburjenja zopet onesvestil.

VI.

Ne bogajo me misli, želje vroče,
Drevesom, hišam, rekam, hribom poti
Do njé ni njim zastaviti mogoče.

Prešeren.

Krepka natura je plemiču Andreju Kržanu pomaga'a, da je, čim

je bila nevarnost prestana, jako hitro okreval. Že čez nekaj dni je zapustil posteljo in smel tudi za nekoliko časa na zrak. Tomo je z veseljem opazoval, kako so se njegovemu gospodarju vračale moči in rdečila lica, samo Kržanova nemirnost in zamišljenost mu je delala skrbi in razvnela v njegovem srcu čedalje večjo nevoljo proti vojvodinji Asunti, zakaj čutil je dobro, da je ona vzrok vseh Kržanovih dušnih in srčnih bolesi.

Asunta je Kržana, odkar je zapustil posteljo, le redkokdaj videla. Prišla je pač vsak dan enkrat vprašat Kržana, kako se mu zdravje obrača na bolje, toda njeni obiski so bili vedno jako kratki in Kržan se ni motil, sluteč, da se Asunta namenoma ogiblje daljšim pogovorom z njim. Toda to mu ni jemalo poguma. Stokrat na dan si je prisegel, da si mora pridobiti lepo vojvodinjo, naj ga velja karkoli, in tako trden je bil ta njegov sklep, da ga ni omajalo niti čudno, spremenljivo vedenje njegove izvoljenke, dasi mu je provzročalo bridkosti in resne dvome, če si osvoji

tudi njeno srce. Danes se mu je Asunta smehljala tako ljubeznivo in vzpodbujevalno, da se je topil sreče, in iz njenih oči so odsevala tako gorka čuvstva, da bi bil najraje padel pred njo na kolena in ji razodel svojo ljubezen. Drugi dan pa je bila hladna in nepristopna, ponosna vojvodinja, ki je znala tako od zgoraj doli gledati od ljubezni do nje ginevajočega malega plemiča, da bi se bil ta najraje razjokal. Vrhutega se je pogostoma zgodilo, da je Kržan našel Asunto samo na vrtu in jo po celo uro opazoval iz daljave, kako je nepremično sedela na svojem mestu in bila tako zatopljena v svoje misli, da je niti glasno klicanje ni vzbudilo. Koj nato pa je znala biti razposajeno vesela, kakor da v vsem življenju še ni padla ne ena senčica na njeno mlado srce.

Končno je prišel dan, ki ga je bil Kržan težko pričakoval. Paterzdravnik je bil odvzel obvezo s Kržanove rame in je svojemu pacientu naznanil, da je popolnoma zdrav.

Ta dan je šel Kržan iskat vojvodinjo Asunto z določnim namenom

da izpregovori z njo resno besedo. Našel jo je na skalnatem obrežju, v senci starodavnih cipres in palm samostanskega parka. Približal se ji je s gračijozno spoštljivostjo tiste dobe.

— Svetla vojvodinja, dovolite svojemu pokornemu služabniku . . .

— Ah, vi ste, plemič Kržan! Ravno prav. Sedite k meni, zakaj govoriti moram z vami.

Ko se je Kržan z globokim poklonom usedel poleg vojvodinje, je ta hitro nadaljevala:

— Davi mi je moj oče naznanil, da odpotujeva že danes ali vsaj jutri zjutraj. Doslej nisem hotela motiti najinega prijateljstva z izrazi svoje hvaležnosti, danes pa ne morem več molčati. Danes, ko se ločiva najbrže za vse življenje, vam moram povedati, da ostane vaše ime zapisano v mojem hvaležnem srcu do zadnje moje ure, in da bom vse dni svojega življenja molila, da bi vas, hrabri in velikodušni plemič, božja milost čuvala na vseh potih in vam pomagala do največje sreče.

— Ločiti se hočete od mene, svetla vojvodinja, je ves preplašen vzkliknil Kržan. Ne, to ni mogoče. Kaj naj bo iz mene, če greste kdove kam? Ne zamerite mi tega vprašanja. Vem, da pripadate najvišjemu italijanskemu plemstvu in da je vaš oče neizmerno bogat. Zato pač še ne smem povzdigniti svojih oči k vam. Reči pa vam smem, da vas ljubim tako goreče in spoštljivo, da bi umrl žalosti, če bi ne smel bivati vsaj v vaši bližini.

— Plemič Kržan, tako ne smete govoriti, ga je zavrnila Asunta. Med nama ni razločka. Moje bogastvo in moje plemstvo ne o ltehta vaše velikušnosti in vašega poguma. Kar ste še sicer omenili, na to vam ne morem in ne smem ničesar odgovoriti, vsaj ne še sedaj.

— Svetla vojvodinja — samo sedaj še ne? je iz prekipevajočega srca dihnil Kržan. Ah, odgovorite mi...

Asunta ni odgovorila, toda pogledala je samo za trenotek Kržana tako ljubo in sladko, da se je v svoji sreči nagnil k njej in ji poljubil roko. A v tem hipu se je Asunti že zresnil

obraz. Odtegnila je Kržanu svojo roko in glas njen je zvenel nekako slovesno, ko je rekla:

— Plemič Kržan — govoriva o drugih stvareh. Mož ste in naravno je, da želite poslaviti svoje ime in priti do veljave, do moči in do bogastva. Slušajte me. Načrte imam, plemenite načrte, ki utegnejo roditi velikanske uspehe. Če mi pomorete, da te načrte uresničim, postanete eden najmogočnejših in najbogatejših plemičev na svetu in vsaka vojvodska hči si bo štela v čast, če jo bode te zasobili.

— Povejte mi, svetla vojvodinja, kaj naj storim. Pripravljen sem izpolniti vsak vaš ukaz.

— Načrta, ki sem ga omenila, vam zdaj še ne morem razložiti, je tiho dejala vojvodinja Asunta, kajti ta tajnost ni moja in kdo ve, če se ti načrti sploh dajo uresničiti. Ali za eno vas prosim, plemič Kržan. Ako me res ljubite, obljubite in prisezite mi, da mi ostanete vdani in da storite vse, kar vam rečem tisti dan, ko vas pokličem na pomoč.

— Vse, vse storim kar ukažete, svetla vojvodinja, je slovesno zaklical Kržan. Prisegam Vam to na svojo plemsko čast, prisegam Vam to pri spominu na svojega očeta in pri svoji brezmejni ljubezni do Vas.

— Zaupam Vam popolnoma, je z omamljivo ljubeznivostjo rekla vojvodinja Asunta in segla Kržanu v roko. In zdaj ni odmaknila svoje roke, ko jo je Kržan vroče in strastno poljubljal, nego mu jo radovoljno prepuštila, da je bil Kržan ves blažen.

— Veste-li, plemič Kržan, je rekla Asunta s šegavo koketnostjo, da sem ves čas, odkar sem vas spoznala, razmišljala o Vaši osebi? Vaša eksistenca se mi zdi nekako tajinstvena. Kako je bilo mogoče in kaj je vzrok, da v tej starosti živite v tej puščavi? Kako je mogoče, da se izobražen, hraber plemič zadovoljuje z družbo kmetov in ribičev in da se zadovoljuje s službo, ki njega ni vredna, ko mu je vendar odprt ves svet. To mi je uganka. Dozdeva se mi, da Vas je velika nesreča pregnala iz življenja v to ubožno samoto.

— Motite se, svetla vojvodinja, je nekako melanholično odgovoril Kržan. Tako brezpomemben človek sem, da me sovražijo in mi delajo bridkosti samo razbojniki. Kar sem živ, se ni nihče zame zanimal. Moj oče je umrl že pred davnimi leti, da-leč nekje v tujini, moja mati je umrla, ko sem prišel na svet.

— In sorodniki — kaj jih nimate nič?

— Moja mati je bila iz rodovine grofov Herbersteinov. Ti grofje pa so tako mogočni in bogati, da se jim nisem nikdar približal. Mislili bi bili, da od njih kaj želim — a jaz sem preveč ponosen, da bi mogel kaj takega prenesti. Moj oče ni imel sorodnikov in jaz sem zadnji Kržanovega rodu. Nekdaj je bila moja rodovina ugledna in vplivna na Kranjskem in jako bogata. A sčasoma je to bogastvo pošlo. Zadnje ostanke sta pogrnala moj oče in njegov brat in meni je ostal le ubožni gradič, ki ste ga videli, ko ga je plamen uničil.

Kržan je utihnil. Spomini na njegove rodbinske razmere so ga užalo-

stii, a ta žalost je izginila brez sledu, ko ga je vojvodinja Asunta pogladila s svojo drobno roko po gostih laseh in mu nežno in sočutno rekla:

— Ne zamerite mi, da sem Vam vzbudila tako tožne spomine. A ker sva sklenila prijateljstvo, je pač naravno, da sem hotela poznati bolesti Vašega srca. Povejte mi le še to, zakaj niste nikdar poskusili pridobiti si med svetom kako stališče.

— Sam ne vem, kako da mi to ni prišlo več kot le enkrat na misel. Do svojega dvajsetega leta sem bil pri stari grofici Herberstein, svoji teti v Ljubljani. Ko je umrla, sem prevzel svoj gradič. Takrat sem se pripravljal, da bi vstopil v armado beneške republike. Kar mi je bankir Leban iz Trsta sporočil, da ima naročilo, izplačati mi vsak mesec dvajset tolarjev. Kdo mu je dal denar, tega mi ni hotel povedati. Prisegel pa mi je, da ga je dobil od moža, ki ničesar drugega ne želi kot mojo srečo. Od tedaj živim tu na obrežju in opravljam posle pomorskega valpta kneza Turjaškega. Lahko rečem, da sem v

tej lastnosti izvršil marsikako junaško in dobro delo in to mi je bilo zadoščenje za vse in mi je dajalo tisto notranjo zadovoljnost, ki je pogoj sreči. Zdaj pa zapustim ta kraj. Moja skromna eksistenca mi več ne zadoštuje. Vas si hočem pridobiti svetla vojvodinja, in ta namen moram doseči. Ni je na svetu ne ovire ne moči ki bi me mogla zadržati. Svojih misli, svojih čuvstev in svojih želja ne morem ukrotiti, ker so močnejše od mene. Ljubezen premaga samo smrt.

Z dekliško sramežljivostjo je vojvodinja Asunta poslušala Kržanovo plianteče priseganje in Kržan je bil srečen, videč, da ga Asunta rada posluša.

— In sedaj, svetla vojvodinja, ukažite, kaj naj storim.

— Zdaj Vam še ne morem ničesar ukazati, je odgovorila Asunta. Moji načrti dozore šele sčasoma. Dotlej je dovolj, če vem, kje da ste, kam se moram obrniti, da Vas dobim, če bi potrebovala Vaše pomoči. A če bi Vam zdaj rekla: „Ljubi plemič Andrej Kržan, glej, da izkažeš svoje moči — kaj bi storili?“

— Potem bi storil, kar mi hodi že nekaj časa na misel, odkar je namreč prišel pod mojo streho tisti skrivnostni kupčevalec s konji, ki mi je pomagal pri rešitvi Vašega očeta in Vas. Šel bi v tujo deželo in poskusil tam svojo srečo.

— In kam bi šli? Svet je velik, ljubi plemič Andrej.

— Šel bi v Levanto, šel toliko raje, ker vem, da je tamkaj otok, kjer je navadno bivališče svetlega vojvode Dall Ferro in njegove ljubljene hčerke Asunte.

Asunta se je tega naznanila skoro prestrašila. Videti je bilo, da ji Kržanov sklep nikakor ni ugajal, a ker ni ničesar rekla, je tudi Kržan molčal, dasi ni umel, kaj bi mogla Asunta ugovarjati njegovemu namenu.

— Kdaj mislite odpotovati? je po dolgem molku vprašala Asunta in ne čakaje odgovora, hitro dostavila: Odpotujte koj jutri, kajti meni bi bilo neljubo, če bi ostali po nepotrebem le en sam dan v tej samoti. In sedaj, dovolite mi le eno vprašanje: Vam li dopuščajo sredstva iti na tako potovanje?

Kržan je nekoliko zardel in mrki njegov pogled je razodeval njegovo užaljenost, toda Asunta je hitro položila svojo roko na njegovo ramo.

— Ne zamerite mi — nisem Vas hotela ponižati. Prijatelja sva, če ne že kaj več, in v imenu tega prijateljstva Vas prosim, dovolite mi, da se zanimam za Vaše razmere.

— Ne delajte si skrbi zaradi mene. Bankir Leban v Trstu mi bo pač za primerno nagrado rad izplačal za eno leto, kar mi je namenil moj skrivnostni dobrotnik.

— O, tako pojde, je z veselim glasom vzkliknila Asunta. In zdaj mi je res laglje pri srcu. Ah, plemič Kržan, Vi si ne morete misliti, kako težko mi je bilo, Vas v tem oziru vprašati. Sedaj je vse v redu in sedaj lahko odpotujete.

— Najbolje bo, da odidem še no-coj. Tako vsaj ne zamudim nobene ure.

— In v Trstu počakajte toliko časa, da dobite moje pismo. Ne vem namreč še, kam se moj oče najprej obrne, ali v Gradec do avstrijskega nadvojvode, ali v Benetke, do doža.

Asunta je vstala in podala Kržanu obe roki.

— In zdaj, ljubi plemič Kržan, še enkrat Vam bodi zahvala za vse, kar ste storili zame in za očeta in potujte srečno.

— Svetla vojvodinja . . . Kržan je poljubljal Asunti roke, a govoriti ni mogel, tako so ga bila prevzela njegova čuvstva. Svetla vojvodinja, ne pozabite name . . . moja ljubezen Vas bo spremljala na vseh Vaših potih . . .

— Zbogom, plemič Kržan! Asunta se je naglo obrnila in odhitela proti začasnemu domu. Prav ko je prišla do vrat, ji je padel z las rdeč trak in Kržan ga je pobral ter poljubil. Asunta se je obrnila in to videla. Njene oči so se nasmehnile Kržanu, pozdravila ga je še enkrat njena roka, potem je izginila za vratmi.

VIII.

Le počakaj še en malo,
Da ti pušclc naredim,
Z rožmarina nemškega,
Z nageljna rdečega.
Na klobuk t' ga bom pripela
Z eno zlato knofelco,
Da t' ga burja ne bo vzela,
Kadar pojdeš na vojsko.
Narodna.

Kržan ni odlašal s „pripravami“ za svoj odhod. Lotil se jih je toliko laglje, ker ni imel ničesar pripraviti. Vendar je naročil Tomu, naj izpolni svojo dolžnost.

— Milostivi gospod, jaz Vas ne razumem. Pripravim naj vse za odhod, ste mi ukazali. Vidim, da Vam je vojvodinja pokvarila srce in značaj. Vse kar imate, to nosite na sebi, samo vaš klobuk leži notri na mizi. Kaj naj torej storim?

— Da, kaj naj storim, je zavzdihnil Kržan. Ko bi vsaj konja imel.

— Konja Vam preskrbim. To je najmanjša stvar.

— Kje bi konja dobil? Samostan mi ga pač posodi, a s tem bi mi ne bilo pomagano.

— Saj Vam lahko preskrbim konja, ki je pravzaprav Vaš, je menil Tomo. Tista dva konja, ki ste jih imeli v hlevu, ko je Vaš gradič zgorrel, ima zdaj kmet Marko, saj ga poznate, tisti rdeči Marko, ki pri svatbah največ spiye.

— Marko jih je ukradel. Pojdi k njemu in vzemi mu konja.

— Ne bo jih dal, je menil Tomo, izlepa že ne.

— Nimam več časa, da bi ga klical pred sodnika, je odločil Kržan, konja pa moram dobiti. Tu imaš dva tolarja, Tomo, in pojdi k Marku. Ponudi mu najprej en tolar če vrne konja in govori nekaj o ječi in o vešalah. Če to ne bo zadostovalo, ponudi oba tolarja in če še to ne bo pomagalo, vzemi svojo železno palico, in premikasti Marka, da bo pomnil. Ali si me razumel?

— Razumel sem skoro vse, je dejal Tomo, samo konec mi ni jasen. Kaj se zgodi s tolarjema, če bi jih Marko ne hotel vzeti in bi bil jaz primoran, ga pretepsti in mu konja s silo vzeti.

— V tem slučaju jih darujem tebi za tvoj trud.

— Dobro, milostivi gospod, je odgovoril Tomo z vidnim zadovoljstvom, do večera bodeta konja tu.

Tomo je izpolnil svojo obljubo še poprej, kakor je sam mislil. Že čez dve uri se je vrnil z ukradenima konjema.

— No, kako je bilo, je vprašal Kržan smehljaje ogleduje razpraskani obraz svojega sluga.

— Ker sem si mislil, da je bolje, ako se vrnem čim preje, sem opravil na kratko.

— Si-li Marku ponudil tista dva tolarja, ki sem ti jih dal?

— Nisem utegnil, milostivi gospod. Ogovoril sem Marka kar s palico in zdaj je vse v redu. Vi imate svoja konja, jaz pa dva tolarja.

V daljša razpravljanja o tej stvari se Tomo ni spuščal, nego ravnodušno odšel s konjema v hlev.

Kržan je šel v svojo sobo. Prvi pogled njegov je padel na mizo in tu je videl Kržan na svojem klobuku šopek svežih cvetlic, ki so bile pri-

pete z dragoceno zlato iglo, okrašeno z biseri in z demanti. Kržanu se je topilo lice veselja in sreče. Takega slovesa, takega zadnjega pozdrava se ni bil nadejal.

Sklenil je, da igle ne vzame seboj v svet, nego da jo shrani na varnem kraju.

— Kdo ve, kaj me vse na potu zadene, je rekel sam sebi. Lahko mi kdo iglo ukrade, lahko me zaloti smrt. Ta igla pa mora ostati kot kaka relikvija, da bo še poznim rodovom v spomin na mojo srečo.

Kržan je zardel pri teh besedah. Poznim rodovom je iglo namenil — prav kakor bi bilo že gotovo, da postane vojvodinja Asunta njegova žena.

Ko se je začelo mračiti, je Kržan zapustil hišo in je po stranskih stezah krenil na ono stran, kjer so stale razvaline njegovega gradu. Čim bliže je prišel razvalinam, tembolj se je skrival in pazil, da bi ga nihče ne ugledal. Kakor tihotapec se je splazil med razvaline in začel odmetavati kamenje in ruševine. Po dolgem trudu je našel odprtino. Odvalil je kamenito

pločo, ki jo je pokrivala, in previdno zlezal po polomljeni lestvi v to primitivno klet. Poiskal je motiko in začel kopati na sredi kleti, kar mogoče skrbno, da bi se ne slišal noben glas.

Naenkrat je nehal in pozorno dvignil glavo. Na njegovo uho je udaril komaj slišen ropot in zdelo se mu je, da čuje v bližini kopanje. Splazil se je hitro po lestvi med razvaline in poslušal. Ropot se je zdaj dosti bolje razložil in ni bilo dvoma, da je nekdo kopal med razvalinami hleva. Z največjo previdnostjo se je Kržan splazil do nekdanjega hleva in res tam zagledal človeka, ki je kopal. Kržan se je vzravnal in planil na kopača ter ga podrl na tla.

— Milostivi gospod! —

— Tomo — ti?

Ta dva klica sta zadonela ob enem in obenem sta se zasmejala tudi Kržan in njegov sluga.

— Tomo — za boga — kaj pa tod iščeš? Ob tej uri!

— Kakor vidite, milostivi gospod, delam. Tomo je bil v vidni zadregi

in vidna je bila tudi njegova nezadovoljnost, da ga je Kržan zasačil pri tem delu.

— Vidim, Tomo, da si pri delu, se je smejal Kržan, in zdi se mi, da ni težko uganiti, kaj je tvojega dela namen. Hočeš li, da ti povem, čemu tod koplješ?

— Ni treba, milostivi gospod; dovolj je, da jaz to vem.

— Zaklad iščeš, Tomo, je dejal Kržan, prav kakor ga iščem tudi jaz. V tem oziru sva si pač podobna. Jaz sem svoje prihranke zakopal v kleti, ti, moj Tomo, pa v hlevu. Pomagajva zdaj drug drugemu.

Tomo je bil zadovoljen in delo je šlo obema hitro izpod rok. Zaklada, ki sta jih izkopala, sta bila prav skromna. Kržan je imel v mali vreči dvajset tolarjev, ki jih je zadovoljno spravil v svoj žep. Tomo je imel v hlevu zakopanih le deset tolarjev. Zakopani so pa bili več ko seženj globoko v zemljo in Tomo je bil na svoj zaklad navalil toliko kamenja, da je vzlíc Kržanovi pomoči imel mnogo dela, predno so njegovi to-

larji žvenketali v njegovem žepu. Zakopala sta potem jami, a Tomo ni zapazil, da je položil Kržan v jamo mali zveženj, v katerem je bila igla vojvodinje Asunte.

Vzlic temu, da je bil nekdanji gradič ves razdejan, se je Kržan le težko ločil od njega. Tomo tega nikakor ni mogel pojmiti.

— Pojdiva, pojdiva, milostivi gospod. In veseli bodite, da je ta gradič zgorel, saj kdo ve, če bi se bili sicer odpravili v svet. Le pogumni bodite, milostivi gospod. Prej, ko sem mislil, da ves svoj denar sproti zapravljate, nisem imel pravega zaupanja, da boste kdaj kaj dosegli. Sedaj sem pa drugega mnenja. Kdor ima celo vrečo denarja . . .

— Saj imam le bornih dvajset tolarjev, je zgovornega Tomo prekinil njegov gospodar, dvajset tolarjev, to ni skoro nič.

— Dvajset tolarjev — to je že prav lepo premoženje, je zatrjeval Tomo z velikim poudarkom. Kadar bom jaz imel dvajset tolarjev, me bodo župnik morali vikati, pri proce-

siji bom nebo nosil, da, in celo škornje si bom kupil. Mož, ki ima dvajset tolarjev, vendar ne more opank nositi.

Kržan je bil zatopljen v svoje misli in ni poslušal Tomovega modrovanja. Ločitev od kraja, kjer je prebil prva moška leta svojega življenja, mu je bila težja, kakor je sam mislil. Toda omahoval ni niti en trenotek. Pri samostanskem valptu si je izposodil dva samokresa in potem sta s Tomom zasedla izstradana konjiča in odjezdila v temno noč. In Kržan ni zapazil, da mu je že v tistem trenotku, ko je pognal konja, padel s klobuka šopek, ki mu ga je bila pripela vojvodinja Asunta.

IX.

Do srca veliko ima oblast,
Vojščakov ljubica, presvitla čast,
Pred, ko da poteče let' in dan,
Na vojski se znebil boš srčnih ran.

Prešeren.

V starih časih so bile ceste silno primitivne in zanemarjene, zlasti pa doli v Istri in v sosednih pokrajinah.

Slabe, kamenite ceste so bile glavni vzrok, da sta Kržan in Tomo na svojih izstradanih kljusetih le prav počasi naprej prišla.

Polagoma je postajal Tomo prav nevoljen na svojega gospodarja. Poskusil je večkrat, da bi začel s Kržanom kak pogovor, ali odgovora ni dobil. Kržan se je zatopil v svoje misli tako, da Tomovih ogovorov niti slišal ni.

Njegove misli so bile pri vojvodinji Asunti Dall Ferro. Klical si je v spomin vsak najmanjši dogodek, ki ga je doživel od dneva, ko je Asunta stopila na njegovo jadrenico. Spominjal se je vsake besede, ki jo je izpregovorila, in vsakega pogleda, ki ga je zadel iz njenih oči.

Vzlic svoji zaljubljenosti si pa Kržan ni prikrival, da se je Asunta vedla časih prav čudno, nekako tajinstveno, in da ni izrekla ne ene besedice, ki bi jo mogel Kržan tolmačiti kot obvezno obljubo. Bila je ž njim jako prijazna, pogledala ga je večkrat mnogoobetajoče, prepustila mu je trak, ki ji je bil padel iz las,

in mu z dragoceno iglo pripela šopek na klobuk — ali vse to je ni čisto nič vezalo in ji ni nalagalo nobenih dolžnosti. To je morda veljalo ljubimcu, mogoče pa tudi samo rešitelju iz smrtne nevarnosti. Kržan si je, četudi težkega srca, priznal, da si je Asunta znala ohraniti popolno svobodo in da si ni pridobil nobenih pravic do nje.

Iz teh misli je Kržana prebudila šele mala nezgoda. Njegov konj je zadel ob velik kamen in je skoraj padel, Kržan se je le iztežka vzdržal v sedlu, zaklel pa je tako, da Tomo ni dvomil, da je njegov gospodar zopet pri polni zavesti.

— No, hvala Materi božji tersatski, da je ta kamen postavila pred vašega konja, je z resničnim veseljem vzkliknil Tomo. Bal sem se za vas, milostivi gospod, da se vam od dolgega razmišljanja možgani obrnejo. In tudi zase sem se bal, da bom namreč od dolgega molčanja naposled še onemel.

Kržan se ni zmenil za besedičenje svojega sluge, ta pa zopet ne za nevoljo svojega gospodarja.

— Ne zamerite milostivi gospod, je menil Tomo, a to vam moram povedati, da ne razumem vaše zamišljenosti. V svet greste iskat sreče, iz revščine ste se odpravili iskat bogastva; vojskovali se bodete in postali imeniten in mogočen. A namesto da bi peli in vriskali, se držite kakor skesan grešnik. Ali vam morda hodi tista bleda vojvodinja v misel. Bežite no, to se vender ne izplača. Meni verjemite: ženske se ogibajte. Moj rajni oče so bili izkušeni mož in so me vedno svarili pred ženskami. Tomo, so rekli, nikdar se ne oženi. Tomo, so rekli, vsak mož spozna svojo ženo šele po tem, ko mu je že žal, da jo je kdaj spoznal. Jaz sem si očetove nauke dobro zapomnil.

— To je prav, Tomo. Le ravnaj se po teh modrih naukih.

— Milostivi gospod — zakaj bi se pa vi ne ravnali po njih? Ta italijanska vojvodinja se vam je utihotapila v srce in zdaj nimate miru. To pa ni dobro. Vzeli je tako ne bodete. Taka drobna stvarica ni za junaka, kakoršen ste vi. Kar pozabite jo.

— Nikoli — ni mogoče, je nehote vzdihnil Kržan.

— Ni mogoče? Kaj še! Glavo bi stavil, da se čez leto dni tega dekleta še spominjali ne bodete več. Zdaj pridejo veseli dnovi za naju oba. Vojskovala se bodeva, postala bodeva bogata, vi tudi slaven in takrat se boste sami smejali, da ste kdaj toliko vzdihovali po mali vojvodinji.

— Nehaj s takimi čenčarijami, je osorno zaklical Kržan in pusti me v miru.

Toda Tomo se ni dal ugnati in ker ni govoril njegov gospodar, je govoril sam, govoril neprestano vso noč, govoril, tudi ko je bil že beli dan, in govoril toliko časa, da sta prišla v Trst.

V drugi polovici 16. stoletja je bil Trst še razmeroma majhno mesto. Razen sedanjega starega mesta je bilo v obližju le prav malo hiš.

Kržan in Tomo sta se vstavila pred veliko gostilno, ki je stala približno tam, kjer je zdaj Lesni trg. Ta gostilna je bila ne le shajališče

voznikov, ki so vozili blago proti Dunaju, nego tudi zavetišče revnejšega plemstva iz Istre in s Krasa.

V tem, ko je Tomo ostal pri konjih v gostilni se je napotil Kržan takoj v mesto, da si kupi novo obleko, kajti boljša njegova oblačila je bil uničil požar, kar je imel na sebi, je pa bilo že precej slabo. Ko je bil primerno opravljen, je šel iskat bankirja Lebanana, posestnika velike hiše in lastnika cvetoče trgovine. Malo težko je bilo Kržanu pri srcu, ko je stal pred Lebanovo hišo, zakaj še nikdar ni bil nikogar prosil posojila in bal se je, da ga bo v zadnjem trenutku morda še sram izpregovoriti odločno besedo.

V trgovini je bilo polno ljudi, samih pomorščakov, ki so nakupovali potrebščine za potovanje po morju. Stregla sta jim dva uslužbenca.

Kržan je nekako skromno obstal sredi trgovine, čakaje, da odpravita uslužbenca kupujoče pomorščake, a ker se le nihče ni zmenil zanj, je stopil bližje in vprašal, če bi mogel govoriti z gospodarjem.

Uslužbenca nista ničesar odgovorila, le eden je z roko pokazal na vrata, ki so vodila v Lebanovo pisarno. Kržana je sicer nevljudno vedenje uslužbencev precej jezilo, vendar je molče stopil k vratom in jih odprl.

— Prosim, jeli gospod Leban doma? je vprašal mladega moža, ki je čepel za knjigami in marljivo vpisoval vanje dolge vrste števil.

— Ne, je bil kratek odgovor pisarjev in mladi mož je nadaljeval svoje delo, ne da bi Kržana le pogledal.

Zdaj je Kržana prevzela jeza. S tremi koraki je bil pri mizi. Zgrabil je pisarja za vrat in ga potegnil s stola.

— Tu sem se postavi in povej s primerno ponižnostjo, kje da je tvoj gospodar, sicer te nabodem na svoj meč kakor muho.

Pisarček je trepetal po vsem životu in prav daviti se je moral, predno je zjecljal svoj odgovor.

— Gospoda Lebana ni v Trstu. Odpotoval je po kupčijskih opravkih in pride šele čez nekaj dni domov.

Kržana je ta novica kaj neprijetno presenetila. Kje naj dobi zdaj potrební denar? Onih dvajset tolarjev, ki jih je imel pri odhodu z doma, je bil že porabil za nakup obleke in ostalo mu je le še nekaj drobiža. Skoro plaho je vprašal pisarja:

— Kdo pa nadomešča gospoda Lebana, kadar ga ni doma?

— Njegova žena, je odgovoril pisar in spominjajoč se, kako brezobzirno je nastopil Kržan, se je vljudno ponudil, da mu pokaže pot k gospodinji.

X.

No, sluga mladi, kam pa greš?
Al' meni kaj povedat veš,
Kaj dobrega, kaj hudega?

N a r o d n a.

V prostorni, lepo opremljeni sobi je sedela priletna, tolsta žena, ki je z mrkimi pogledi motrila plemiča Andreja Kržana, ki je ves razburjen stal pred njo in ji skušal dopovedati, da ima pravico, zahtevati od trgovca in bankirja Lebana dvesto tolarjev posojila.

— Obžalujem, a jaz vam ne morem ustreči, je zatrjevala soproga Lebanova. Moj mož mi ni nikdar povedal, da je pri njem naloženega kaj denarja za vas, na svojo odgovornost in brez jamstva vam torej ne morem ničesar posoditi.

Kržan je že obupaval, da dobi denar, vendar ni nehal prigovarjati tolsti Lebanki.

— Poglejte trgovske knjige svojega soproga! Tam mora biti vendar zapisano, da je zame naloženega precej denarja, ki se mi izplačuje v mesečnih obrokih.

— Moj mož zapisuje take stvari v posebno knjigo, ki jo ima vedno zaprto, je odgovorila Lebanka. Denarja vam ne morem posoditi, ako ne dobite dobrega in zanesljivega poroka. Saj imate vendar kaj prijateljev v Trstu?

— Nikogar ne poznam, je malodušno rekel Kržan. V vsem svojem življenju sem bil le dvakrat v Trstu in tu me pozna samo vaš mož.

— Potem morate pač počakati, da se povrne moj mož s potovanja,

je dejala Lebanka, hoteč s tem zaključiti pogovor s Kržanom. Videč veliko zadrego Kržanovo je nekako tolažilno dostavila: Sicer pa vam ne bo treba posebno dolgo čakati, zakaj moj mož se vrne vsaj v štirinajstih dneh, če ne morda že prej.

Lebanka je vstala v znamenje, da je avdijenca pri kraju. Kržan je videl, da ničesar ne opravi in se je ravno poslavljal, ko je prihitel pisarček iz trgovine in povedal Lebanki, da želi neki gospod ž njo govoriti v kupčijskih zadevah.

— Kdo je ta gospod? je vprašala Lebanka nezaupno in dostavila nevoljno: To je čudno, da se ljudje za denar tako radi oglašajo, kadar ni mojega moža doma.

— Mislim, da tujec ni prišel prosit posojila, je menil pisarček. Bil je že večkrat pri nas, a vse svoje kupčije sklepa samo z gospodom, zato ne vem njegovega imena.

— Pripelji ga sem, je ukazala Lebanka in ko je pisar odšel, je hotela čim hitreje odsloviti Kržana. Ta je bil med pogovorom Lebanke s pi-

sarčkom še enkrat v naglici preudaril svoj položaj in je spoznal, da mora na vsak način dobiti nekaj denarja. Zato je iznova poskusil pregovoriti Lebanko, da bi dala zahtevano posojilo. Še ko je govoril, so se odprla vrata in v sobo je vstopil mož, ki je ves presenečen vzkliknil:

— Kaj vidim? Vi ste tu, plemič Kržan. In čvrsti in zdravi?

Kržanu se je ta glas zdel znan. Obrnil se je hitro in na svoje največje začudenje zagledal skrivnostnega kupčevalca s konji.

— Vi, gospod? Kakšen slučaj! Prav vesel sem, da vas zopet vidim.

— Kaj se poznata? je vprašala Lebanka. In obrnivši se h Kržanu dostavila: Pravkar ste rekli, da nikogar v Trstu ne poznate.

— Kdo bi bil slutil, da je ta gospod v Trstu, je menil Kržan in vzel svoj klobuk s stola, da bi odšel.

Lebanka pa je bila dobra kupčevalka in se zvesto in dosledno držala načela, da mora človek vsako priliko izrabiti, in če je zaslužiti le en sam groš.

— Če jamči ta gospod za vas, je dejala Kržanu, vam rada posodim zahtevanih dvesto tolarjev, seveda morate v naprej plačati desetodstotne obresti.

Kržana je spravila ta nenadna ponudba v veliko zadrego. Sramoval se je pred tujcem svoje revščine in hotel kar izjaviti, da ne potrebuje njegovega poročstva. Kupčevalec s konji, ki je natančno uganil, kake misli navdajajo Kržana, se je požuril, prehiteti svojega znanca, rekši:

— Poznam plemiča Kržana in dasi nisem posebno premožen, sem vendar pripravljen, jamčiti zanj, a če mi hoče dokazati svoje prijateljstvo, naj sprejme teh dvesto tolarjev od mene kot posojilo, seveda tudi proti običajnim obrestim.

Lebanka ni bila nič prav zadovoljna, da jo je hotel kupčevalec s konji pripraviti ob mali zaslužek. Poznalo se ji je to na obrazu. Kržanu pa se je zdelo, da bi ponižal samega sebe, če bi zdaj od kogarkoli vzel kak denar.

— Hvala za prijaznost, je rekel ponosno, a ker je bankir Leban od-

soten, si bom že na drug način pomagal za toliko časa, da se vrne.

Kržan je hotel oditi, a zopet ni mogel. Vnovič je prihitel pisarček iz trgovine.

— Oprostite gospod, je rekel Kržanu, neki dečko je prinesel pismo, ki zna biti Vam namenjeno. Dečko je rekel, da ima pismo za plemiča Kržana, ki pride danes semkaj po posojilo. Ne zamerite — ste-li vi, gospod, ta plemič?

Da, plemič Andrej Kržan sem jaz. Kje je dečko?

Pisar je dečka poklical v sobo. Kržan ga je sprejel z dolgim pogledom, kakor bi hotel uganiti iz dečkovih oči, kako vest mu je prinesel. Naglo je odprl dehteče pisemce in čital.

„Ljubi plemič Kržan. Moj oče potuje z menoj v Benetke. Moj naslov izveste pri cerkovniku v cerkvi sv. Marka. Prosim vas, pridite čim prej za menoj v Benetke. Potrebujem Vas nujno. Zaupajte srečni zvezdi, pod katero ste rojeni, in hitite! — Asunta.“

Ko je Kržan to pismo spravil v žep, ga je vprašal kupčevalec s konji.

— Plemič Kržan, ali tudi zdaj nečete sprejeti moje ponudbe?

Kržanu se je zdelo, da se glasi to vprašanje nekoliko porogljivo.

— Da, odklanjam Vašo ponudbo in tudi ponudbo gospe Lebanove. Pomagal si bom sam.

Kržan se je prav nalahko priklonil Lebanki in kupčevalcu s konji in odšel iz sobe, tako ravno, tako krepkih korakov in ponosnega izraza, kakor da nosi v žepu celo premoženje.

Pred hišo je našel dečka, ki mu je prinesel pismo. Dal mu je ves drobni denar, kar ga je imel, a izvedeti ni mogel ničesar posebnega. Dečko je povedal, da ga je blizu Lebanove trgovine najel neznan mož in poslal s pismom v hišo. — Naročil mu je bil, naj pismo tam pusti, če ne najde gospoda, kateremu je namenjen.

Kržan se je odpravil v gostilno, kjer ga je čakal Tomo. Vzlic veliki skrbi, kako si zdaj pomore do denarja, je spotoma vendarle vedno iznova čital pismo vojvodinje Asunte

in je čital tudi še potem, ko je je znal na pamet.

— Tomo, pripravi vse kar treba, da odjezdiva še danes in pridi potem k meni na važen pogovor.

S temi besedami je Kržan odšel z dvorišča, kjer je bil pri hlevu našel Toma, in vstopil v gostilno. Njegov sklep je bil storjen. Prodati je hotel zlate svoje ostroge in zlato svetinjo, ki jo je od krsta nosil na prsih, ter s tem denarjem odjezdit v Benetke.

XI.

Naj preveč teb' se ne mudí,
Da glave bi ne zgubil ti!

Narodna.

Plemič Andrej Kržan je sedel za mizo v gosposki sobi velike gostilne in z očitno nevoljo zaužival svoj obed, ko je za seboj zaslišal vprašanje:

— Ali dovolite, da prisedem k Vaši mizi?

Mož, ki ni čakal odgovora, nego se mirno vsedel k mizi, je bil kupčevalec s konji. Kržan kar ni mogel umeti, kako da vodi slučaj tega čud-

nega tujca vedno v njegovo družbo. Vesel tega ni bil in tudi ni kar nič rad privolil, da je sedel tujec k njegovi mizi.

— Dolgo Vam ne bom družbe delal, je dejal precej neprijazno, ker mislim koj po obedu odpotovati.

— Se Vam li tako mudi, izgubiti še svojo glavo? je vprašal kupčevalec s konji. Če se ne motim, hočete postati vojak. V naših časih je vojak vsak dan v smrtni nevarnosti in in čim pozneje se izpostavite taki nevarnosti, toliko bolje za Vas.

— Mislite li, da sem strahopetec, se je razjezil Kržan. Tedaj, ko ste šli z mano na morje, ste pač sami videli, da nisem nič manj pogumen, kakor Vi.

— Kupčevalec s konji se je z zadovoljno dobrohotnostjo nasmehnil.

— Ne razburjajte se, plemič Kržan! Vem, da ste hraber mož. In ker vem, kaj ste vredni, zato mi je žal, da bi se podajali v velike nevarnosti, pri katerih bi v slučaju zmage ničesar ne dosegli. Pri vojakihih treba izredne sreče, če hoče človek kaj do-

seči, naj bo še tako vrl in hraber. Kdaj ste odšli z doma?

— Snoči, je kratko odgovoril Kržan, in zdaj zopet odpetujem, v tiste nevarnosti, pred katerimi ste me tako svarili, spoštovani kupčevalec s konji.

Kržan se je čudil, da njegove ostre in porogljive besede niso napravile za tujca nikakega vtiska. Kupčevalec s konji je ostal prijazen in se je slej kot prej vedel s tisto famijarnostjo, ki je v nazorih svoje, dobe vzgojeni plemič Kržan kar ni mogel trpeti.

— Potrpíte še nekaj trenutkov, je rekel kupčevalec s konji Kržanu, ko je ta vstal izza mize. Prišel sem k Vam, ker bi rad z Vami sklenil neko kupčijo.

Kržan je mislil, da mu hoče tujec zopet ponuditi posojilo. Kakor je bil tudi denarja potreben, iz njegovih rok le ni maral ničesar vzeti. Prepričan je bil, da bi se s tem ponižal in ponižanja plemič Andrej Kržan ni poznal.

— Z menoj se pač še ne izplača delati kupčij, je, zavedajoč se svojega

uboštva, nekam trpko rekel Kržan. Sicer pa ne sklepam kupčij z ljudmi, ki jih ne poznam.

— Saj sem vam vendar povedal, kdo da sem in kaj da sem.

— Da in zdaj bi jaz le rad vedel, čemu ste mi prikrili svoje pravo ime in utajili svoj pravi poklic, zakaj da niste navaden kupčevalec s konji, o tem ni dvoma.

Tujec se je hrupno zakrohotal in prav po mešetarsko tolkel z obema rokama po mizi.

— Nisem mislil, da ima bedasti Tomo tak vpliv na Vašo sodbo! Haha! Kaj pa naj bom, če nisem kupčevalec s konji? Kak knez, ki potuje za kratek čas po svetu in za svojo zabavo kupčuje s konji, mulami in osli? Bežite vendar! Dokaz, da sem res kupčevalec s konji, je to, da sem prišel semkaj za Vami, da kupim Vašo rdečkasto kobilico.

Kržan je bil sicer presenečen po tej ponudbi in tudi njegov sum glede kupčevalca s konji je bil močno omajan, a vdati se vendar ni hotel.

— Ne morem Vam verjeti, je dejal odločno. Preveč ste bili pogumni in izvedeni, ko sva bila skupaj na morju. In način, kako ste potem izginili brez sledu, je bil tudi zelo sumljiv.

— Vrag Vas naj razume, se je končno vendarle nekoliko razljutil tujec. Ali mislite, da trgovec s konji ne sme biti pogumen in ne sme imeti usmiljenja z ljudmi, ki so v smrtni nevarnosti? Kaj je že to tudi kaka plemiška predpravica? In sumljiv sem tudi zato, ker sem odšel po svojih opravkih, ne da bi čakal kdaj se bom od Vas, ki ste ležali brez zavesti, primerno poslovil! Kupčevalci s konji smo pač navadni ljudje in ne poznamo gosposkih navad, pač pa vemo, da je čas denar, moj dragi plemič.

— Da, vse prav, je nekoliko zategnjeno odgovoril Kržan, ali — čemu ste pa mojega slugo toliko o meni izpraševali in mu za njegova pojasnila dali kar tri tolarje.

— Vsak kupčevalec s konji podkupi najprej služabnika, če hoče z gospodarjem kupčijo skleniti. Kar

daruje slugi, to gotovo zasluži pri gospodarju. Tudi pri kupčiji s konji ne žanje nihče, kdor ni prej sejal.

— Kaj ste prišli na moj gradič, da bi z mano napravili kupčijo?

— Seveda. Vašo kobilico bi bil rad kupil. V teh časih vednih vojn primanjkuje konj in težko je dobiti pripravnih za vojaštvo. Na Reki sem izvedel o Vaši kobilici in jezdil sem k Vam, da bi me kdo drugi ne prehitel. Prosim Vas, povejte, koliko zahtevate za svojo kobilico.

— Rabim jo sam in je ne morem prodati.

— Jaz bi jo potreboval za nekega beneškega generala. Vi ste morda dali zanjo deset tolarjev. Sicer je moj poklic, ljudi goljufati — poštenega kupčevalca s konji svet še ni videl — a jaz bom še vedno lepo svoto zaslužil, če Vam povem, da je Vaša kobilica čistokrvna arabska žival, ki je bila najbrž last kakega imenitnega turškega paše. Ta kobilica je vredna dvesto tolarjev.

Kržan se je komaj premagoval, da ni razodel svojega veselja in svo-

jega presenečenja, a moral se je opreti ob mizo, tako je vse trepetalo v njem razburjenja.

— To je prav lepo, da mojo kobilico tako visoko cenite; vprašanje je le, koliko bi zanjo odšteli denarja.

— Veste kaj, plemič Kržan, je dejal tujec in ponudil Kržanu roko, udarite in kupčija je sklenjena. Dam vam stosedemdeset tolarjev v denarju in prav krepkega in čvrstega konja, ki vam bo izvrstno služil, ki pa ni za vojno, ker se boji streljanja.

Kržan se ni več obotavljal. Hitro, kakor bi se bal, da prekliče tujec svojo ponudbo, je položil svojo roko v roko kupčevalca s konji.

— Kupčija velja torej? V resnici, plemič Kržan?

— Na mojo čast, da velja, je odgovoril Kržan.

— Potem vam lahko povem, da je vaša kobilica vredna štiristo tolarjev, če ne še več. Iz sultanovega hleva je in nosila je sultanovega sina Ibrabima, ko je šel na vojno na Hrvaško. Razumete li zdej, plemič Kržan,

zakaj sem hotel na vsak način dobiti to kobilico.

— Privoščim vam od srca, da napravite dobro kupčijo, je dejal Kržan, jaz pa sem tudi s tem zadovoljen, kar dobim za kobilico.

— To je lepo, da poštenim ljudem privoščite zaslužek. Evo vam stosedemdeset beneških tolarjev, konja vam pa pripelje moj hlapec takoj, in sicer osedlanega. Imam lepo sedlo, pa ga ne maram seboj vlačiti po svetu. Vašo kobilico pa lahko kar sam odpeljem — če mi toliko zaupate.

— Zaupam vam, le odpeljite kobilico.

Tomo ni bil kar nič zadovoljen s tem, da je njegov gospodar kupčevalcu s konji toliko zaupal.

— Hudič to ni, je modroval, sedeč pred hlevom, zakaj tisti trije tolarji, ki mi jih je daroval, se še niso spremenili v metulje in se tudi ne bodo, ker sem jih namočil v blagoslovljeni vodi. A zaupanja nimam vendar nič do tega človeka in prav nič ne verjamem, da pošlje konja, ki ga je obljubil.

Vse to pa je Tomo slovesno preklical, ko je nekaj časa po tem pripeljal mlad hlapec krasnega močnega konja, čigar sedlo je bilo deloma od bakra in bogato pozlačeno.

— Ta konj je še veliko lepši in dragocenejši kakor moja skromna kobilica, je menil Kržan in zmajeval z glavo, ko je še ogledal sedlo.

— Tomo pa se nikakor ni strinjal s tem mnenjem svojega gospodarja.

— Kaj bi tako govorili! Prav po cigansko vas je ociganil. Ko bi ne bila vaša kobilica vredna petsto tolarjev, bi vam poleg denarja ne bil poslal še takega konja. A naj ga jaz dobim v roke, jaz mu posvetim. In še prav gotovo.

XII.

„Kaj se plačeš lijepa devojka?“

„„Ne pitaj me neznani delija!““

Narodna.

Veselega srca sta jezdila Kržan in Tomo čez Kras proti Devinu in tamkaj zavila v furlansko ravan.

Namenjena sta bila naravnost v Benetke, upajoč, da ju tam čaka sreča, ki ju hitro obsuje z vsemi svojimi darili. Jezdila sta tako naglo, da nista imela časa za pogovore, sicer pa je bilo to Kržanu všeč, ker je mogel nemoteno misliti na vojvodinjo Asunto in njeno skrivnostno pismo, v katerem ga je klicala na pomoč, ne da bi povedala, kam naj Kržan pride. Tudi Tomo, ki sicer ni ljubil molčečnosti, je imel ta dan resne misli. Ker je bil prepričan, da je kupčevalec s konji njegovega gospodarja prevaral, je mislil na maščevanje in sicer kot praktičen človek, je ugibal, kako bi on prevaril kupčevalca s konji, če bi ga še kdaj videl, kar se mu je zdelo jako verjetno.

Mračilo se je že, ko sta se ustavila v furlanskem Tržiču, da se malo okrepčata, potem pa odjezdita med vinogradi proti Benetkam. Tu so bile vasi v precejšnji razdalji druga od druge in na samoti stoječih hiš ni bilo nič. Toliko bolj sta se začudila Kržan in Tomo, ko sta naenkrat videla, da se jima v divjem diru

bliža velika zaprta kočija. Videla sta, da sta bila v kočijo vprežena dva sestradana kmetska kljuseti, nad katerima je kočijaž neprestano vihtel bič in ju z neusmiljenimi udarci vzdrževal v diru. Poleg kočije sta jezdila na slabih kmetskih konjih tudi dva z dolgima rapirjema oborožena lakaja, ki sta, hoteč podpirati kočijaževo prizadevanje, neprestano vpila na konja.

Tudi lakaja sta kmalu zapazila Kržana in njegovega sluga. Potegnili sta rapirje in kočija se je ustavila. Kržan je od daleč videl, da lakaja ne znata niti pošteno jezditi, kaj še ravnati z orožjem, ki sta je skrajno nerodno držala v rokah. Bližal se jima je z največjo ravnodušnostjo in niti za orožje ni prijel, prav kakor bi ne videl, da sta lakaja pripravljena na boj.

Ko se jima je toliko približal, da je bil le še kakih deset korakov od njiju, je eden lakajev dvignil rapir in pognal svojega konja, kakor bi hotel napasti Kržana. Konj je bil pametnejši od jezdeca in je skočil na stran ter začel bežati.

Drugi lakaj je tudi dvignil rapir, a ni se mahnil z mesta, nego se zadovoljil s klicem :

— Še en korak naprej, in prebodem Vas.

— Ne vem, če izda tvoj rapir toliko, kakor moj bič, je odgovoril Kržan in se pognal proti lakaju in ga začel pretepavati z bičem, s katerim je po takratni navadi naganjal konja. Tepeni lakaj je izpustil rapir in zdrknil s konja ter kleče prosil izpod konja.

— Milostlivi gospod, nikar me ne ubite. Prosim Vas odpuščanja.

Ko je drugi lakaj videl usodo svojega tovariša, je spustil vajeti, skočil s konja in bežal čez vinograde in polja, katera so bila posejana s turščico, kar so ga nesle noge.

— Zakaj si mi grozil, predrznež, je vprašal Kržan lakaja, ki ga je bil Tomo potegnil izpod konja in postavil pred svojega gospodarja.

— Verujte, milostivi gospod, da ne iz bojaželjnosti niti iz prešernosti. Storil sem, ker mi je bil to ukazal moj gospod, ki sedi v tej kočiji.

Lakaj se je malo približal Kržanu in mu šepetaje rekel, ozirajoč se plaho na kočijo:

— Moj gospodar je odpeljal svojo sorodnico, ki ga je poklicala na pomoč, ker so jo hoteli dati v samostan.

— Tvoj gospodar mora biti častivreden gospod, samo pri izberi slug nima sreče, je menil Kržan. Kako se imenuje tvoj gospodar?

— Moj gospodar je grof Panigaj.

— Ti si res izboren in zanesljiv sluga. Kar na prvo vprašanje izdaš vse tajnosti svojega gospodarja. Takega slugo bi jaz potreboval!

— O, gospod, na prvi pogled sem spoznal, da Vam smem zaupati in zato sem govoril tako odkritosrčno . . .

— Dobro, dobro! Idi k svojemu gospodarju in reci, da sem njemu in njegovi sorodnici na razpolaganje, če potrebujeta mojo pomoč.

Lakaj se je globoko priklonil in odšel h kočiji.

Tomo, ki je z veliko pozornostjo poslušal Kržanov pogovor z lakajem, se je zdaj hitro približal svojemu gospodarju.

— Upam, da se ne bode te vti-kali v zadeve teh ljudi.

— Hvala, Tomo, da si tako po-zoren in ne zamudiš nobene prilike, da mi daš kak dober svet.

— E, milostivi gospod, zgodilo se je že dostikrat, da so bedaki, ka-kor sem jaz, svetovali kaj pametnega, in da so pametni možje, kakor vi, storili kaj bedastega.

— Poslušal te bom, Tomo, ka-kor vselej, rad ali nerad. Govori! Kaj ti ni všeč?

— Prvič mi ni všeč, da se grof Panigaj ne gane iz svoje kočije. To priča vsaj eno, da namreč ni pogu-men. Drugič se mi zdi zgovernost njegovega lakaja sumljiva.

— In kaj sklepaš iz tega, moj bistrourni Tomo?

— Da gospodar te kočije sploh ni grof Panigaj in da tudi ni odpe-ljal svoje sorodnice; če pa je grof Panigaj in je odpeljal svojo sorod-

nico, potem ga ta gotovo ni sama poklicala na pomoč, ker ji s strahopetnikom ni nič pomagano.

Kržan ni ničesar odgovoril, kajti lakaj je v tem hipu odstopil od kočije, kjer je bil nekaj govoril pri oknu, in se približal Kržanu.

— Grof Panigaj in njegova sorodnica se Vam, milostivi gospod, zahvaljujeta za Vašo ljubeznivo ponudbo, a nečeta Vam delati sitnosti, ker ne potujeta dlje kot do najbližje vasi.

— Ker komaj čakata, da bi midva odrinila, je mrmral Tomo, dočim je Kržan, ne da bi kaj odgovoril, pognal konja.

Jezdil je nalašč prav počasi mimo kočije in videl je cvetoč dekliški obraz. Zdelo se mu je, da ima dekle solze v očeh. Rad bi bil vprašal, zakaj se joče, a v tem trenutku se je dekle obrnilo v stran, prav kakor bi se hotelo ogniti vsakemu vprašanju Kržanovemu.

XIII.

Oh, vzemita me sebó, vzemita,
Oh, nesita me sebó, nesita,
Oh, nesita me na beli dan.

Krilan.

Kržan in njegov Tomo nista poznala potov po furlanski ravnini, pač pa sta izvedela, da je svet močvirnat in da nepoznanec krajev lahko zaide v nevarnost in v smrt. Ker se je bila med tem naredila noč, sta sklenila, da se vrneta do prve vasi in da tam počakata naslednjega dne.

Vas je ležala kak streljaj od velike ceste. Prebivalci so že malone vsi spali, ko sta Kržan in Tomo prijezdila do cerkve, kjer je stala edina gostilna tega kraja. Niti večerje nista več dobila. Zaužila sta nekaj kruha in vina in šla spat, Kržan v sobo, ki mu jo je odkazal krčmar, Tomo pa na hlev, ker je načeloma ležal pri konjih svojega gospodarja.

Ko se je Kržan razpravljaj, da bi legel v posteljo, je zaslišal na dvorišču glasno govorjenje. Dva moža sta se prepirala. Kržan je pristopil k oknu, da vidi, kaj da je. Pri luči

svetilke, ki jo je imel krčmar v rokah, je zagledal veliko kočijo, poleg katere je med dvema lakajema stal velik gospod, ki je kričal na ves glas na krčmarja, da mu mora povrniti škodo. Za kako škodo se je šlo, tega Kržan ni umel in na to tudi ni pazil, kajti zanimala ga je samo oseba razjarjenega gospoda. Kržan je bil na prvi pogled spoznal lakaja, ki ga je bil ta dan pretepel z bičem in iz tega je sklepal, da je lakajev gospodar tisti skrivnostni grof Panigaj, ki je odpeljal svojo sorodnico, da jo reši samostana.

Prepir na dvorišču je postajal čedalje živahnejši, obenem pa je zaslišal Kržan naglo in nujno trkanje na vratih v svojo sobo.

— Kdo je? je vprašal Kržan, ker je bil napol razpravljen in vsled tega ni hotel vrat odpreti.

— Pros m Vas, bodite usmiljeni in odprite, se je odzval zbegan ženski glas.

Kržan je vzel samokres v roko in je takoj odprl vrata. V hipu je že planila v sobo le za silo oblečena

mlada dama in pokleknila pred Kržana.

— Gospod — bodite usmiljeni. Zaupanje, da ste plemenit mož, me je pripeljalo k Vam. Rešite me, prosim Vas, rešite me!

Mlada dama je ihte vila roke in se potem oklenila Kržanovih kolen.

— Rešite me, je jokala, ali me pa ustrelite.

Kržan ni vedel, ne kaj bi rekel, ne kaj bi storil. Slutil je, da je mlada dama tista sorodnica, ki jo je bil odpeljal grof Panigaj, a še predno mu je to postalo jasno, je mlada dama skočila na noge in naglo zaprla in zaklenila vrata.

— Oprostite, je rekla, a čula sem na stopnicah korake. Ah, gospod, ne zapustite me!

— Ne bojte se ničesar, je naposled izpregovoril Kržan. Sicer ne pojnim, česa bi se Vam bilo bati, ali kdor se zanaša na mojo čast in na moje poštenje, je lahko prepričan, da ga bom branil do smrti.

Kržan je damo prijel spoštljivo za roko in jo peljal k svoji postelji.

— Moja soba Vam je seveda na razpolaganje gospodična in moj meč tudi.

Mlada dama je sedla na stol kraj postelje in sklenila roke.

— Rešili ste mi življenje, plemeniti gospod. O, vedela sem, da se smem zanašati na Vas. Vedela sem to, ko ste jezdili mimo kočije in Boga sem hvalila, ko sem Vas pozneje videla prijezditi v to vas s svojim slugo. Tisti trenotek sem bila prepričana, da vaju je poslala nebeška milost v to hišo, v namen, da me vzameta seboj in me rešita iz teme.

— Gospodična, jaz Vas prav ne razumem, je menil Kržan. Ali mi ne morete povedati, kaj se Vam je zgodilo?

— Ne silite me v to, gospod, zakaj težko bi mi bilo, Vam razodeti svojo stvar.

Kržanu se je dekle smililo in odločen je bil, ji pomagati v vsakem slučaju.

— Ne mislim Vas siliti, je rekel vljudno. Prepričan sem, da se Vam je zgodila krivica. Vprašal sem Vas

le, misleč, da bi Vas lahko bolje branil, če bi poznal Vaš položaj.

Mlada dama se je s solznimi očmi nasmehnila Kržanu.

— Zaupam Vam popolnoma, je rekla. Moj položaj Vam bo dovolj jasen, če Vam povem, da je moja preteklost ubila vso mojo prihodnjost in da mi je zdaj odprta le še ena pot — v samostan.

— Morda pretiravate, gospodična; v svoji bolesti niste v stanju vse prav presoditi.

— Žal, da ni tako, je odgovorila mlada dama, in če me hočete poslušati, se bodele sami prepričali. Imenujem se Leonora in sem hči mogočnega in bogatega očeta. Njegovo ime Vam je gotovo znano. Moj oče je patricij Barbo.

— Ne zamerite mi moje nevednosti, plemenita gospodična, a jaz tega imena še nisem nikdar slišal.

— Ni mogoče, se je čudila Leonora. Moj oče spada vendar med najimeitnejše može v Benetkah. Rod Barbov je star in slavno znan. Iz

rodu Barbov je bil že eden papež, eden kardinal . . .

— Moja nevednost je pač velika. milostiva gospodična, a kaj hočem, majhen kranjski plemič sem, ki ni še nikdar videl Benetk in ne pozna njene zgodovine.

— Ni treba, da se opravičujete! Kdo naj pozna vse slavne rodove! Lahko pa mi verjamete, da sem imela mnogo snubcev že zaradi očetovega bogastva . . .

— Še bolj pa zaradi svoje izredne lepote, je pripomnil Kržan, hoteč biti galanten.

— Bodi kakorkoli — resnica je, da sem vse snubce odbila. Letošnje poletje sem prebivala na očetovem gradiču blizu Portogruara in tjakaj je prišel tudi grof Panigaj, ki ima v bližini malo posestvo. Grof je brezčasten človek, zapravil je vse svoje premoženje in prišel je mojega očeta prosit, naj vpliva, da bi bil sprejet v beneško armado. Obiskoval nas je vsak dan in se mi dobrikal na vse načine. Davi je odšel moj oče za nekaj dni v Benetke in jaz sem

ostala sama doma. Ker mi je bilo dolgčas, sem se odpeljala na Panigajev gradič obiskat njegovo bolešno sestro, ki je moja prijateljica že mnogo let. Nič slabega sluteč, sem poslala voz domov, ter privolila, da se peljem s Panigajevo kočijo nazaj. Po obedu sem se odpravila in Panigaj me je spremil. A komaj je bila kočija prišla nekaj streljajev od gradiča, je kočijaž zavil na stranski pot in začel poditi konje, kar se je dalo. Še sedaj nisem vedela, da je bilo vse to pripravljeno. Mislila sem, da si je Panigaj dovolil šalo. Toda ko sem začela kričati, mi je Panigaj zamašil usta in — ah, opustite mi dalnje pripovedovanje . . .

Leonora je z rokama zakrila obraz in se bridko razjokala. Kržana je njeno pripovedovanje tako pretreslo, da ni našel ne ene tolažilne besede za obupajoče dekle.

— Ko sem prišla k sebi, je čez nekaj časa nadaljevala Leonora, mi je Panigaj hladnokrvno rekel, da mi je storil to sramoto, da bi bila primorana, ga vzeti za moža. Vem, da

me ne ljubi in da hoče le moj denar. Ko bi me bil snubil, bi ga bil oče s palico pognal čez prag . . . Ah, onečaščena sem . . .

— Jaz vas bodem maščeval, plemenita gospodična, je v svetem srdcu zaklical Kržan in vzela svoj meč. S krvjo bo Panigaj poplačal, kar Vam je storil.

Leonora je planila h Kržanu in se oklenila njegove roke.

— Ne, ne storite mu ničesar. To bi le poslabšalo moj položaj. Kdo mi bo verjel, da se mi je zgodila sila? Če Panigaja ubijete, kako naj se vsaj pred svetom opravičim? Panigaj mora biti tožen in obsojen, potem bodo ljudje verjeli, da nisem lahkomišelnica, nego poštena ženska.

— Kaj naj torej storim za vas, plemenita gospodična?

— Panigaj mi je rekel, da se vrne z menoj na svoj gradič. Prosim vas, sledite njegovemu vozu. V prvem mestu pokličite redarje in dajte Panigaja aretovati, mene pa peljite domov k očetu.

— Dobro, gospodična, zgodi se po Vašem ukazu. Vaša misel je dobra; tako se bo dokazalo, da Vam je Panigaj res storil silo. A kaj nameravate sedaj storiti.

— Idem v svojo sobo, ki je poleg Vaše, in bog mi je priča, da se bom Panigaja ubranila, če treba z nožem.

Leonora je podala Kržanu roko.

— Plemeniti gospod, hvaležna Vam bom do smrti za Vašo pomoč.

Po teh besedah je odšla iz sobe, Kržan pa se je napol oblečen vrgel na posteljo in z mislimi na vojvodinjo Asunto hitro zaspal.

XIV.

Za drugega pa meni ni,
Ko to, kar tebe mal skrbi:
Za tvojo židano gospo,
Ki tako mlada vdova bo.

N a r o d n a.

Obupno kričanje je pozno ponoči prebudilo Kržana iz trdnega spanja. Planil je pokonci. „Pomagajte, pomagajte“ je slišal klicati, potem je

vse utihnilo. Kržan je v največji naglici oblekel kar je bilo najpotrebneje, vzela svoj meč in hitel iz sobe. Najprej je odprl sosedno sobo, kjer je spala Leonora. V sobi je gorela borna luč, Leonore pa tu ni bilo.

Zdaj se je zopet čulo klicanje „Pomagajte, pomagajte!“ Glas je prihajal od zunaj in Kržan je hitel po stopnicah na dvorišče in tam šel v smeri, odkoder je čul klicanje. Ker se je ta glas slišal zdaj s te, zdaj z druge strani, je Kržan domneval, da je Panigaj odvedel Leonoro in jo namenoma vodi zdaj na to, zdaj na drugo stran, da bi preganjalce premotil in jim vzlic Leonorinemu klicanju utekel.

Po dolgem brezuspešnem beganju po njivah, travnikih in vinogradih, je Kržan pri slabem luninem svitu ugledal begajoče človeško bitje. Pogнал se je za njim in dohitel — Leonoro.

— Milost, milost, prizanesite mi, je zaječala Leonora in se od onemoglosti zgrudila na tla. Nikar me ne umorite!

— Mene se ni treba bati, je dejal Kržan in pomagal Leonori na noge. Prišel sem, da Vas branim.

— Ah, vi ste, plemeniti gospod, je vzradoščena vzkliknila Leonora. Zahvaljen bodi Bog, ki Vas je poslal meni na pomoč. V prvem trenutku Vas nisem spoznala in sem mislila, da me je dohitel grof Panigaj.

Leonora je bila od strahu in beganja tako izmučena in upehana, da jo je moral Kržan držati, sicer bi se bila zgrudila. Naslonila se je na njegove prsi in si s solzami olajšala srce.

— Ne bojte se, milostiva gospodična, jo je tolažil Kržan. S svojo glavo vam jamčim, da se vam grof Panigaj več ne približa in svojo čast Vam prisegam, da mora grof Panigaj plačati s smrtjo, kar Vam je storil.

Kržan je govoril s tako neizprosno odločnostjo in samozavestjo, da Leonora ni dvomila, da grofu Panigaju kmalu odbije poslednja ura. Prestrašila pa se je misli, da bi morala biti priča groznega boja in zato je jela prositi Kržana, naj opusti to

misel in naj beneški sodnji prepusti kaznovanje.

— Ne, gospodična, to je nemo-goče, je izjavil Kržan. Pokoril sem se vaši želji sinoči in vas s tem spravil v smrtno nevarnost. Zdaj mi morate dovoliti, da ravnam po svoji glavi. Pojdiva na varen kraj, kjer bode te lahko počivali, med tem mi pa povejte, kaj se je zgodilo.

Leonora je opiraje se na Kržanovo roko šla počasi s svojim rešiteljem nazaj proti vasi.

— Panigaj je še sinoči izvedel — kako, mi ni znano — da sem bila v vaši sobi. Umljivo je, da se je tega prestrašil. Komaj sem se od vas vrnila v svojo sobo in zaklenila vrata za seboj, je že prišel in me pozivljaj, naj mu odprem. Nisem mu odgovorila na vprašanje, kaj sem pri vas iskala, niti mu odprla. Slutila sem pa, da moram biti oprezna in da mi preti nevarnost. Vsled tega sem legla vsa oblečena na posteljo in nisem ugasnila luči. Spanec me je proti moji volji vendar prevzel, a spala sem nemirno. Naenkrat sem

začula ropot pri oknu in zagledala Panigaja, ki je, stoječ najbrž na lestvi, odpiral od zunaj okno. Pobegnila sem iz sobe na dvorišče in ker je bilo to odprto, sem neprestano kričaje tekla na polje in od tod kakor brez uma begala, dokler me niste vi našli.

— Le eno mi je žal, plemenita gospodična, je dejal Kržan, da ne bom mogel Panigaja pred smrtjo prisiliti, da bi se z Vami poročil.

— Tega tudi ne bi hotela.

— Mislim, da bi potem bili vsaj pred svetom rehabilitirani. Vdova pa bodele pravzaprav tudi tako, če tudi brez cerkvenega blagoslova. A zdaj ni več časa izgubiti. Spremim vas v krčmo in potem obračunam s Panigajem.

Prišedši v bližino vaške gostilne je Kržan naletel na svojega slugo Tomo, ki je, držeč v vsaki roki en samokres, prežal na vse strani, da bi zopet zaslišal klic „pomagajte“.

— Ah, milostivi gospod, kako sem vesel, da vas zopet vidim! S temi besedami je Tomo pozdravil

svojega gospodarja in pri tem mahal s samokresoma okrog sebe, da so krog njega zbrani vaščani strahoma in kričaje bežali na vse strani.

— Slišal sem klicanje in ker vas ni bilo v sobi, sem vas šel iskat, je nadaljeval Tomo. Tako rad bi poskusil samokresa, če sta zakaj. Če je treba koga ustreliti, koj meni povejte, milostivi gospod.

— Le spravi za sedaj samokresa, je ukazal Kržan. Morda jih boš prej rabil, nego misliš.

— Saj komaj čakam na to, je odgovoril Tomo. Toda — kaj se je pravzaprav zgodilo?

— Iščem človeka, ki je storil hudodelstvo in ki ga hočem za to kaznovati.

— Potem grem z vami. Dovolite mi, da jaz tega hudodelca ustrelim.

— Ne, Tomo, ti ostaneš pri tej gospodični in jo boš čuval. Če se kdo približa in hoče gospodični kaj storiti, ga takoj ustreliš. Si-li razumel?

— Razumel sem že, ne veseli me pa nič, je černo odgovoril Tomo.

Zdaj, ko imam dva samokresa in bi ju lahko poskusil, pa naj čuvam pri gosposkem dekletu, to res ni nič.

Leonora se je med tem molče oklepala Kržanove roke, tako zaupno, kakor da ji je mnogoleten znanec, prijatelj ali ljubimec. Verovala je vanj, v njegov meč in neustrašenost, a čim dalje ga je gledala, toliko večja je postala njena skrb, da bi se Kržanu v boju z grofom Panigajem znala zgoditi nesreča.

— Gospod, je šepetaje prosila Kržana, dovolite, da gre vaš sluga z vami. Panigaj je nevaren nasprotnik, ker je lokav in mu je vsako sredstvo dobro. Zame se ni treba bati. Z menoj se tudi ne more nič več zgoditi. Onečaščena sem in s tem obsojena, da stopim v samostan in da tamkaj končam svoje dni. Zaradi tega bi bilo tudi najbolje, da sploh pustite Panigaja pri miru. Saj ni vredno, da bi svoje roke onesnažili s krvjo takega človeka, moje sramote pa bi s tem tudi ne spravili s sveta.

— Panigaj bi pobegnil in drugod zopet lahko storil kako hudo-

delstvo. Naj umrje. Če pa ostanete sami v gostilni — saj lahko prenočite v krčmarjevi sobi — potem bo res bolje, da gre moj sluga z menoj. Poštenega nasprotnika se ne bojim nobenega, pred nepoštenim pa mora biti človek oprezen.

Kržan in Tomo sta spremila Leonoro v hišo, kjer jo je krčmarica vzela v svojo sobo. Tomo pa je šel v Kržanovo sobo po samokresa. Povrnil se je ves zbezan :

— Milostivi gospod, je vzkliknil, v vaši sobi sem našel na tleh štiri tolarje. Ali ste jih vi izgubili, ko ste se oblačili.

— Ne, je prestrašen odgovoril Kržan. V naglici sem pustil ves svoj denar na mizi.

— Na mizi ni ničesar, ne denarja ne samokresov.

Kržan se je tako prestrašil, da mu je zastala sapa. Potem pa je iztrgal Tomu luč iz rok in hitel v svojo sobo. Zakričal je jeze in žalosti kakor ranjen lev, ko je videl, da je res izginil ves denar in tudi samokresa. Ko je tat v naglici mašil denar

v svoj žep, mu je najbrž zdrknilo nekaj tolarjev iz rok in te je bil našel Tomo na tleh.

Kržana je to popolnoma potrlo. Nemo je sedel na svoji postelji in obup mu je legel na srce.

— Kdo je tat? je vprašal Kržan po daljšem molku in kar sam odgovoril na svoje vprašanje: Ali Panigaj sam, ali eden njegovih lakajev. Panigaj je sledil ubegli gospodični in se najbrže kje zunaj skriva. Lakaja njegova pa sta me gotovo videla, ko sem tekel iz hiše, in sta to priliko porabila in me okradla.

— Tako bo in nič drugače, je pritrdil svojemu gospodarju Tomo. Ker pa midva lahko na konjih zasledujeva Panigaja in njegova lakaja, jih gotovo zasačiva in sedaj bi moral Panigaj najprej šteti denar in potem šele dati glavo.

Kržan in Tomo sta sklenila, da gresta takoj loviti grofa Panigaja. Le toliko se je še pomudil Kržan v svoji sobi, da se je popolnoma oblekel. Ko je pa s Tomom stopil na hodnik in pogledal na dvorišče, je mislil, da ga

je zadela strela z jasnega. Z dvorišča so namreč odjezdile štiri osebe, Panigaj na Kržanovem konju, Leonora na Tomovem konju, lakaja pa na svojih konjih.

— Z bogom, hrabri moj branitelj, je zaklicala Leonora. Panigaj je lopov, a jaz ga ljubim.

— Z bogom, je kričal Panigaj in zadovoljite se s kljusetoma, ki sem ju zamenjal za vaša konja.

In kakor veter je tatinska družba zdirjala v mlado jutro.

Kržan ni vedel, se mu li blede ali je vse to resnica, kar je videl. Stal je nepremično na odprtem hodniku. Niti ganiti se ni mogel. Tomo je v tem slučaju hitreje mislil kakor njegov gospodar. Čim je videl Panigaja na Kržanovem konju in Leonoro na svojem konju, je vedel, pri čem da je in kako lopovstvo se je zgodilo. V tistem trenutku pa je tudi že zdirjal po stopnicah in se z neverjetno naglostjo zapodil za tatinsko družbo.

Nekaj minut po Tomovem odhodu se je zdelo Kržanu, da je slišal

strel. To ga je vzbudilo iz njegove okamenelosti. Boječ se, da je Tomo postal žrtev svoje zvestobe, je Kržan pohitel iz hiše in na polje, a tu je že ugledal Toma, ki je jako počasnih korakov in vidno potrt se vračal proti krčmi.

— No, kaj je bilo? je vprašal Kržan, ko je došel do svojega sluga.

— O, nič posebnega, je odgovoril Tomo. Videl sem, da konji hitreje dirjajo kakor jaz.

XV.

Časti njega dvadeset danaka,
Svitla kruno dužda mletačkoga.

Narodna.

„La serenissima republica Venezia“ je bila v drugi polovici 16. stoletja neprestano zapletena v velike vojne. Že boji v Italiji so zahtevali velikih žrtev, še veliko večjih pa krvave vojne s Turki, ki so hoteli na vsak način oropati beneško republiko njenih bogatih kolonij, predvsem otokov, ležečih med Grško in Egiptom.

Vojaštvo, s katerim je republika beneška vodila svoje vojne, se je rekrutiralo iz vseh krajev sveta. Benečani sami in njim podložni Dalmatinci so služili le pri mornarici, v katero ni republika nikdar sprejemala tujcev, pri drugi armadi pa so služili skoro največ samo tujci, to je Italijani iz drugih italijanskih držav, Nemci in zlasti Slovenci s Primorske in z Notranjske. Plemiči, ki niso imeli premoženja, so kaj radi vstopali v armado beneške republike, zakaj nikjer niso imeli tako lepe prilike obogateti, kakor ravno tu.

Vse to je vedel plemič Kržan, ko se je odpravil v Benetke z namenom, da ponudi republiki svoj meč.

Solnce se je veselo smejalo in razlivalo po Benetkah toliko luči in toplote, da se je sicer tako temno in velečastnoresno mesto lesketalo v najpestrejših barvah in da sta bila Kržan in Tomo kar omamljena tolike lepote, ko sta se v čolnu iz Porto Gruara približala Benetkam. A srce se jima je širilo, ko sta izstopila na rivi dei Schiavoni in začula domače glasove,

hrvatsko govorico, kajti bil je dan velikega semnja in vse obrežje je bilo napolnjeno hrvatskega ljudstva iz Dalmacije.

— Na cilju sva in Bog daj srečo, da nama izteče vse dobro, je rekel Kržan resno, ko je s Tomom korakal po rivi navzdol proti krasni palači, v kateri je stanoval „illustrissimo principe“, mogočni in vendar brezmočni beneški dož.

Ko sta Kržan in Tomo v nemem občudovanju stala pred doževo palačo, odprla so se vrata in štirje bogato livrirani možje so prinesli nosilnico, v kateri je sedel priletel mož. Zavili so z nosilnico okrog Markove cerkve in izginili v stranskih ulicah.

Kržan in Tomo sta se po zgledu drugih ljudi spoštljivo odkrila, ko je šla nosilnica mimo njiju, a oba sta bila kakor okamenela, ko sta zagledala moža, ki je sedel v tej nosilnici. Tako sta bila presenečena, da sta z odprtimi ustmi gledala za nosilnico in jima ni prišlo na misel, da bi jej sledila.

Prvi je prišel k zavesti Tomo in kot vedno praktičen človek je hitro

pristopil k ljudem, ki so stali v bližini ter jih v svoji slabi italijanščini vprašal, kdo da je imenitni gospod, ki je sedel v nosilnici.

— General beneške konjenice na otoku Cipru, Fran della Croce, so odgovorili vprašanci in radovoljno pojasnili, da je beneški „proveditor“ Antonio Bragadino, ki je v imenu republike vladal otok Ciper, poslal tega generala v Benetke, da izposluje pošiljatev nove armade na ta otok, za čigar zavzetje so Turki napeli vse moči.

Tomo je zmajeval z glavo, ko je svojemu gospodarju sporočil to pojasnilo.

— Meni naj vrag iztrga obe ušesi in zrasede naj mi kozje noge, je končal Tomo svoje poročanje, če ta general ni podoben kakor jajce jajcu tistemu kupčevalcu s konji, ki mi je dal tri tolarje, da sem ga peljal k Vam.

— Tudi meni se je na prvi pogled zazdelo, da sedi v nosilnici kupčevalec s konji, je menil Kržan, toda to je bila pač zmeta. Kupčevalec s

konji in general beneške republike pač nista ena in ista oseba, dasi sta si tako podobna, da bolj že ni mogoče.

Tomo si ni dal tako hitro vzeti kakega mnenja.

— Jaz pa le mislim, da je ta general tisti kupčevalec s konji, ki mi je dal tri tolarje. General je že tak mož, ki za majhno prijaznost odrine tri tolarje. Konjski mešetarji pa ogo-ljufajo človeka za zadnji groš, ne pa da bi komu še kaj darovali. Škoda, da nisva stekla za nosilnico, da bi vsaj vedela, kje ta general stanuje.

— Tega ne bo težko izvedeti, je dejal Kržan, zakaj tako imenitnega moža pozna vse mesto. Sicer pa je čisto nemogoče, da bi se ti ne motil, moj ljubi Tomo, in zdaj že celo nimava časa, da bi lovila muhe, ki ti po glavi roje. Počakaj me tu na trgu, jaz grem v palačo vprašat, če me sprejmejo v vojaško službo.

Kržan je stopil na dvorišče doževe palače in izvedel od stražarjev, ki so se tamkaj potikali, da se mora oglasiti pri „upravitelju armade na

morju in na kopnem“, kakor so ime-
novali vojnega ministra, pri mogoč-
nem patriciju Zenu, in dva stražarja
sta mu pokazala pot.

V predsobi je sedel mlad, gizdav
duhovnik, tajnik vojnega ministra, in
je presenečenemu Kržanu povedal, da
ima „Consiglio dei dieci“ (svet dese-
torice) vsak dan zaradi vojne toliko
sej in vojni minister Zeno toliko dela,
da bo Kržan moral gotovo teden dni
čakati, da pride pri avdijenci na vrsto.

Kržana je to hladno naznanilo
spravilo skoro v obup. Denarja ni
imel in ni vedel, ne kako bi si ga
preskrbel, ne kako bi si sicer poma-
gal v tem tujem mestu. Prosil in
rotil je ministrovega tajnika na vse
načine, naj mu vendar pomaga do
avdijence, a ker ni in ni mogel ni-
česar doseči, je končno, dasi ga je
bilo sram v dno duše, vendar razkril
ministrovemu tajniku svoj položaj,
češ, da vsled tega mora zahtevati
takojšnje rešitve svoje ponudbe.

— Ljubi gospod, je dejal tajnik
malo sarkastično, meni se zdi čisto
naravno, da nimate nič denarja. V

beneško armado vstopajo sami plemiči pogumnega srca in praznih žepov; iz armade pa izstopajo, kadar jim je ugasnil pogum, usahnila podjetnost in so postali žepi polni. Zaradi svojega položaja pa si ne delajte skrbi.

Ministrov tajnik je v naglici izpolnil tiskan listek in ga izročil Kržanu.

— Oglasite se s tem listkom v „Ospizio dei nobili“. Vsak otrok Vam pokaže to poslopje, kjer bodeate dvajset dni gost beneškega doža. Nikar ne mislite, da je to kaka miloščina. Ne! „Ospizio dei nobili“ je bil ustanovljen v ta namen, da prebivajo v njem plemiči, ki hočejo vstopiti v beneško armado; kdor pa še ni sprejet v armado, ima pravico, da je dvajset dni gost beneškega doža. Čez deset dni pa se zopet pri meni oglasite in tedaj bodeate morda že prišli na vrsto za avdijenco.

Kržanu se je odvalil kamen od srca. Ker je bil tajnik ministrov duhovnik, mu je Kržan poljubil roko in odšel iskat Toma. V svojem veselju pa je popolnoma pozabil vprašati, kako in kaj je z generalom della Croce.

XVI.

Cavalieri serventi
Quando servi ste donne,
Atenti, attenti !

Codice della Marciana.

„Ospizio dei nobili“, zavetišče plemenitašev, velika, a že stara in slabo vzdržana hiša poleg takratnega arzenala, je bilo natlačeno polno gostov. Zbrani so bili tu ljudje vseh narodnosti, ki so hoteli pod beneško zastavo poskusiti svojo srečo. Poleg golobradih mladeničev, ki so stopili prvič v življenje, je bilo v zavetišču tudi mnogo mož, ki so že služili vsem mogočim vladarjem in so že vihteli svoje meče na vseh evropskih bojiščih. Bili so vmes pač tudi omikani ljudje, toda večina je bila sirova in podivjana tako, da je Kržana večkrat občel strah, da postane tudi sam tak v tej družbi.

Koj naslednji dan po sprejetju v „Ospizio dei nobili“ se je Kržan odpravil v cerkev sv. Marka, da se oglasi pri cerkovniku, kakor mu je to naročila vojvodinja Asunta. Spotoma se

je Tomo ves čas trudil, da bi Kržana odvrnil od tega namena.

— Milostivi gospod, pustite že vendar vojvodinjo, je s trdovratno vztrajnostjo rotil svojega gospodarja. Poiščiva raje kupčevalca s konji. Ta ima denar in je sedaj general. Ta nama lahko pomaga, vojvodinja pa ne bo za naju ničesar storila. Pomislite samo, koliko sva se trudila, da sva rešila njo in njenega očeta. Ali mislite, da mi je za to kaj dala? Ničesar nisem dobil! Kupčevalec s konji mi je dal tri tolarje, da sem ga peljal k vam, vojvoda pa mi ni dal niti groša. Pet tolarjev je pa njegovo in njegove hčere življenje vendar vredno.

Ker pa niti ti, niti podobni argumenti niso pri Kržanu ničesar zalegli, je Tomo poskusil na drug način doseči svoj namen.

— Milostivi gospod, je dejal Tomo, ko sta s Kržanom prišla do cerkve sv. Marka, še na nekaj Vas moram opozoriti. Če ima cerkovnik za Vas kako pismo ali kako sporočilo, mu morata vendar stisniti v roke kako darilo. Cerkovnik najbrž ne bo zado-

voljen, če mu izrečete samo svojo zahvalo.

— Da, prav praviš, cerkovniku bo treba nekaj dati, je menil Kržan. Na srečo si mi ostal ti zvest in me tudi sedaj ne zapustiš. Posodi mi še nekaj denarja.

— Ne, milostivi gospod, denarja Vam pa nič več ne posodim, je odločno izjavil Tomo. Svoje življenje dam za Vas, če je treba, za vojvodinjo Asunto in njena pisma pa niti groša. Moja vest mi pravi, da bo vojvodinja Asunta Vaša nesreča.

Kržana je spreletela velika nevolja. A ker se je okrog cerkve gnetlo vse polno ljudi, ki so se že začeli z začudenjem ozirati na jako glasno govorečega Toma in njega izredno živahno gestikuliranje, je Kržan premagal svojo jezo.

— Pojdi k vragu, je zaklical Tomu in se odvrnil od njega ter odšel v cerkev.

V ljubezenskem življenju beneškega prebivalstva so cerkovniki in gondolirji igrali vedno veliko vlogo. Bili so zaupniki zaljubljenecv in po-

sredovalci med njimi. Opravila so imeli vedno mnogo, kajti npravnost je imela v Benetkah vedno le malo ve-ljave. Tesna zveza z izpridenim Ori-jentom je pokvarila Benečane in jih naučila vseh grdobij. Tudi beneško ženstvo je bilo lahkomiselno in lahko-živo, a ker je bilo pod strogim nad-zorstvom, se je za svoje ljubezenske zadeve posluževalo tistih ljudi, s ka-terimi je prišlo največkrat in najlaglje v dotiko. To so bili gondolirji in v prvi vrsti cerkovniki. Zgodovina pri-poveduje, da je leta 1522. umrli cer-kovnik pri Sv. Marku, Julij Sebatini, zapustil 250.000 tolarjev, ki si jih je pridobil s tem, da je spovednice v zakristiji dajal zaljubljenecem v porabo za njihove sestanke.

Čim se je Kržan javil pri cerkov-niku in povedal svoje ime, mu je ta z izredno spoštljivostjo izročil pisemce, katero je imel skrito med starimi maš-nimi plašči. Toda njegova spoštljivost se je kaj hitro spremenila v ogorčenje in potem v vidno zaničevanje, ko je Kržan odšel s pismom, ne da bi bil kaj položil v odprto roko cerkovnikovo.

S tresočo se roko je Kržan, ko je prišel iz cerkve, odprl pisemce. Bilo je kratko.

„Ljubi plemič! Prišla je ura, ko Vas potrebujem. V pristanu leži ladja „Maria Immaculata“. Oglasite se pri kapitanu, ki mi je vdan, in storite, kar Vam bo svetoval. Asunta.“

Dvakrat in trikrat je Kržan prečital to pismo, ko je šel čez Markov trg, kjer se je sprehajala vesela množica. Elegantne dame so se šetale v družbi zabavnih gospodov, zakaj bila je nedelja in take dni se je v dopoldanskih urah zbiral cvet beneškega prebivalstva na Markovem trgu.

Kržan se je pomešal med to pestro družbo. Še nikdar ni videl takega življenja, toliko lepih žensk, toliko bogastva in veselja. Obšlo ga je mogočno hrepenenje po radosti in užitku in v mislih si je živo slikal, kako bi bilo lepo, če bi se mogel z vojvodinjo Asunto tod sprehajati, srečen in vesel med srečnimi in veselimi ljudmi.

Naenkrat je začul za svojim hrbtom polglasno petje. Ozrl se je in ugledal tri elegantne gospode, ki so

smeje se motrili skupino dam in gospodov, ki je stala poleg kampanila pred cerkvijo, in porogljivo peli takrat zelo razširjeno pesemco :

„Cavalieri serventi,
Quando servi ste donne,
Atenti, attenti!“

Kržan sam ni vedel, zakaj je ta svarilni refren narodne pesmi vzbudil v njegovem srcu naenkrat temne slutnje. Kar hipoma mu je prišlo na misel, da vojvodinja Asunta v njem ne vidi resno ljubečega snubca, nego da ji je le nekak „cavaliere servente“, ki ga hoče uporabiti za svoje kdo zna kake namene in ga potem pahniti od sebe. Rekel si je, da zna Tomovo instinktivno nezaupanje do vojvodinje Asunte biti vendarle utemeljeno, kajti, da je vojvodinja postopala skrivnostno in sumljivo, tega si Kržan ni prikri-val, dasi mu je srce govorilo, da za to tajinstvenostjo ne tiče slabi nameni.

Refren narodne pesmi, ki ga je bil Kržan slučajno slišal, je pa vendar v toliko vplival na njega, da je sklenil, postopati odslej z največjo previdnostjo. In sklenil je dalje, da

ne stori ničesar, dokler ni dobil od vojvodinje Asunte same natančnih pojasnil.

Med tem premišljevanjem je bil Kržan, nevede kdaj, prišel na obrežje. Gredoč po rivi je motril mnogoštevilne ladje, ki so ležale v pristanu in kmalu našel lepo, ponosno jadrenico na tri jambora, ki je imela na sprednjem koncu iz lesa rezljan kip Matere božje, pod katerim se je blestelo ime te ladje: „Maria Immaculata“.

XVII.

Kapetan i delija

Piju rujno vino.

Hrv. narodna.

Vsa oblita solnčnega sijaja se je vitka jadrenica „Maria Immaculata“ zibala na mehkih valovih, ko je šel Kržan mimo ogorelih mornarjev, ki so po ozkem mostiču valili težke sode vina na kopno, in vstopil v skromno kajuto kapitanovo.

— Ej, dobrodošli, plēmič Kržan, je vzkliknil priletni mož, ki je stal sredi kajute, in je prijazno podal

svojemu gostu roko. Ali se Vam čudno zdi, da Vas poznam? Videl sem Vas že večkrat na Reki in tudi mimo Vašega gradiča sem se že pogostoma vozil. Toda sedite, dragi gost in sosed, sedite, saj se imava marsikaj pogovoriti.

Kržan je bil veselo presenečen, da ga kapitan pozna in gorko mu je stisnil krepko, od dela vso raskavo roko.

— Hvala Vam, gospod kapitan, na prijaznem sprejemu, je presrčno odgovoril Kržan. Z domačinom se bom vsekako laglje porazumel, kakor s tujcem.

— Jaz sem Marko Desantič z otoka Brača, se je predstavil kapitan, in se o važnih stvareh ne morem pogovarjati, če nimam pred sabo vrča vina.

Kapitan je za trenotek zapustil kajuto in se čez nekaj časa vrnil noseč dva velika vrča vina.

— Na junaško zdravje in dobro prijateljstvo, je zaklical kapitan.

— Na junaško zdravje in dobro prijateljstvo! se je odzval Kržan.

Trčila sta, krepko in iskreno, kakor dva stara znanca, ki se po dolgih letih vidita, kakor dva človeka, ki sta drug drugemu ljuba, od prvega trenutka, ko sta se videla. Seveda ni nobeden njiju slutil, da sta, sklenivši pri vinu prijateljstvo, sklenila zvezo, ki je postala zgodovinskega pomena.

— In sedaj, je dejal Kržan po prvem pogovoru, ki je pojasnil zasebne razmere obeh novih prijateljev in utrdil poznanstvo med njima, sedaj mi povejte, kapitan, kaj Vam je naročila vojvodinja Asunta zame.

— Prav malo in nič posebnega. Naročila mi je, naj Vas pogostim in naj ostanem z Vami v zvezi, dokler se ne odloči stvar, zaradi katere je prišel vojvoda Dall Ferro v Benetke.

— To je malo in vendar še preveč skrivnostno! Prav ta stvar, zaradi katere je vojvoda prišel v Benetke, me zanima. Vojvodinja Asunta mi jo prikriva tako, da sem postal že nezaupen.

— Nikar ne dvomite o vojvodinji, je zaklical kapitan z največjo

živahnostjo. Asunta je nezmožna vsake zavravnosti, njej smete zaupati, kakor nikomur drugemu na svetu. Jaz sledim slepo njenim naročilom. Tudi meni, ki jo poznam že kar je na svetu, ni ničesar povedala o svojih namenih, niti od daleč mi ni namignila, čemu je prišel njen oče semkaj, a vendar bom slej kot prej vse storil, kar bo želela, ne da bi jo vprašal zakaj in čemu.

Z jasnimi pogledi je Kržan motril kapitana Desantiča. Kapitanova neomejena zaupnost v vojvodin Asunto je tako ugodno vplivala na Kržana, da so se kmalu polegli dvomi njegovega srca.

Razgovor je prekinil mornar, ki je vstopil v kajuto ter naznanil, da ima kapetanu nekaj važnega povedati.

— Govori, je ukazal kapetan. Ta gospod lahko vse sliši, kar mi imaš povedati.

Mornar se je še malo obotavljal, potem pa dejal:

— Bil sem tod v bližini v krčmi in naletel tamkaj na čudne ljudi. Spoznal sem jih na prvi pogled, saj

vozim že trideset let po morju in sem marsikaj doživel. Glavo bi stavil, da so ti ljudje pomorski razbojniki.

— To je prav lahko mogoče. Čul sem, da jih je vedno nekaj v Benetkah.

— Zdaj jih ni le nekaj, zdaj jih mora biti mnogo. Ko so zapustili krčmo, sem jim jaz sledil. Zlasti me je zanimal eden, ki mora biti kaj posebnega, dasi je oblečen kot preprost mornar. Na vsakem vogalu se je ustavil in govoril s kakim mornarjem ali s kakim gospodom. Videl sem ga pa tudi, da je namignil neki v črno svilo oblečeni gospe, ki je potem šla v bližnjo vežo ter ž njim dolgo časa govorila.

— In kam je potem ta mož šel, je vprašal kapetan.

— Stopil je v malo krčmo v jako tesnih in nesnažnih ulicah, je nadaljeval mornar. Čez nekaj časa sem šel tudi jaz v krčmo in sem se stisnil v najtemnejši kot. V krčmi ni bilo nikogar, pač pa je čez nekaj časa prišel iz stranske sobe gospod,

oblečen kot patricij in pohitel iz biše. To je bil mornar, ki sem ga zasledoval. Seveda sem se tudi zdaj splazil za njim. Skrival sem se tako srečno, da ni zapazil, kako sem mu za petami. Naposled se je vstavil pred palačo malteškega poslanika in ko sem smuknil mimo njega, sem čul, da je naročil vratarju, naj ga javi vojvodu Dall Ferro.

Kapetan Desantič in Kržan sta planila pokonci, kakor bi se bilo nebo na nju podrlo.

— Kaj praviš — pirat je, preoblečen v patricija, šel na obisk k vojvodi Dall Ferro? To ni mogoče!

— Kar sem povedal, je resnica, je odgovoril mornar in morda se ne motim, če vam rečem, da je ta mornar — kralj pomorskih roparjev, strašni Gjačić. Videl sem tega krvoloka enkrat, a zapomnil sem si njegov obraz tako dobro, da bi ga na prvi pogled spoznal izmed milijonov.

Kapetan je mornarja odslovil z naročilom, naj nikomur ničesar ne pove o tem svojem doživljaju, potem pa je položil obe roke Kržanu na

rame, mu pogledal globoko v oči in dejal slovesno:

— Prijatelj, jaz vzlic temu verujem v vojvodinjo Asunto in ji zaupam.

Kržan pa je povetil oči in ni ničesar rekel.

XVIII.

Sinje tebe poždiralo more
Kakono će proždriti i mene,
Na kamenu usrid sinja mora.

Hrv. narodna.

Ko je Kržan šel v cerkev sv. Marka po pismo vojvodinje Asunte, je Tomo ostal pred cerkvijo in na tihem preklinjaje svojega gospodarja trdoglavost, pasel svoje poglede na veselem in živahnem gibanju mnogobrojnega občinstva. Tomo ni pazil na svojega gospodarja, Kržan je pa spričo pisma vojvodinje Asunte popolnoma pozabil na svojega slugo in kmalu zapustil Markov trg, da poišče jadrenico „Maria Immaculata“.

Sčasoma se je Tomo naveličal čakanja pred cerkvijo in ko se je ob-

činstvo razgubilo, jo je mahnil doli proti morju, kjer stojita še dandanes velikanska kamenita stebra.

Benečani so ta stebra pripeljali pred davnimi leti iz Levante, a ležala sta celih petdeset let pred doževo palačo, ker so se izjalovili vsi poskusi, ju postaviti pokonci. Beneška vlada je razpisovala bogate nagrade tistemu, ki postavi ta dva stebra, in te nagrade so privabile nebroj arhitektov iz vseh krajev v ponosne Benetke, toda vsi poskusi so se izjalovili. Naposled se je oglasil tudi lombardski arhitekt Baratieri. Bil je to znamenit strokovnjak, obenem pa velik čudak. Republika beneška mu je ponujala velike vsote, če postavi stebra pokonci, a mož je vse odklonil. Nato mu je dož obljubil, da mu izpolni vsako željo, ki jo izreče kot ceno za svoje delo. In zdaj se je Baratieri lotil dela in je res postavil stebra pred doževo palačo, za plačilo pa je zahteval, da mora biti vsakemu dovoljeno, igrati med tema stebroma hazardne igre, ki so bile sicer v Benetkah prepovedane pod

smrtno kaznijo. Dož ni hotel prelomiti dane besede in je izpolnil arhitektovo željo. Od tedaj je bilo med tema stebroma celih štiristo let vedno živahno gibanje. Ljudje so igrali noč in dan, na karte in na kocke, za velike in male vsote. Med tema stebroma so nehali celo vsi stanovski razločki. Ponosni patricij in priprosti mornar sta bila tu enako vredna in enakopravna in tukaj se je zgodilo, da je bil slavni beneški admiral Venier, igraje na kocke s svojim gondolirjem, izgubil vse svoje premoženje in se vsled tega na mestu ustrelil.

Igranje med tema stebroma se je tako udomačilo, da je republika iz javnih ozirov na vse načine skušala zatreti to navado. Ugled dožev je zahteval, da vlada ni preklicala izdanega privilegija, z drugimi sredstvi pa ni ničesar dosegla. Da bi odgnala igralce, je vlada dolgo let med tema stebroma dala izvrševati vse smrtne kazni. A tudi to ni ničesar pomagalo. Celo pod vešali so ljudje kartali in kockali, ponoči in podnevi.

Prišedši do stebrov, se je Tomo pridružil gledalcem, ki so stali v gosti gruči okrog igralcev in z največjim zanimanjem opazoval, kako se je sreča menjavala. Gledalci niso bili nič manj razburjeni, kakor igralci sami, ki so čepeli na kamenitem tlaku in vpili in se prepirali, vriskali veselja, če so dobili, in kleli, če so izgubili, tako, da so se Tomu kar lasje ježili.

Najstrastnejši igralec je bil že priletel ogorel mož, krepak in širokopleč. Oblečen je bil, kakor je bilo predpisano za beneške patricije, v ozke, nog se oklepajoče črne hlače. Imel je črno suktnjo, opasano z bogatim pasom in kratko črno pelerino. Na črnem baretu se je zibalo veliko snežnobelo pero. Ta igralec je imel čudovito srečo. Kar zapored je dobival in polnil svoje žepe. In drug za drugim so morali soigralci odložiti kocke, ker jim je zmanjkalo denarja.

Tomo je kakor zamaknjen opazoval to igro. Čim dlje je gledal, toliko bolj se je razvnela njegova kri, toliko bolj ga je prevzemala

želja, da bi sam poskusil svojo srečo. Končno mu je prišla misel, da ta igralec vendar ne bo vedno in vedno dobival, da se mora sreča vendar enkrat obrniti. Ta misel se je neprestano podila po njegovih možganih in čim dlje je trajala igra, toliko bolj se je Tomu utrjala misel, da mora dobiti, če kocke le enkrat vrže.

Ravno je bil zadnji igralec izgubil ves svoj denar. Srdito zabavlja je vstal in jezno odšel in zdaj se ni nihče ganil, da bi stopil na njegovo mesto.

Srečni igralec se je ozrl po gledalcih in žvenketaje s cekini in tolarji, ki jih je držal v rokah, je zaklical:

— No — ali se nihče več ne upa poskusiti svoje sreče? Mislite li, da sem jaz srečo vzel v zakup?

Nihče se ni oglasil, tudi Tomo ne, dasi ga je kar lomilo hrepenenje po kockah. V tem hipu je igralec zapazil Toma. Čital mu je z obraza, kaj misli in veselo-porogljivo je zaklical v hrvatskem jeziku:

— Poskusi ti svojo srečo, mladi rojak. Najbrž si kak mornar, kaj ne?

No, rojaka sva, in da vidiš, kako te imam rad, stavim ves denar, kar ga imam v rokah, proti enemu samemu tolarju. Sedi, dečko in vrzi kocke. En tolar gotovo premoreš — a glej, jaz imam tu v rokah cekinov in tolarjev kolikor jih ti še videl nisi.

Tomo je dobro čutil porogljivost tega prigovarjanja, a uplašilo ga to ni. Skromno je stopil iz vrste gledalcev in se usedel na tla.

— Vrzi kocke, je ukazal patricij.

Tomo je najprej potegnil izza srajce, kjer je shranjeval svoj zaklad, en tolar in ga položil na tla, patricij pa je istotako storil z denarjem, s katerim je doslej žvenketal.

Tomo je vzel v roko koščeno posodico, v kateri so bile kocke. Najprej si je vsako natančno ogledal in jo pretehtal, če ni na kakem koncu kaj svinca vlitega. Patricij je to zapazil in z dobrohotnim smehom rekel:

— Previden si, dečko. Lej, to je prav!

Zdaj je Tomo pomešal kocke v posodici dvakrat in trikrat in kocke vrgel na tla.

— Enajst pik, je zaklical patricij. Posebne sreče nimaš dečko. Če hočeš slušati svet izkušenega moža, odvadi se kockanja.

Med temi besedami je patricij sam vrgel kocke.

— Dvanajst pik, so na en glas zakričali gledalci.

Dvanajst pik! Tomu se je zazdelo, da se podere nebo na njega. Še ganiti se ni mogel, tako ga je prevzela razburjenost. A to je trajalo le en trenotek, potem pa je planil Tomo kakor lev na svojo žrtev, na dobljeni denar, in ga začel tlačiti za srajco.

— Počakaj, dečko, počakaj, se mu je rogal patricij. Nikar se ne pre-nagli, dan je še dolg. Le sedi na svoje mesto, zdaj vržem jaz prvi kocke.

— Ne, gospod, ni jih treba vreči je sicer spoštljivo, a odločno izjavil Tomo. Sami ste mi rekli, naj se odvadim kockanja. To bo res najbolje.

Gledalci so se smejali na ves glas. To je patricija spravilo tako v jezo, da je planil pokonci in hotel Toma udariti. Mahnil je, a zadel ni, zakaj Tomo se je sklonil k tlom in

se splazil med gledalce in pobegnil z dobljenim denarjem.

Patricij, ki ga je bila poprej sreča narežila prešernega, je zdaj kar pobesnel.

Preklinjal je Toma in ves njegov rod in se rotil, da ga že dobi in da ga kakor mačka potopi v morju. Bilo je to strahotno rotenje, izraz tako brezmejno divjega temperamenta, da so se poslušalci kar groze umikali. Tomo tega ni slišal, kajti stal je že v cerkvi sv. Marka in zahvaljuje se Materi božji tersatski za pomoč v igri obljubil, da ji kupi tri debele sveče, kadar pride zopet domov.

XIX.

Dat ću tebi blago nebrojeno
I još k tomu alem-kamen dragi,
Koj valja grada Carigrada
I pó zemlje Romanije.

Hrvatska narodna.

Palača malteškega poslanika je stala ob velikem kanalu blizu sedanje frančiškanske cerkve. Ta palača je spadala med najstarejša beneška po-

slopja in je slovela zaradi svoje krasote in zaradi bogastva svoje opreme. Vojvoda Dall Ferro, ki je s svojo hčerjo Asunto stanoval v drugem nadstropju, je bil ves dan od jutra do noči odsoten. Le na obed je prišel domov in še tedaj je bil zamišljen in molčeč. Asunta ni nikdar zapustila palače in je bila ves dan sama, kajti razen mlade služabnice, ki jo je bila najela, ni bilo v hiši nobenega ženskega bitja.

Asunta je, sedeč pri obedu nasproti staremu vojvodi, tiho čakala, da ji oče sam pove o uspehih svojih prizadevanj. Iz njenih velikih, črnih oči je zdaj in zdaj svetlikala globoka žalost, ki je morila njeno srce, in velika nestrpnost, ki jo je navdajala od dne, ko je, prišedši z ladjo iz Trsta, stopila na tla starodavnih Benetk. — Šele zdaj se je prav jasno zavedala, kako važni so ti dnevi, da se v teh dneh odloči usoda njenega rodu in nje same.

Stari vojvoda je molče slonel ob mizi. Jedel ni skoro ničesar. Ves zaptopljen v svoje misli, tudi ni zapazil

zvedavih pogledov svoje hčere in bolesti, ki so se izražale na nje bledem licu.

Šele ko je sluga odnesel ostanke jedil in pospravil mizo, se je vojvoda zavedel, da ni sam v sobi in da je dolžan svoji hčeri dati pojasnilo o svojih uspehih in neuspehih.

— Zopet nisem ničesar opravil, je rekel jezno. Obiskal sem že malone vsakega teh beneških nobilijev, še tiste, ki ne premorejo cele suknje in poštenega bareta, še tiste, ki bi ti za nekaj grošev snažili čevlje. Z denarjem nisem štedil. Če vidi tak noble cekin v tvojih rokah, se kar na trebuh stegne pred teboj. Propadla rasa je to, nezmožna vsakega poleta, nezmožna, zatajiti le za trenotek svoj odurni egoizem. Ni čuda, da nimajo ti ljudje nič vpliva na vlado. Upoštevajo jih le takrat, kadar treba voliti novega doža, in še takrat računajo ž njimi le toliko, kolikor bo treba vsakemu dati podkupnine. Vse so mi obljubili, storili pa niso ničesar, ali pa niso mogli ničesar doseči.

— A kaj pravijo člani sveta desetorice, kaj pravijo generalni kape-

tani, je vprašala Asunta. Ti imajo odločilno moč, če ti hočejo, se lahko vse na dobro obrne.

Starega vojvodo je gnev in obup take prevzel, da se je ihté zgrudil na stol. Asunta je pohitela k njemu in stisnila njegovo sivo glavo na svoje prsi.

— Oče, ne obupajte; vse bo še dobro, je tolažila starca. Nekaj hrabrih mož si pridobimo in ti izvedejo, česar se mogočna republika ne upa.

— Nikar ne misli, da se ne upa republika nastopiti proti piratom. Kadar jej kaže, se vsega upa; toda republika neče ničesar storiti, ker so piratje njeni zavezniki proti Turkom.

— Torej je že vse izgubljeno? Plaho se je glasilo to vprašanje in Asunta se je komaj toliko premagala, da se je vzdržala na nogah. Zazibala se je ob stolu, katerega se je oprijela, prav kakor bi jo zapuščala zavest. Globoko sopeč je čez nekaj trenutkov še vprašala: Ali je že izrečena zadnja beseda?

— Ne, je dejal stari vojvoda. Za jutri sem naročen k dožu in v soboto

bo seja sveta desetorice. Kar sklene „consiglio dei dieci“ to obvelja; tam se določi usoda rodu vojvodov Dall Ferro.

V sobo je vstopil sluga in naznanil, da je prišel gospod, ki želi govoriti z vojvodo.

— Najbrž zopet kak beneški nobile, ki želi nekaj denarja na posodo, je utrujen menil vojvoda. Pojdi Asunta; tak nobile ni vreden, da ti poljubi roko.

Tiho je odšla vojvodinja Asunta v stransko sobo, med tem ko je sluga odprl glavna vrata in je v sobo stopil velik patricijsko oblečen mož.

— Svetli vojvoda, ne zamerite mi . . .

— Kralj Gjačič — Vi tu? je v silnem presenečenju vzkliknil vojvoda Dall Ferro in planil izza mize.

— Da, kralj piratov se Vam klanja, svetli vojvoda, je odgovoril Gjačič. Prišel je dan, ki ste ga sami naznačili in oglasil sem se za odgovor.

Vojvoda se je krčevito oprijemal mize. V njegovih prsih so divjali pravi

viharji, tako da ni bil v stanu odgovoriti. Samo gledal je Gjačiča, kakor bi videl pred seboj pošastuo prikazen, gledal ga je z grozo in s strahom, kakor bi bilo v njegovih rokah življenje in smrt rodu Dall Ferro.

— Sedite, je naposled tiho rekel vojvoda. Sedite, mogočni kralj piratov, in poslušajte me mirno.

Gjačič se je usedel, ne da bi zinil le eno besedo. Ali vsak njegov korak, vsaka njegova kretnja je kazala, da se zaveda svoje moči in svoje oblasti nad vojvodom.

— Danes vam še ničesar ne morem odgovoriti, je z globokim vzdihom izjavil vojvoda. Vem, da je potekel določeni rok. Toda uvažujte, koliko dni sem se zamudil tam v Istri, kjer sva s svojo hčerjo komaj utekla smrti. Do sobote mi podaljšajte rok. V soboto vam potem zanesljivo odgovorim, bodisi da ali ne.

— Na vašo čast, vojvoda Dall Ferro? je vprašal Gjačič.

— Na mojo čast, je odgovoril vojvoda s tako veličastnostjo, da se ji je molče uklonil tudi ošabni kralj piratov.

Gjačič je vstal s svojega sedeža in hotel oditi, a vojvoda ga je zadržal.

— Ostanite še en trenotek, je dejal vojvoda in stopivši pred Gjačiča dostavil: s sklenjenimi rokami vas prosim, bodite usmiljeni. Vse svoje premoženje vam dam. Milijone je vredno. Ves otok Antikytira je moja last. Dam ga vam. Na Kreti in na Cipru so cele pokrajine moje. Darujem jih vam. Še več, kralj Gjačič. Neizmerna je vrednost zlatnine in dragih kamnov, ki so se tekom stoletij nabrali v moji zakladnici. Vse to vam dam, če mi vrnete moja sina in mi pustite mojo hčer.

Na Gjačičevem obrazu se ni spremenila nobena poteza. Kakor bi bil izklesan od kamna, tako je stal pred vojvodom. Ko je pa stari vojvoda končal, se je Gjačič glasno zakrohotal, tako porogljivo in zaničljivo, da se je stari vojvoda vzravnal, prav kakor da bi ga bil kdo udaril v obraz.

— Kaj meni treba vašega bogastva, je z zasmehom izpregovoril

Gjačič. Bogastva lahko dobim kolikor ga hočem, zakaj moč imam, da si ga vzamem, in dokler bom imel to moč, ne bom v zadregi za bogastva. Vašega imetja nisem lakomen, vojvoda Dall Ferro. Lahko bi vas oropal, ko sem vas — kako naj rečem? — da, obiskal na otoku Antikytira. Toda pustil sem nedotaknjeno vaše imetje in vzel sem seboj le vaša dva sina. In zdaj me poslušajte, vojvoda Dall Ferro. V soboto hočem imeti odgovor. Zaradi svoje varnosti — saj ne vem, kako si kaj premislite — ne pridem sam ponj, pač pa pošljem v to palačo svojega zaupnika. Njemu izročite odgovor. In to vam povem: če ne ustrezete moji zahtevi, če ne izposlujete, da me prizna republika beneška kot vojvodo otoka Kasos in če svoje hčere ne daste za ženo mojemu sinu Ladislavu, potem vzgojim vaša dva sina za pirata, oropam vse vaše gradove, bom lovil vas samega toliko časa, da vas dobim in usmrtim, in ne bom nehal prej, dokler ne bodo vaše hčere Asunte onečastili tudi zadnji mojih roparjev.

Kralj Gjačič se je po teh besedah obrnil in odšel. Vojvoda Dall Ferro je stegnil za njim roke, iz prsi se mu je izvil obupen hripav vzklik in padel bi bil na tla, da ga ni ujela v tem trenutku prihitela vojvodinja Asunta.

XX.

Bog ubio cara in cesara
I Latina, dužda Mletčanina,
Koji neću da zametnu rata.

Hrv. narodna.

V palači doža beneškega je bilo živahno gibanje. Kapitani in generali so se zbirali pred velikimi stopnicami, čakaje „člana desetorice“, mogočnega „upravitelja beneške armade na morju in na kopnem“, Jakoba Zena, ki ni bil samo vojni minister, nego pravi vladar republike beneške, zakaj dož Peter Loredan je bil star in bolehen in je samo še imenom stal vladi na čelu.

Nihče med zbranimi kapitani in generali ni vedel, čemu so bili povabljeni, ali da se mora iti za važno

stvar, to je bilo vsakemu jasno. Dož je vojne zapovednike skliceval samo pri najvažnejših državnih vprašanjih in zategadelj so vsi nestrpno pričakovali trenotka, ko bodo poklicani v dvorano ali pa se dož prikaže vrh stopnic ter naznani vojskovodjem sklep velikega sveta, ki je bil zbran v veliki dvorani doževe palače.

Med zbranimi vojskovodji je bil tudi visok mož, ogrnen z dolgim belim plaščem, izpod katerega je blestel srebrn oklep. To je bil general beneške konjenice na otoku Cipru, Fran della Croce. Stal je zatopljen v svoje misli na stopnici, na kateri je bil 1355. l. obglavljen dož Marino Falieri, in njegove misli so se bavile s tem „izdajalcem“, ki je moral z življenjem plačati svoj drzni namen, zlomiti moč beneških nobilijev in postaviti republiko na demokratično podlago. Temne so bile misli, ki so pri spominu na nesrečnega Faliera rojile generalu della Croce po glavi, ali nobena poteza na njegovem resnem, od južnega solnca otemnelem obrazu ni izdala teh misli. Fran della Croce je

vedel, da bi ga zadela usoda Marina Faliera, če ne še groznejša usoda, ako bi svoje namene, ki jih je skrival na dnu svoje duše, izdal le z eno samo besedo.

Živahno govorjenje je na mah utihnilo, ko se je prikazal vrh velikih stopnic prvi dvornik dožev in oznanil, da kliče veliki svet tri najvišje vojaške dostojanstvenike pred se. To so bili tenente generale, capitani generale del mare in sergente maggiore. Ko so ti trije šli po stopnicah mimo generala Frana della Croce, se je ta vzbudil iz svoje zamišljenosti in obrnivši se do najbližjega častnika, rekel tiho :

— Nas je patricij Zeno pač samo zato poklical, da bi z nami pritiskal na veliki svet. Svojega mnenja tako ne smemo imeti.

— Za Boga, molči vendar, je ves preplašen dihnil ogovorjeni kapitan z imenom Aleksander Bregan. Kaj hočeš po sili, da te zgrabi državna inkvizicija? Par korakov tod so vrata, ki vodijo čez „most vzdihljajev“ tja, odkoder se ni še nihče vrnil. Tu nisva na Cipru.

Fran della Croce je jezno stisnil ustne ali molčal je in zopet zrl na zgodovinsko stopnico.

V tem so poklicani najvišji vojskovodje vstopili v dvorano, kjer je bil zbran veliki svet beneške republike.

Na gornjem koncu dvorane je na vzvišenem sedežu slonel slaboten starček, v rdeči svileni obleki in z rdečo, z brokatom obšito kapo na sivi glavi. To je bil dož beneške republike Peter Loredan. Na obeh straneh od njega so sedeli člani desetorice, v dvorani pa so stali glava pri glavi beneški nobili. Na praznem prostoru med plemstvom in med dožem in njegovimi svetovalci je na strani sedel častitljiv, dostojanstven mož — vojvoda Dall Ferro. Poklicani generali so se priklonili dožu in plemstvu in potem molčé zavzeli svoja mesta ob strani vojnega ministra Zena.

Počasi se je dož Loredan dvignil s svojega sedeža in nastala je tihota.

— Ker je veliki svet sklenil, poslušati predloge vojvode Dall Ferro in se o njih posvetovati, pozivljem

svetlega vojvodo, naj pove, kar ima povedati.

Vojvodi Dall Ferro so se šibila kolena, ko je z globokim poklonom pred dožem in zborovalci stopil sredi dvorane.

— Illustrissimo principe — svetli zbor, je dejal vojvoda Dall Ferro s tresočim glasom in tako slabo, kakor da se mu gre za življenje in za smrt. Prišel sem pred vas, da izpolnim krščansko dolžnost. Republika beneška izvršuje policijsko oblast na Adriji, v Sredozemskem in v Egejskem morju. Zvesta svoji slavni preteklosti zastavlja vse moči, da si ohrani neomejeno to pravico. Vsled velikih vojen s sovražniki krščanske vere pa je bila zadržana, izvrševati to pravico s tisto neizprosno strogostjo, ki bi bila potrebna. Tako je prišlo, da se je vnovič zaredila v teh vodah strašna zalega — piratje. Ogromno je število teh razbojnikov in velikanska je njihova moč. Od Benetk do Egipta ni pred njimi varna nobena ladja, nobeno selo. Napadi na ladje, na vasi in celo na mesta se dogajajo vsak dan. Pi-

ratje ropajo, požigajo in more brez usmiljenja. Ni jim mar, če je kdo krivoverec ali kristijan. Postali so hujši od Turkov in ves kristjanski svet v Levanti prosi mogočno republiko, naj prihiti na pomoč in naj zatre za vedno pomorske razbojnike.

— Kaj torej predlagate, vojvoda Dall Ferro? je vprašal dož.

— Predlagam, naj slavna republika stopi v dogovor z nemškim in s turškim cesarjem in naj vsi trije z združenimi močmi odpošljejo primerno mornarico, da uniči pomorske razbojnike.

— Veliki svet je slišal vaš predlog, vojvoda Dall Ferro, je dejal dož, in posvetoval se bo o njem. Izvolite počakati v sosedni dvorani, da se Vas zopet pokliče in se Vam naznani storjeni sklep.

Vojvoda je prebledel. Upal je, da bo smel biti navzočen pri posvetovanju, ali vzlic vsem prošnjam mu tega dož ni dovolil, češ, da temu nasprotuje beneška ustava. S težkimi koraki, skoro omahujé, je vojvoda Dall Ferro zapustil dvorano.

V velikem svetu se je, komaj da je bil odšel vojvoda Dall Ferro iz dvorane, vnela živahna razprava, ki je bila dostikrat bolj podobna prepiru kakor posvetovanju. Dall Ferro se vendar ni bil čisto zastonj trudil. Tisti nobili, ki so se od njega izposodili denarja, so si z veliko vnemo zavzemali za njegov predlog. Poudarjali so občečloveško stališče, opozarjali na krščansko dolžnost republike, na njeno čast in na ugled, pa tudi na njeno korist, češ, vojne s Turčijo požro ogromne vsote, a Turčija je ravno vsled tega toliko nasprotna beneški republiki, ker delajo piratje Turčiji velikansko škodo, napadajoč njena mesta in njene ladje.

Naposled je vstal Zeno. Videlo se je vojnemu ministru, da je razburjen in da nikakor ni zadovoljen z ostrim preprirom, ki se je bil vnel. Z eno samo zapovedujočo gesto je napravil mir v dvorani in ko je zavladala tihota, je s svojim polnim, donečim glasom razložil zborovalcem svoje mnenje.

— Piratje so bili dolga stoletja strahovalci beneške republike, je rekel

Zeno. Brez števila bojev so imeli naši predniki ž njimi, a zatreti jih niso mogli. Dož Peter Candino II. se je od leta 932. do 939. vojskoval s pirati. Podvrgel je pač Koper pri Trstu, kjer je bilo njih glavno zavetišče, požgal mnogo njihovih ladij, a piratstvu ni bilo konca. Da, piratje so bili tako predrzni, da so pri belem dnevu prišli v Benetke in vdrli v cerkev sv. Marka, kjer se je ravno vršila poroka. Odpeljali so novoporočenca in vso nevestino doto, ki je bila po takratni navadi razstavljena med poroko v cerkvi. Dož Orseolo je šel zoper pirate z veliko mornarico. Zavzel je krasna dalmatinska otoka Korčulo in Hvar in vse opustošil in pomoril, a piratstvo je tudi to prestalo in se vnovič razvilo. Kadar so bili piratje na beneški strani, je bila republiki beneški vedno sreča mila. Kadar so se piratje združili z našimi nasprotniki, smo imeli vedno nesrečo. V vojnah z Bizantinci, z Genovezi in s Saraceni, kakor tudi v križarskih vojnah smo se borili roka v roki s pirati in dosegali zmago na zmago.

Spominjam vas le vojne z nemškim cesarjem leta 1177. Cesarjev sin Oton je imel 75 bojnih ladij, republika jih je imela le 30. A na pomoč so našim prednikom prišli piratje in v slavni pomorski bitki pri Salvadoru, med Piranom in Porečem v Istri, je zmagala beneška republika, ujela cesarjeviča Otona in zavzela 48 ladij nemškega cesarja. In nasprotno je bila republika beneška strahovito poražena, ko so se piratje združili s Genovezi. Ali vas moram spominjati na žalostni izid pomorske bitke pri Korčuli 8. septembra 1277? Lamba Doria je prišel z genoveško mornarico v Adrijsko morje. Dasi je imel dosti manj ladij, kakor beneška republika, je dosegel vendar velikansko zmago. Piratje so užgali naše ladje in zgorelo je 65 beneških ladij in 7000 vojakov se je moralo vdati sovražniku. Še bolj kakor v preteklosti, pa potrebujemo pomoči piratov sedaj. Piratje so danes najnevarnejši sovražniki Turkov in če hoče beneška republika ohraniti svoja posestva v Levanti, ta posestva, ki so neizčrpni vir bene-

škega bogastva, mora biti v zvezi s pirati. Odkar so Turki zavzeli Albanijo, je na tisoče ljudi zbežalo pred njimi. Naselili so se po istrskih otokih in okrog Kvarnerskega zaliva in se združili s pirati. Nikdar niso imeli piratje toliko moči, kakor zdaj, in nikdar niso bili tako številni.

— Za krščansko državo ni častno, da se pajdaši in družijo z razbojniki, je zaklical mlad nobili, ko je Zeno za trenutek utihnil.

— Če sme avstrijski nadvojvoda dajati piratom zavetje in jih porabljeni za svoje namene, sme to storiti tudi beneška republika, je energično zaklical Zeno. Republika je dosti neprevidno postopala, ko je pred nekaj leti — 1562. — vsled pritožb sultana Solimana odposlala navidezno ekspedicijo zoper pirate. Beneško brodovje je uničilo nekaj piratskih ladij. Zato je morala republika pirate bogato odškodovati. In ker je bila pri tej ekspediciji slučajno uničena tudi neka turška ladja, je morala republika še zanjo odšteti 26.000 cekinov in svojega kapitana kaznovati z ječo. Tudi

sedanji turški sultan Selim II. zahteva, naj republika nastopi proti piratom in naj jih uniči. Njegova zahteva je umljiva. Če gremo v boj proti piratom, se pridružijo ti našim sovražnikom in Turčiji bo olajšan njen namen, polastiti se naših posesti v Levanti.

Zeno je za trenotek umolknil in se ozrl po zborovalcih. Potem je s posebnim poudarkom zaklical:

— Naznanjam vam, da pripravlja sultan Selim velik napad na bogati Ciper in beneška republika je popolnoma osamljena, če si odtuji še pirate.

Benečani tiste dobe so bili sicer demoralizirani in korumpirani do kosti in niso imeli čuta ne za čast, ne za slavo svoje domovine, toda zavedali so se, da je vse njihovo bogastvo odvisno od moči in veljave republike in zato so se v raznih trenutkih skoro vedno podvrgli željam in nasvetom svoje vlade. Zenove besede so napravile na veliki svet najmogočnejši vtisk. Utihnili so tudi tisti, ki jih je bil vojvoda Dall Ferro z

bogatimi darili in velikimi posojili spravil na svojo stran, kajti tudi ti so spoznavali, da usahnejo vsi viri beneškega bogastva, če se Turčija polasti beneških kolonij v Levanti, kar je bila že večkrat poskusila in na kar se je, kakor je bilo občno znano, tudi zdaj zopet pripravljala.

Zeno je videl, da je zopet enkrat zmagal, a zmagati je hotel sijajno in si utrditi stališče. Zato je predlagal, naj veliki svet čuje sodbo vojnih zapovednikov. Navzoči trije vojni zapovedniki so se s kratkimi besedami izrekli v Zenovem smislu, a ko je Zeno hotel še druge poklicati, ki so čakali na dvorišču, je veliki svet to odklonil.

— Glasujmo, glasujmo, so kričali nobili in veliki svet je soglasno odklonil prošnjo in predlog vojvode Dall Ferro.

Tresoč se po vsem životu je vojvoda Dall Ferro nekaj trenutkov pozneje stal zopet pred dožem in iz njegovih ust izvedel sklep velikega sveta, sklep, ki je podrl vsa njegova upanja. Niti besedice ni mogel izpre-

govoriti ko je dož končal. Zastajala mu je sapa in zdelo se mu je, da ga zapušča zavest. Toda premagal je svojo slabost. Ponos njegov je bil tako velik, da starega moža ni zapustil niti v tem trenutku. Vojvoda Dall Ferro se je vzravнал in z lahnim poklonom zapustil dvorano. Ko pa je prišel do stopnic, tedaj je bilo konec njegovemu premagovanju. Strast, ki je divjala v njegovi notranjosti, ga je preobvladala, dvignil je pest in nad zbranimi vojskovodji zakričal:

— Klical sem zoper pirate na pomoč turškega sultana in nemškega cesarja. Oba sta mi jo odklonila. Poklical sem na pomoč beneško republiko in tudi ta mi neče pomagati. Naj jih Bog kaznuje vse tri, cesarja in sultana in tudi beneško republiko.

Zdaj so starca zapustile vse moči in zgrudil se je brez zavesti na stopnice.

XXI.

Kad sam ja va Mletci, bilu gradu prišal,
Mudro sam promislal, na ku stran bi išal.
Mletci su kuntrade guste tere mosti,
U njih bi se smutil, ki nima mudrosti.

Hrv. narodna.

Kapetan Desantič in plemič Andrej Kržan sta v nekaterih dnevih postala tako tesna prijatelja, da se ves dan nista ločila. Kržan se je najraje mudil na jadrenici „Maria Immaculata“, zakaj od dne do dne, da, od ure do ure je nestrpneje čakal, da pride od vojvodinje Asunte kaka vest, in čim dlje je ni bilo, toliko težje mu je bilo pri srcu.

Tomo ni mogel pojmiti, zakaj se njegov gospodar ves dan mudi na Desantičevi jadrenici, in če je le mogel, jo je odkuril in je postopal po mestu ali pa gledal igranje med stebroma pred doževo palačo. Naposled se je celo odločil, da na svojo roko obišče generala della Croce, ker ga kar ni zapustila misel, da je ta general tisti kupčevalec s konji, ki je tako vrlo pomagal pri rešitvi vojvode Dall Ferro

in kar je Tomu še najbolj imponiralo, za malo uslugo odrinil tri tolarje. Tomo je v doževi palači vprašal za generalovo stanovanje in se takoj odpravil, da poišče dotično hišo. To ni bilo lahko delo, kajti general je stanoval v tesnih oddaljenih ulicah in poteklo je več ur, preden je Tomo našel hišo. Prav ko je hotel potrskati na hišna vrata, ga je obšla misel, da je le dobro, če si za vse slučaje zagotovi kako posebno pomoč.

— Mati božja trsatska je sicer dobra in rada pomaga, je menil Tomo idoč proti cerkvi sv. Marka, toda kdo ve, če sega njena oblast do Benetk.

Cerkev sv. Marka je bila prazna. Tomo je pregledal vse oltarje in vse podobe, a čim več je videl svetnikov in svetnic, toliko večja je postajala njegova neodločnost, koga naj prosi pomoči. Na srečo je pri velikem altarju naletel na cerkvenika in hitro sklenil, da vpraša njega za svet.

— Slišite, gospod cerkvenik, je Tomo ogovoril sključenega možička v črni halji, ali imate pri vas kakega svetnika, ki ima posebno moč? Pri

nas doma imamo Mater božjo trsatsko, ki jo prosimo pomoči, tu pa imate najbrž kako drugo pomočnico.

— O, naši svetniki so vsi izvrstni, je dejal cerkvenik, a največji dobrotnik naš je seveda sv. Marka. V tej cerkvi se hrani njegovo truplo in kdor prosi sv. Marka pomoči, je postane gotovo deležen, če je pošten kristjan.

— Kaj pravite, se je začudil Tomo, truplo sv. Marka imate tu shranjeno?

— Da, da, pravo truplo sv. Marka, je ponosno zaklical cerkovnik. Nekdaj je bilo shranjeno v Aleksandriji v Egiptu in čuvali so je grški menihi. Toda prišel je na vlado kralj, ki je — Bog mi oprostí greh, — dejal, da je krščanska vera najslabša in jo je hotel zatreti. To je bilo tedaj, ko je bil Giovanni Participaco beneški dož, takole okolu leta 827. po Kristovem rojstvu. Tisti brezverski egiptski kralj je oropal vse cerkve in gotovo bi bil uničil tudi truplo sv. Marka. Toda grški menihi so truplo skrivaj odnesli iz cerkve in spravili na beneško ladjo, ki je bila v pristanu. Kapetan je truplo obesil na jambor in je pri-

peljal v Benetke, od takrat je sv. Marka patron beneški in je storil že toliko čudežev, da jih ni mogoče naštetih.

— Tako, tako, je dejal Tomo, kateremu je cerkvenikovo pripovedovanje močno imponiralo. No, če je sv. Marka tak ptič, bom pa ž njim poskusil.

Pri teh besedah je Tomo segel za srajco in odštel cerkveniku nekaj grošev za svečo sv. Marku. Ko je sveča bila užgana, je pobožno pokleknil in se po svoje priporočil sv. Marku za pomoč in varstvo. Dodal je še obljubo, da kupi sv. Marku novo svečo, če bi kupčevalec s konji zopet odrinil kak tolar.

S trdno vero, da bo obisk pri generala della Croce uspešen, se je Tomo odpravil iz cerkve. Moral je zopet dolgo hoditi, predno je po ozkih ulicah in številnih mostičih prišel na svoj cilj, a bil je ponosen na svoje modrost, kateri je pripisoval, da se že v nekaj dneh tako dobro spozna v beneškem mestu.

— Kaj želite, je vprašal sluga, ko je odprl vrata, na katera je Tomo

s pričvrščenim kladivom tako krepko udaril, da se je čulo po celi ulici.

— Z gospodom generalom bi rad govoril, je dejal Tomo in ponosno dostavil: Stara znanca sva in sva že nekaj lepega skupaj doživela.

Sluga je peljal Toma v prvo nadstropje v bogato opravljeno sobo z enim samim okencem, napravljenim visoko gori pod stropom ter rekel, naj Tomo tu počaka. Tomo je sedel na mehki naslanjač in čakal. Čakal je celo uro in generala še ni bilo. Čakal je še dlje, a generala le ni bilo. Končno se je naveličal čakanja in hotel oditi toda edina vrata so bila zaklenjena. To ga je osupnilo. Začel je s pestmi tolči po vratih in kričati, a vrata so ostala zaprta in nihče se ni odzval. Tolkel je toliko časa, da so mu roke otekle in kričal, dokler ni postal ves hripav, a vse zaman. Poskusil je vzpeti se na okno, a ni ga dosegel. V tem se je popolnoma stemnilo, tako da Tomo ni mogel ničesar več razločiti, a še v temi je, zadevajoč vsak trenotek ob kak stol, begal po sobi v silnih skrbeh, kaj da bo ž njim.

— Ah, zakaj sem verjel temu cerkovniku, se je z jokajočim glasom jezil sam nase. Kaj je bilo meni treba, da sem prosil sv. Marka za pomoč. Gotovo sem se s tem zameril Materi božji trsatski. Ženske so že take!

In potem je Tomo ves upehan padel na kolena in s sklenjenima rokama ječal:

— Ah, ljuba Mati božja trsatska, nikar me ne zapusti in pomagaj mi iz te ječe. Vedno sva bila prijatelja, dve sveči imam še na dobrem pri tebi. Oh, ljuba Mati božja, bodi pametna in mi pomagaj ali pa mi daj kak dober svet. Tako svečo ti kupim, ki bo veljala cel cekin in nikoli več ne bom nič prosil drugih svetnikov.

Na tak način je Tomo molil toliko časa, da je na tleh svoje ječe zaspal. Nič manj kot Tomo je bil ta večer zbeگان tudi Kržan. Prišedši v „ospizio dei nobili“ je dobil pri vratarju pismo, v katerem je bilo rečeno, naj si nikar ne dela skrbi zaradi Toma, češ, da je dobro spravljen in da se že vrne o pravem času.

XXII.

Pred tabo klečim
izvoljena Deva,
ihtim in drhtim,
objokana reva.
Saj tebi odprto
je moje srce,
saj tebi je znano
vse moje gorje.

Gregorčič.

Žalost in obup sta vladala v palači malteškega poslaništva. Sklep velikega sveta, da naj republika beneška ne stori ničesar proti piratom, je vojvodo Dall Ferro popolnoma potrl, dasi sam ni imel posebnega upanja, da bi njegova prošnja obveljala. Poskusil je bil pridobiti republiko za vojno proti piratom, ker je le na ta način bilo mogoče rešiti ne le svoja sinčka, nego tudi svojo hčer, a zdaj si ni vedel sveta. Minila ga je vsa volja in vsa preudarnost; močni in ponosni mož je znal samo še jokati.

— Danes je sobota, oče, je dejala vojvodinja Asunta, ko je zjutraj stopila k ležišču svojega očeta, ki je

bil v nekaterih dneh popolnoma osi-
vel in upadel. Sobota je, oče; danes
pride kralj Gjačič po odgovor.

Stari mož ni mogel odgovoriti.
Asuntine besede so odprle vse rane
njegovega srca. Ihte in ječaje je
stezal roke po svoji hčeri in jo v
nemi bolesti stiskal na svoje srce.

— Umiri se, oče! Zdaj je zadnji
čas, da se domeniva, kaj nama je
storiti. Asunta se je usedla na rob
očetove postelje, in držeč starca za
roko, je dejala: Odkupnina za moja
dva brata je visoka. Kralj Gjačič
zahteva, da mu kupiš od beneške
republike vojvodski naslov. To bo ve-
ljalo ogromne svote, a doseči se da to,
zakaj kapetan Desantič je izvedel, da
je beneška vlada v denarnih stiskah.

— Toda Gjačič je razbojnik, je
pripomnil vojvoda, in razbojniku
ne bo republika nikdar priznala tega
naslova.

— Kaj pa so bili tisti Benečani,
ki so si prilastili take naslove, ko so
križarji proglasili Balduina bizanskim
cesarjem? Marko Dandolo in Jakob
Vicero sta se polastila Gallipolisa in

se proglasila za vojvodi; Marko Sannudo se je polastil otokov Naksos, Paros in Melos in je postal vojvoda iz lastne moči. Filokolo Navagieri je postal celo veliki vojvoda otoka Lemnos. Tudi ti niso bili nič drugega kot razbojniki.

— A tega je že več kot 400 let in vrhutega so bili vsi ti možje Benečani. Gjačiču pa republika tega naslova ne bo priznala. A če bi to tudi storila, kaj mi je s tem pomagano? Ne pozabi, Asunta, da zahteva Gjačič še nekaj, da zahteva tebe za svojega sina.

— Pripravljena sem na to žrtev, oče, je z mirno slovesnostjo rekla Asunta. Rod vojvodov Dall Ferro ne sme izginiti. Kaj zato, če plačam jaz s svojo srečo in s svojim življenjem svobodo svojih bratov, ki nosita ime vojvodov Dall Ferro.

Asunta je bila pač bleda kakor smrt, a govorila je s tako dostojanstveno slovesnostjo, da se je stari vojvoda glasno razjokal.

— Ne, ne, dete moje, to ne sme biti, je zaječal vojvoda.

— Oče — to mora biti. Druge pomoči ni. S tem, da žrtvujem sebe, rešim svoja brata, rešim rod Dall Ferrov in rešim — prisegam ti to pri spominu na svojo mater — tudi človeštvo pomorskih razbojnikov.

— Kake namene imaš, Asunta? je vprašal plaho vojvoda. Ne pozabi, da sva prisegla na Najsvetejše, da ne poveva nikomur na svetu, kake pogoje je stavil kralj Gjačič. Ali ga hočeš mar izdati in prelomiti storjeno prisego? Nikar! Rajši smrt in sramoto.

— Ne boj se, oče, je odgovorila Asunta. Prisega ne prelomim. A prisegla sva molčečnost le za toliko časa, da postanem žena Gjačičevega sina. Kaj storim potem, to je moja skrb. Čim sta moja brata rešena iz piratske sužnosti, se začne moje maščevanje. In to bo strašno.

Vojvoda je sklonil glavo. Strah za sina in strah za hčer je bil tako velik, da niti jasno ni mogel več misliti.

— Oče, dovoli, da jaz sama govorim z Gjačičem, je prosila Asunta.

Ti si preslab, Gjačič ne sme slutiti, kako nama je pri srcu.

— Gjačič nama ne zaupa. Boji se, da bi ga prijeli ali umorili. Rekel mi je, da pošlje svojega zaupnika po odgovor.

— Dobro, oče, pišem mu. A kaj naj storiva zaradi vojvodskega naslova.

— Piši vojnemu ministru Zenu naj me obišče. Ponudim mu vse svoje premoženje. Zeno je pravi vladar beneške republike in njegova beseda bo odločilna tudi zdaj, kakor vedno.

Asunta je sedla za mizo in naglo spisala obe pismi. Pismo ministru Zenu je sluga takoj odnesel, pismo kralju Gjačiču pa je Asunta izročila svojemu očetu.

— In sedaj, dovoli oče, da te za nekaj časa zapustim. Pripraviti se moram za prihodnjost.

Asunta je poljubila očeta na čelo in je odšla iz sobe. Komaj pa je zaprla vrata za seboj, je bilo konec njenemu premagovanju. Jokaje se je zgrudila na kolena pred podobo Bogorodnice in vroče molila, proseč varstva in pomoči. Solze so ji olaj-

šale srce, molitev ji je dala nekaj tolažbe in nekaj zaupanja, tako da je bila vsaj v stanu razmišljevati o svojem položaju in se odločiti, kaj naj ukrene, da izvede svoje namene. Pripravljena je bila že davno na to, da bo morala žrtvovati samo sebe in postati žena Gjačičevega sina, da reši svoja brata, in v dolgih nočeh je napravljala vsakovrstne načrte, kako se osvobodi in uniči pirate, toda zdaj, ko je prišla ura odločitve, jo je vendar vse to presenetilo.

Kržan in Desantič sta edina, na katera smem računati, je govorila sama s seboj. Desantič mi je vdan iz hvaležnosti, Kržan — ali me ljubi res toliko, da bi vse zame žrtvoval? O, ko bi mu smela vse povedati. A kaj, ko sem s prisego na Najsvetejše obljubila molčečnost, ko ne smem z nobeno besedo izdati, kaj se je zgodilo in kaj me čaka, ko smem šele govoriti, ko bom že piratova žena.

Naslonila je glavo ob roko in z rosinimi očmi gledala ven iz okna v daljavo, kjer se je zibalo morje v svoji večni veličastnosti.

— Ah, Andrej Kržan, ko bi vedel, kako te ljubim, ti bi me rešil, ti bi me rešil.

Vrnila se je zopet pred podobo Bogorodice in vnovič jokaje prosila pomoči.

Pri obedu ji je naznanil oče, da je prišel star duhovnik kot zaupnik kralja Gjačiča in obljubil, da prinese še tekom dneva odgovor.

— Tudi minister Zeno je pisal, da pride še danes semkaj in da mi rad stori vsako uslugo, če ne nasprotuje koristim beneške republike.

Asunta je to molče vzela na znanje. Po obedu je pa poslala kapetanu Desantiču pisemce, naj jo pride Kržan o polnoči z gondolo čakati pred palačo malteškega poslanštva.

XXIII.

Na putu mu loša sriča biše:
Hriščani mu ruke zavezaše.

Hrv. narodna.

Kržan je bil v velikih skrbeh za svojega slugo. V tistem trenutku, ko

je dobil skrivnostno pismo, naznanjajoče, da se Tomo že vrne o pravem času, mu je bilo jasno, da se je moral kdo Toma polastiti. A kdo? Če bi bila državna oblast Toma prijela zaradi kake nerodnosti, bi tega Kržanu ne bila tako tajinstveno sporočila. Ker torej ni bilo misliti, da bi državna oblast imela kak popravek s Tomom, je začel ugibati Kržan, komu bi znalo biti kaj na tem, da prikrajša Tomu svobodo. Ko bi bil Tomo v svoji neprevidnosti zašel med zločince ali sploh hudobne ljudi, bi gotovo ne pisali Kržanu brezimnega pisma z naznanilom, da se Tomo o „pravem času vrne“. Potom takega sklepanja je prišel Kržan do prepričanja, da je Tomo v rokah človeka, ki ima kak poseben interes na tem, da loči slugo od gospodarja. A kdo bi to mogel biti?

Kržan ni vso noč našel miru. Ne-prestano je premišljal in ugibal, v čigavih rokah bi utegnil biti Tomo. In vse bolj sta se mu vsiljevali dve eventualnosti, ki jih je sicer sam smatral za neverjetni, da, celo za smešni, h

katerima pa so se vendar neprestano vračale njegove misli.

Najprej je začel domnevati, da je morda vojvodinja Asunta spravila Toma na stran. Tajinstveno postopanje vojvodinje Asunte je v Kržanovem srcu vedno in vedno vzbujalo nove dvome, ki jih ni mogel zatreti.

— Tomo ne mara vojvodinje, je ugibal Kržan, in Asunta ve to. Morda je kak slučaj pripeljal Toma k vojvodinji, morda je Tomo kdo ve kako izvedel za tajnost vojvodinje Asunte in ta se je polastila Toma, da bi jaz ne izvedel te tajnosti. Vojvodinja hoče, da bi jej jaz v tej njeni tajnosti bil na pomoč. Morda je ta tajnost taka, da bi jaz odrekel svojo pomoč in zato je ne smem izvedeti niti po Tomu.

Ta misel je Kržana prevzemala vse bolj, ker se mu je zdela še neverjetnejša druga slutnja, ki se je porodila v njegovi duši.

— Tomo je prepričan, da sta general della Croce in pa tisti kupčevalec s konji, ki me je obiskal na zgorelem mojem gradiču, ena in ista

oseba. Vedno je silil, naj ga poiščeva. Mogoče je, da je Tomo uganil resnico. Morda se je della Croce preoblekel za kupčevalca s konji, da bi laglje vohunil po kranjskem delu Istre, ali pa je imel tam kake osebne namene. Tomo ga je obiskal in general, videč, da je spoznan, se ga je polastil, ker neče, da bi se razvedelo za njegovo potovanje v kranjski Istri. Lahko ima tehtne vzroke, skrivati, da je kot kupčevalec s konji potoval po sosednji državi.

Naposled je Kržan sklenil, da naznani na vse zgodaj celo stvar „avogadorjem“, kakor so imenovali policijske voditelje, in da začne tudi sam na svojo roko iskati Toma.

— Naj bo živ ali mrtev, dokler ga ne najdem, ne zapustim Benetk, se je zarotil Kržan, ko je šel zjutraj iz spalnice oglasit se po hišnem redu „ospizia dei nobili“ pri zapovedniku.

— Plemič Kržan, mu je rekel zapovednik, danes ob 11. uri se morate oglasiti pri upraviteljstvu armade, danes bodete sprejeti in sicer

h konjenikom, kajti tisti, ki pridejo k drugim oddelkom, so naročeni že prej. Priporočil sem Vas dobro, kajti spoznal sem Vas, da niste ne pijanec, ne igralec, ne pretepač. Čaka Vas lepa prihodnost in jaz Vam le želim, da bi vse dosegli, kar si želi Vaše srce.

Kržan se je toplo zahvalil staremu veteranu in potem hitel na policijo, kjer so ga na dolgo in na široko izpraševali, a mu niso mogli ničesar svetovati, ker se Kržan seveda ni upal izreči svojih sumov niti glede vojvodinje Asunte, kaj še glede generala Della Croce.

— Ko bi imel kaj denarja, bi kmalu dognal, če je moj sum opravičen ali ne, je govoril Kržan sam s seboj, ko je stal v predsobi vojnega ministra in čakal na avdijenco. A kako naj si pomagam, ko nimam niti vinarja.

Avdijenca je bila kaj kratka. Vojni minister Zeno je pregledal izkazila vseh oglašanih plemičev in naročil svojemu tajniku, naj sprejete častnike zapriseže in dodeli posameznim četam. To je trajalo že dlje časa

in poldne je bilo že davno minilo, ko je Kržan zapustil kot častnik beneške konjenice doževo palačo. V njegovem žepu je žvenketalo deset cekinov, ki mu jih je bil odšteli ministrov tajnik, kakor vsem drugim, ki so bili sprejeti.

— Zdaj kmalu doženem, če je moj sum opravičen, si je zadovoljno rekel Kržan in se zopet odpravil na policijo, kjer si je za dobro plačilo najel dva vohuna, katerih je v tistih časih kar mrgolelo v Benetkah. Enemu teh vohunov je naročil naj pazi na palačo malteškega poslanstva, z drugim se je odpravil v hišo generala Della Croce, češ, da kot častnik beneške armade dobi lahko vstop in ne bo sumljivo, če bi tam poizvedoval po Tomu. Ukrenil je tako, ker je imel ukaz, da se ob dveh popoldne oglasi v arzenalu, da nastopi službo.

Ob tisti uri je stal kapetan Desantič na sprednjem koncu jadrenice „Maria Immacolata“ in je čital kratko pisemce, s katerim mu je vojvodinja Asunta naročala, naj pripelje zvečer

Kržana v gondolo pred malteško poslaništvom.

— Toliko dni je nestrpno čakal na to pismo, a zdaj, ko je prišlo, ga ni na spregled, se je jezil kapetan. No, do večera je še dosti časa.

Toda kapetan Desantič je čakal zaman. Kržan se ni oglasil. Poslal je ponj v „ospizio dei nobili“, vprašal je na policiji, vprašal pri tajniku vojnega ministrstva, in vprašal tudi v vojašnici, a Kržana ni bilo nikjer.

Ko je Kržan stopil v hišo generala della Croce, je bil sprejet z veliko ljubeznivostjo. Toda, čim je general odprl usta in spregovoril prve besede, je spoznal Kržan, da ima pred sabo skrivnostnega kupčevalca s konji. A še predno je mogel kaj reči, ga je general presenetil na način, da se je zdelo Kržanu, kakor bi ga bila strela z jasnega zadela.

— Ljubi plemič Kržan, je dejal general smehljaje, verjemite mi, da imam z Vami najboljše namene. Rad bi Vam pomagal, da pridete naprej. V to svrho Vas moram, če treba tudi proti Vaši volji, obvarovati pred

veliko nevarnostjo, v katero silite, kakor slepec v prepad.

— Ne umejem Vas, gospod general!

— Nič zato! Pozneje bode te že uvideli, da sem prav ravnal. Za sedaj Vam povem le eno. Sprejeti ste bili prav danes v beneško armado. Da se je to danes zgodilo, je moje delo. Pustil sem Vas nekaj dni v miru, a dal sem Vas skrbno opazovati. Vedel sem, da Vas lahko dobim vsako uro v roke. Skrbelo me je le, kako storim s Tomom, na srečo mi je ta sam pomagal.

— Tomo — kaj je ž njim? Ali kaj veste o njem?

— Moj gost je, ljubi plemič Kržan, kakor ostanete Vi moj gost do jutri zvečer. Nič ne ugovarjajte. Vem, da bi morali ob dveh nastopiti svojo službo. Ako bi ne bili k meni prišli, bi Vas bili pridržali v vojašnici. To sem že preskrbel.

— Ali, prosim Vas, gospod general, kaj naj vse to pomeni, je vprašal ves začuden Kržan. Čemu to?

General je Kržanu položil roko na ramo in mu rekel z resno slovesnostjo:

— Zadržim Vas tu do jutri zvečer, ker nečem, da bi Vas vojvodinja Asunta ujela v svoje zanjke. Vojvodinja odpotuje jutri. Čim bo njena ladja eno miljo od brega, ste svobodni.

— A kaj Vas brigava vojvodinja Asunta in jaz, je srdito vprašal Kržan. Čemu se vtikate v te stvari, ki Vam niso nič mar?

— Zato, ker Vas imam rad, plemič Kržan, je rekel general, ker bi Vas vojvodinja rada zvalila s seboj in vedoč, da jo ljubite, zlorabila Vašo udanost in zaslepljenost.

— Kako morete kaj takega trditi?

— Resničnost mojih besed izprevidite v treh tednih. Tedaj bo vojvodinja Asunta — poročena z drugim možem

Kržan je to noč prebil v sobi kjer je prebival njegov Tomo.

XXIV.

Po zemlji varno hodi,
Moj up je šel po vodi.
Prešeren.

Skoro ob isti uri, ko je plemič Kržan stal pred generalom della Croce, se je odločila usoda vojvodinje Asunte. V palači malteškega poslaništva se je oglasil zopet stari duhovnik, zaupnik pirata Gjačiča in je vojvodi Dall Ferro izročil pismo, ki ga je starec trepetaje čital in potem izročil svoji hčeri.

Svetli vojvoda! Zahvaljujem se Vam za točni in jasni odgovor. Veseli me, da se je vojvodinja Asunta odločila za mojega sina, ki jo ljubi iz vsega srca. V smislu najinega odgovora Vas prosim, bodite danes teden na svojem otoku kamor Vam pripeljem svojega sina. Gjačič.

Tako je pisal kralj piratov in tako vojvoda kakor Asunta sta vedela, da morata ta ukaz do pičice natančno izpolniti.

— Čez teden že . . . je zavzdihnila Asunta, a umolknila je in zadu-

šila svojo boleost in svoj strah, ker je videla, kako strahovito je vplivalo to pismo na njenega očeta. Stari mož je na skrivnem še vedno upal, da najde kak izhod iz svoje stiske, zdaj so mu pa razpadle vse nade.

— Čez teden dni . . . je s tresočimi ustnicami ponovil starec vzdih svoje hčere. In kdo ve, kako bo takrat. Gjačič zahteva ne le tebe, hčerka moja, nego tudi vojvodski naslov. Kaj bo, če ga ne dosežem, če ga ne izposlujem niti z največjimi žrtvami? Da, ko bi smel govoriti, ko bi smel Zenu vse povedati. Toda prisega mi zapira usta. Ničesar ne smem povedati. Niti imena tistega, za katerega hočem kupiti vojvodski naslov.

Zle slutnje vojvode Dall Ferro so bile utemeljene. Minister Zeno, ki je tekom popoldneva obiskal vojvoda Dall Ferro, se ni dal ne preprostiti ne podkupiti in ostal je neizprosni tudi ko je vojvoda ponudil republiki beneški velikansko svoto za njene vojne potrebe.

— Ne morem Vam ustreči, je izjavil Zeno. Kako morete zahtevati,

naj prizna republika kot vojvodo otoka Kasos človeka, čigar imena nam nečete povedati. Kasos leži tako blizu azijskega obrežja, da bi Turki prav lahko smatrali za izzivanje, če bi beneška republika ugodila Vaši želji. Mi moramo zdaj vse opustiti, kar bi dalo Turkom povod za vojno proti nam. Izpolnim Vam vsako željo drage volje, ali kar bi znalo beneški republiki količkaj škodovati, tega na noben način ne storim.

Dasi je ta izjava uničila zadnja upanja vojvode Dall Ferro, je starcu vendar imponirala domovinska ljubezen vojnega ministra Zena. Vse je ta mož bil pripravljen storiti za svojo domovino, vse je žrtvoval njenim interesom. Vojvodo je obšlo spoznanje, da le taki možje kakor Zeno so v stanu dosežati velike uspehe. To spoznanje je dalo vojvodu vsaj nekoliko notranjega miru in obudilo je v njem zopet nekoliko stare njegove eneržije. Odkar se je bil kralj piratov polastil njegovih sinov, je strah za usodo teh otrok in vojvodinje Asunte zlomil vso vojvodovo notranjo moč.

Zdaj je Zeno provzročil nekaj preobrat in vojvoda je zadobil vsaj toliko svoje volje, da je bil zopet v stanu mirno premišljati, kaj naj stori.

Poslovil se je hladno od vojnega ministra.

— Sprejmite mojo zahvalo za Vaš obisk, je dejal vojvoda pri slovesu. Priznam, da so nagibi Vašemu postopanju plemeniti. Vam se gre za korist Vaše domovine, meni za korist mojega rodu. Pota beneške politike in moja pota se bodo odslej večkrat križala, a moje osebno spoštovanje do Vas Vam ostane v vsakem slučaju.

Minister Zeno se je hladno priklonil, zavedajoč se, da je vreden laskavih besed starega vojvoda.

— Predno grem, je rekel Zeno, dovolite mi, da Vam nekaj svetujem. Oni dan, ko je veliki svet odklonil Vašo željo zastran vojne proti piratom, ste na velikih stopnicah doževe palače izrekli silne grožnje proti beneški republiki. Ravno zdaj ste zopet nekaj takega namignili, rekši, da boste križali pota beneške repu-

blike. Moja dolžnost je, da tega ne prezrem. Pojmim Vaša čuvstva, ali korist republike zahteva, da o tem obvestim svet deseterice. Svetujem Vam torej, odpotujte čim prej, zakaj naša državna inkvizicija je brezobzirna.

— Jaz odpotujem že jutri zjutraj, je ravnodušno odgovoril vojvoda in potem sta se moža ločila, dobro vedoč, da sta kraj vsega osebnega spoštovanja drug drugemu neizprosna nasprotnika.

Vojvodinja Asunta je vzela naznanilo očetovo o odhodu molče na znanje. Vse njene misli so bile pri Kržanu. Kapitan Desantič ji je prišel sam naznanit, da je Kržan izginil brez sledu.

— Povsod sem že povpraševal po njem. „Ospizio dei nobili“ je zapustil zjutraj, dopoldne je bil zaprisežen kot častnik, od tedaj je izginil. Vprašal sem na policiji, a tudi tam ne vedo ničesar o njem. Morda je bil v kaki krčmi ubit. Ko sem izrekel ta sum na policiji, so se mi smejali, češ, naj bom brez skrbi, Kržan da se že zopet oglasi.

— Desantič, prosim vas, ne zapustite me, je ihtela Asunta. Čaka me nekaj groznega. Edino moje upanje je Kržan. Jutri zjutraj odpotujem z očetom; če dotlej ne dobite Kržana, sem morda izgubljena za vse življenje.

Desantič in njegovi mornarji so iskali Kržana ves večer in vso noč, seveda brez uspeha, saj je bil Kržan s Tomom vred ujetnik generala della Croce.

Zjutraj na vse zgodaj sta se vojvoda in Asunta vkrcala na veliko ladjo, ki ju je čakala v pristanišču in Desantič je prišel Asunti naznanit, da je bilo vse njegovo iskanje zaman.

— Mogoče je samo troje: da je mrtev, da je ranjen in ne more nikamor, ali da je v ječi.

Desantič je zmajal z glavo in tiho rekel:

— Mogoče je še nekaj, svetla vojvodinja, da se je nalašč skril. Danes vam lahko povem, da je imel vedno dvome, če so vaši nameni ž njim pošteni.

— Ti dvomi so mi razumljivi, je rekla Asunta po dolgem molku.

Ne zamerim mu tega. In če se je skrnil, da bi mu ne bilo treba izpolniti dane obljube, je tudi prav. Tako vsaj vem, da nimam od njega ničesar pričakovati.

Poslovila se je na kratko od Desantiča in odšla v kajuto. A tamkaj ni mogla več premagovati svojih čuvstev.

— O, Andrej, če si živ, Bog ti daj vso srečo, so šepetale njene drhteče ustne. Bil si moje edino upanje; ljubezen bi ti bila dala moč, da bi me rešil. Zdaj sem izgubljena.

Ladja se je zazibala in z razpetimi jadri odplula iz pristana na sinje morje, za njo pa je plula jadrenica kapetana Desantiča.

XXV.

Pozvat ću ga na mejdan junački
Odsić ću mu glavu na mejdanu,
Tebi ću je, dužde, darovati,
Za jabuku, mome gospodaru.

Hrv. narodna.

Komaj je bila ladja, s katero sta se odpeljala vojvoda Dall Ferro in

njegova hči, zapustila beneški pri-
stan, je že general della Croce vstopil v „ječo“, v kateri sta bila Kržan
in njegov sluga in jima naznanil, da
sta zopet svobodna.

— Ne zamerite mi, dragi plemič
Kržan, da sem Vas zadržal pri sebi
proti Vaši volji, je rekel general, in
verujte mi, da so me vodili najboljši
nameni.

Kržana je vso noč, ki jo je pre-
bil v generalovi sicer tako udobni
ječi, lomila onemogla jeza. Ko je vi-
del pred sabo generala, bi ga bil naj-
raje na mestu pobil, a premagal se
je, kajti sklenil je bil trdno, da po-
zove generala na dvoboj in trden je
bil tudi njegov sklep, da mora ge-
neral svoje nasilje plačati s smrtjo.

— Dovolite mi, gospod general,
je osorno rekel Kržan, da zahtevam
zadoščenja za to, kar ste mi storili.
Svoboden plemič sem in nihče nima
pravice, mi kratiti to svobodo. Nik-
dar si nisem želel ne Vašega pokro-
viteljstva, ne Vašega posredovanja v
mojih zadevah. V kakšnem razmerju
sem z vojvodinjo Asunto Dall Ferro,

to je stvar, ki se Vas čisto nič ne tiče. Upam, da mi ne odrečete zahtevanega zadoščenja.

— In kakšno naj bo to zadoščenje? je vprašal general z rahlim usmevom na ustnih. Ali želite mar zadoščenja z orožjem?

— To se pač ob sebi umeje, gospod general.

— Dvoboj na življenje in smrt?

— Da, gospod general, na življenje in na smrt.

Kržanovi odgovori so bili jezni, a generala to ni spravilo iz ravnotežja.

— Pripravljen sem, Vam dati vsako zadoščenje, je še vedno smehljaje odgovoril general, toda opozoriti Vas moram, da določajo beneške postave smrt na vešalih za tistega, ki zmaga v dvoboju. Ker pa mislim, da si Vi tako malo želite vešal kakor jaz, Vam predlagam, da odloživa dvoboj za nekaj tednov.

Kržan se je pri teh besedah porogljivo nasmehnil in zdaj je bilo konec generalovi potrpežljivosti.

— Mladi mož, je zaklical s trdim glasom, o pogumu generala della

Croce ni še nihče dvomil. In tudi Vam prepovedujem vsak dvom. Ali me razumete? Prepovedujem Vam vsak dvom. Kar sem storil, Vam pojasnim, kadar pride čas za to. In tudi zahtevano zadoščanje dobite o pravem času. Sprejeti ste v beneško armado. Že tekom prihodnjih dni se odpeljete na otok Ciper in tudi jaz pridem tja že v najkrajšem času. Od trenutka, ko stopim na ciperska tla, sem Vam na razpolaganje. Ali ste me razumeli, plemič Kržan?

— Da, gospod general in bodite prepričani, da sem si zapomnil vsako Vašo besedo.

— Prav in sedaj z Bogom in na svidenje na Cipru.

Kržan se je molče priklonil in je odšel iz sobe. Tomo bi se bil rad s kako prijazno besedo odslovil od generala, ali ni si upal ziniti besede in se je molče splazil za svojim gospodarjem iz hiše.

— Pasja dlaka, kdo bi bil mislil, da zna ta konjski mešetar tako hud biti.

To so bile prve besede, ki jih je bil izgovoril Tomo, ko je že skoro

pol ure begal za svojim gospodarjem, ki je brez cilja hitel po ulicah, da bi premagal silno jezo, ki je divjala v njegovi notranjosti. Kržan niti slišal ni opomnje svojega sluge, nego je molče hitel dalje, dokler ni naposled prišel do arzenala na koncu otoka, ki varuje Benetke pred morjem.

Tam se je Kržan ustavil in s svojimi bistrimi očmi nepremično zrl na sinje morje, kakor bi hotel s pogledi dohiteti ladjo, ki je odpeljala kdo ve kam vojvodinjo Asunta. Vsa njegova ljubezen je udarila sedaj na dan in mu prevzela srce in dušo s toliko bolestjo, da je komaj zadrževal svoje solze.

Asunta, Asunta, moja ljubezen, te spremlja na konec sveta, so dihnile njegove ustne, Asunta, ti moje življenje in moja smrt, jaz pridem za tabo.

Tomo je sedel poleg Kržana na tleh in se tudi oziral po morju. Ogle doval je ladje, ki so se pojavljale na obzorju in na obzorju izginjevale in sledil je barčicam in jadrenicam, ki so švigale okrog otoka.

Naenkrat je vstal, zavaroval oči z roko pred solničnimi žarki in z na-

peto pozornostjo ogledoval ladjo, ki je tekla po morju kakor bi ne imela cilja, zdaj sem zdaj tja.

— Kravji rogovi naj mi zrasedo in dihurja smrad naj se me prime če to ni ladja kapetana Desantiča, ki šviga tod okoli pa se nikjer ne ustavi, je zakričal Tomo in začel mahati s svojo kučmo in tuliti na vse grlo „alo alo — o — o“.

Tudi Kržan je planil po koncu.

— Da, to je „Maria Immaculata“ je zaklical, ko je bil nekaj trenutkov motril jadrenico. To je Desantičeva ladja. Aló.

Toda klicanje ni imelo uspeha. Sicer sta bila Kržan in Tomo prepričana, da se je njuno klicanje čulo na ladjo, toda jadrenica se ni ustavila, nego obrnila na drugo stran in kmalu izginila v daljavi.

— Kaj neki to pomeni, je vprašal Kržan svojega slugo. Vojvoda je zapustil Benetke. Ko sem šel prej po obrežju, sem videl, da je tudi „Maria Immaculata“ odplula — a zdaj se klati tod okoli, kakor bi imela kak poseben namen in zbeži, čim se jo pokliče. To je jako sumljivo.

— Da, to je sumljivo, morda je Desantič tihotapec.

— Ne govori tako bedasto. Desantič je v službi vojvode Dall Ferro in ta se pri svojem ogromnem bogastvu ne bo bavil s tihotapstvom. Ne, Desantič mora imeti kako posebno naročilo, a midva tega danes pač ne bodeva zvedela.

Kržan se je vrnil s Tomom v mesto in se oglasil v vojašnici, kjer je moral takoj nastopiti svojo službo. Nihče ga ni vprašal, kje se je mudil, in zakaj se je za ves dan zakasnil. Iz tega je Kržan spoznal, da je bil general Della Croce res vse uredil in da bi ne bil več videl Asunte, tudi če bi ne bil šel prejšnji dan iskat generala, marveč se po dobljenem ukazu takoj oglasil v vojašnici.

Njegove jeze na generala Della Croce pa to ni ohladilo. Stokrat se je ta dan zaklel, da pokliče generala na dvoboj še tisto uro, ko pride na Ciper in stokrat se je zaklel, da njegovemu sovraštvu ne bo konec, dokler ne usmrti generala.

XXVI.

Kada li se mine užegoše,
Pó bijela grada oboriše.
Tu se težka krvca prolivâše,
Težka krvca, konjska i junačka;
Tu se brani malo i veliko:
Kaludjeri i svi svećenici,
Udovice, žene i divojke,
Dica, starci i mladi trgovci
Tu brat brata poznat nemogâše.

Hrv. narodna.

V prostorni vojašnici, kjer je beneška republika nastanjala čete, namenjene za svoje kolonije v Levanti, je vladal že nočni mir, ko je plemič Andrej Kržan še vedno razburjen hodil po svoji tesni sobici ter delal načrte in naklepe zoper generala della Croce. To je bilo v noči 13. septembra l. 1569.

Polnoč je bila že minila, ko se je naenkrat stresla vsa vojašnica, kakor bi bil potres, nebo se je zasvetilo v rdečem svitu, ki je obsijal tudi vse mesto in koj nato se je zaslišala strahovita eksplozija, tako močna, da je naenkrat popokalo nebroj šip, da se je zemlja stresla in

da je pokalo zidovje in se podiralo. Kržan je odletel ob zid in padel na tla. Krvaveč na čelu je vstal, kar je mogel naglo in planil k oknu. Na uho mu je udarilo brezupno kričanje, v daljavi za strehami pa je zagledal iz dima dvigati se velikanske plamene, ki so rasli in rasli, kakor bi hoteli doseči oblake in razlivali svoj grozovito veličastni sij po beneškem mestu.

Predno se je Kržan še prav zavedel, kaj da se je zgodilo, je bilo vse prebivalstvo pokonci. Kakor huddourniki z gora, tako so se iz vseh hiš vsipale trume obupno kričečih množic, se združevale v tesnih ulicah v goste množice in drvele na prostorni Markov trg, kjer je bila kmalu taka gneča molečih in preklinjajočih moških, žensk in otrok, da so se ljudje med seboj vojskovali za vsak prostorček. Bila je noč strahu in groze.

Kmalu so zapeli zvonovi, naznanjajoč prihod sovražnikov, zadonele so trombe, prihiteli so oblastniki in vojaštvo je pridrla oboroženo. Ene čete so prihitele na oni kraj mesta,

kjer so se dvigali plameni, druge čete so odšle na druge konce mesta, kakor je bilo določeno za slučaj, da nastane revolucija, ali da napadejo mesto zunanji sovražniki.

Toda sovražnikov ni bilo ne notranjih, ne zunanjih. Gorel je arsenal. Kržan, ki je bil pri četi, katera je hitela k arsenalu, je kmalu zaznal, da se je vnelo skladišče, ki je bilo do vrha napolnjeno s smodnikom in s pripravljenimi bombami. To skladišče je stalo na koncu otoka, ki leži med velikim kanalom in med morjem samim, tamkaj, kjer je Kržan stal nekaj ur poprej in gledal po morju, da bi videl ladjo, ki je odpeljala vojvodinjo Asunto, a je ugleдал samo jadrenico kapetana Desantiča. Na tisoče stotov smodnika se je bilo vnelo, več tisoč bomb je eksplodiralo, ves arsenal je bil v plamenu in gorele so štiri izmed največjih galer, ki so bile pripravljene, da prepeljejo smodnik in bombe na otok Ciper.

Pozneje se je dognalo, da je ta eksplozija, ki se je čutila v okrožju

30 milj, podrla štiri cerkve, 22 stolpov in 41 hiš, brez števila poslopij pa poškodovala. Ubitih je bilo le 26 oseb, ranjenih pa na stotine.

V tem, ko je vojaštvo napenjalo vse moči, da ogenj omeji in pogasi, se je začelo v mestu samem divje bojevanje in ropanje. Čim se je polegel prvi strah, so se začele poditi po ulicah divje čete brezupnih ljudi. Vdirali so v hiše in ropali in kar se jim je ustavilo, so pobili. Od hiše do hiše, od ulice do ulice je šel ta boj. Krik je bil strahoten. Tuintam so padali zabodeni ljudje, tam in tod se je začul plosk morja, če so roparji koga vrgli v kanal. Sicer je prišlo kmalu vojaštvo, a ropanju in morenju je bilo šele konec, ko je nastal dan.

Kržan je vrlo pomagal pri gašenju, toda misli njegove so bile drugje. Ko je bil prišel z drugimi vojaki vred na lice požara, se je njegov pogled nehote obrnil na morje in pri svitu strahotnih plamen je zagledal ladjo, ki je imela razpeta vsa jadra in bežala proti jugu. Videl je

pač bežati tudi druge ladje, saj je vsaka skušala priti iz območja požara, a uganil je koj prvi hip, da je ladja, ki jo je zapazil, morala zbežati že dosti prej od drugih, da je morala odriniti od kraja vsaj v tistem trenutku, ko je nastala eksplozija. Kar pa ga je pretreslo do srca, kar mu je sapo zaprlo tako, da se še dihati ni upal, to je bil vtisk, ki ga je nanj napravila ta ladja. Ko je prvič njegov pogled padel na to ladjo, ga je kar zazeblo, zakaj zazdelo se mu je, da je to jadrenica kapitana Desantiča. Spomnil se je takoj, da je ta jadrenica nekaj ur poprej tod krožila naokolo brez cilja in namena in se hitro umaknila, ko jo je začel klicati. Polastila se ga je moreča slutnja, da je kapitan Desantič v zvezi z nastalo eksplozijo, da jo je morda provzročil in te slutnje se ni mogel iznebiti in je ni mogel premagati, dasi je sam sebi dopovedoval, da Desantič kaj takega na svojo roko ne bi storil, a da bi vojvoda Dall Ferro v tak strahovit čin privolil, se mu je zdelo celo izključeno.

A dasi ni Kržan nikomur povedal niti besedice o tej svoji slutnji, je vendar nedaleč od njega stal mož, ki ni sicer ničesar tega videl, kar je videl Kržan, a je po potih razmišljanja prišel na isto slutnjo. Ta mož, ki je stal na razpalem stolpiču in ogledoval nesrečo, ki je zadela njegovo domovino, je bil Jakob Zeno, „upravitelj beneške armade na morju in na kopnem“. Stal je cele ure na svojem mestu, oko njegovo je gledalo plamene in ruševine, a duh njegov je iskal storilca te katastrofe in je logično izločujoč vse neverjetne in vsaj takrat nemožne eventualnosti prišel do sklepa, ki se je v bistvu ujemal s slutnjami plemiča Kržana.

— Desantič in nihče drugi je provzročitelj te eksplozije — tako je vedno in vedno pravil Kržanu notranji glas.

— To je maščevanje vojvode Dall Ferro, je šepetal Jakob Zeno, ko je zapustil podrti stolp.

XXVII

Proslaviše dužda mletačkoga
Svitlom sabljom i desnicom rukom.
Ljute rane zadadoše Turkom,
vojujući i bojak bijući,
Turke sikuć, krvcu prolijući.
Junaci so bili od starine.

Piratje 16. stoletja so bili v začetku večinoma sami Hrvatje in Srbi. Imenovali so jih uskoke, ker se je piratstvo razvilo posebno od tedaj, kar so Turki zavzeli Macedonijo in Albánijo, prodrli v Staro Srbijo in v Bosno ter pritiskali proti Hrvatski in Dalmaciji. Ljudstvo je bežalo pred Turki proti morju in pomnoževalo vrste tistih, ki so bili že odnekdaj piratje, ali vsaj v zvezi s pirati.

Beneška republika je pirate rada zalagala z orožjem in strelivom ter jih sploh izdatno podpirala, ker so vodili nepretrgano vojno proti Turkom. Sčasoma je število piratov mogočno naraslo. Pridruževali so se jim vsakovrstni beguni iz Istre, s Kranjskega, iz Hrvatske in z Beneškega, posebno radi pa tudi Grki z grških otokov, tako da so bili piratje pred

veliko vojno med Turčijo l. 1570. in 1571. res velikanska roparska organizacija, ki je strahovala vse turške pokrajine, plenila turška obrežna mesta in zlasti veliko škodo delala Turkom z uničevanjem turških trgovskih ladij. Sultana Soliman in Selim sta mnogokrat zahtevala, naj beneška republika uniči pirate in končno so dali piratje zunanji povod, da je sultan Selim začel veliko vojno, ki se je končala s porazom beneške republike. Ta je bila primorana, odstopiti Turčiji veliki in bogati otok Ciper.

Poglavar piratov je bil kralj Gjačič. Že njegov oče je bil znamenit ropar in je v mladih letih povzročil na otoku Krku l. 1480. malo revolucijo proti knezu Frankopanu. Ta revolucija je dala beneški republiki povod, da se je polastila otoka Krka. Frankopan se je moral naseliti v Benetkah, kjer je dobival na leto 1000 cekinov pokojnine, Gjačiču pa je republika darovala novo močno jadrenico, s katero se je pridružil piratom. Stari Gjačič je imel troje sinov. Dva so ujeli Turki in jih po

groznem mučenju obesili, tretji sin pa je postal vsled svoje izredne hrabrosti in neusmiljenosti poglavar piratov. Imenovali so ga kralja, ker je bil kraljevskega donosa, ker je ljubil sijaj in razkošje, ker je kot absoluten vladar gospodoval piratom in ker je bil v vsakem boju prvi, ter so sovražniki trepetali pred njim.

Turške krone največji strahovalec, kakor imenuje beneški kronist tiste dobe kralja Gjačiča, je bil že precej v letih, ko ga je prevzel napuh, da se mu je zahotelo imenitnega stališča v človeški družbi. Z ogromnim imetjem, ki si ga je bil pridobil, si je nakupil širnih posestev na različnih grških otokih in od imenitne beneške rodovine Dandalov si je kupil otok Kasos ter bil njega „tiran“, njega pravi, četudi ne od tedanjih držav priznani vladar. Vse Gjačičevo stremljenje je merilo na to, da bi mu beneška republika, kot vladarica vseh grških otokov priznala vojvodski naslov, a ker sam tega nikakor ni mogel doseči, zato se je polastil sinov vojvode Dall Ferro in

za njih svobodo terjal, da se mora vojvodinja Asunta poročiti z njegovim sinom in da mu mora vojvoda izposlovati najvišje plemstvo. To je bilo zdaj upanje in stremljenje njegovega življenja, še bolj pa upanje in stremljenje njegovega sina Ladislava, komaj dvajset let starega mladeniča, ki je bil vzgojen v samostanu beneških menihov v Aleksandriji in ki ga piratstvo ni kar nič veselilo, dasi je bil osebno hraber in podjeten, da celo drznejši, nego njegov oče. Ladislav je bil vzgojen kot sin velikega bogataša in ta vzgoja je napravila med njim in med pirati globok prepad. Stari Gjačič, ki je bil zaverovan v svojega sina, se je dal iz lahka pregovoriti, da si mora ustvariti svojemu premoženju primerno pozicijo. Sijaj in ugled v velikem svetu, vojvodsko dostojanstvo, sorodstvo z najjimenitnejšimi rodovinami, to so bile stvari, ki so starega Gjačiča kmalu tako mikale, da je vse moči osredotočil, da jih doseže.

Ko je stari Gjačič v Benetkah prejel naznanilo, da se vojvoda Dall

Ferro in Asunta udasta njegovim pogojem, je takoj odposlal ladjo, ki je nesla to vest njegovemu sinu, čakajočemu na bližnjem dalmatinskem otoku obvestila, in se ob istem času odpeljal iz Benetk.

Po večdnevni vožnji po morju sta se vojvoda Dall Ferro in Asunta pripekljala na otok Antikytira, ki so ga Benečani imenovali Cerigotto. Ta otok je bil že izza križarskih vojn last vojvodov Dall Ferro, ki so tukaj kraljevali v velikem krasnem gradu, čisto neodvisno, kakor pravi vladarji. Le enkrat je bil sovražnik zavzel ta otok in prestopil prag mogočnega gradu, to je bilo tedaj, ko so se piratje ponoči izkrcali na otoku, ko je kralj Gjačič z mečem v roki prisilil vojvodo Dall Ferro in Asunto, da sta prisegla na Najsvetejše, izpolniti v gotovem roku Gjačičeve pogoje, sicer zapadeta vojvodova sina osveti piratov.

— Doma sva, Asunta, doma, je z veliko bolestjo zavzdihnil vojvoda, ko je z ladje stopil na breg svojega otoka. Še nikdar se ni tako težko vrnil na svoj dom kakor sedaj, ko

je vedel, da izgubi hčer za vedno, da mora darovati svojo hčer, če hoče osvoboditi svoja sina.

Asunta ni odgovorila na očetov vzdih. Od trenutka, ko je bila odločena njena usoda, je bila vsa izpremenjena. Bila je hladna in malobesedna in je zatajevala svoje misli in svoja čuvstva tako, da jo je vojvoda smatral za popolnoma apatično, dočim je pod to navidezno mirnostjo tlel ogenj strasti.

Molče je poslušala Asunta dolgi pozdrav grajskega oskrbnika in molče je šla ob očetovi strani v grad. Zapazila je, da je bilo med ljudstvom, zbranim na obrežju, izredno mnogo tujcev, ki gotovo niso prišli v kupčijskih zadevah na otok, in slutila je, da so to Gjačičevi ljudje, ki pazijo, da vojvoda ne priredi njihovemu kralju in njega sinu kakega presenečenja. A tudi to je ni vznemirilo. Vedela je, da so ti ljudje pravi junaki, četudi piratje, a ni je bilo strah. Njeni sklepi so bili storjeni.

XXVIII.

Oj vstajaj, vstajaj Jelvica,
Ti hči bogat'ga Ceharja!
Po morju plava pisan čoln
Je samih žlahtnih rožic poln.
Oj vstajaj, vstajaj, Jelvica,
Že kinalu bode beli dan
In mladi pride kavalir po te.
Oj vstajaj, vstajaj, Jelvica,
Da iz teh lepih, žlahtnih rož,
Svoj krancelj spletala si boš.

N a r o d n a.

Mehka južna noč je objemala morje in zemljo, ko je hitra jadrenica priplula do otoka Antykitira. Nobena luč ni gorela na ladji in brez šuma so mornarji opravljali svoje posle, tako da ni jadrenice zapazila nobena ladja, ki jo je srečala.

Zdaj je ležala jadrenica pred otokom. Vzlic dosti veliki razdalji se je z ladje dobro razločevalo posamezne hiše na obrežju in jasno je bilo videti beli grad, ki je stal na griču vrh pristana. Na ta grad je upiral svoje poglede mladi mož, ki je stal na sprednjem koncu ladje. Gledal je na belo zidovje obširnega poslopja srepo in

nepremično, kakor bi hotel skozi noč in zidove videti grajske prebivalce.

— Čoln odrine zdaj na kopno, je poluglasno rekel postaren mož, ki je prišel z drugega konca ladje. Če imaš kaj posebnega naročiti, je še čas. Za jutranji pozdrav tvoji nevesti namenjeno darilo, sem oddal že jaz.

— Oče, lepo te prosim, pusti ta darila, je dejal mladi mož. Vojvodinjo bodo le užalila. Mar je Asunti za darila kralja Gjačiča in njegovega sina!

— Tako mi ne govori, je vzkliknil kralj Gjačič. Vojvoda in njegova hči naj vidita, da sva jima vsaj glede bogastva ravna. Že vem, kaj boš zopet ugovarjal. Da je moje bogastvo pridobljeno z razbojništvom. A s čim so vojvode Dall Ferro pridobili svoje bogastvo? Tudi z razbojništvom! Ves razložek je ta, da sem jaz sam pridobil svoje bogastvo, vojvoda pa je je podedoval od svojih prednikov; razložek je v starosti, ne v načinu pridobljenja.

Ladislav Gjačič je vedel, da svojemu očetu v tej stvari ne sme ugo-

varjati, zlasti ne sedaj, ko mu je bilo na tem, da oče ne odpošlje vojvodinji Asunti namenjenih daril. Prepričeval je očeta na najrazličnejše načine, da Asunta teh daril ne bo hotela sprejeti, da jih bo odklonila z zaničevanjem, a čimbolj se je Ladislav trudil, toliko trdovratneje je ostajal kralj Gjačič pri svojem sklepu.

— Moja darila so tako dragocena, da bi se jih razveselila vsaka kraljica, se je hudoval kralj Gjačič. Vojvoda naj vidi, da njegova hči ne pojde v siromaštvo, če postane tvoja žena, in vidi naj, da hočem ž njim živeti v prijaznosti kot sorodnik s sorodnikom, ne v sovraštvu.

Ladislav se je moral očetovim nazorom na glas zasmejati.

— Ah, oče, kako si kratkoviden, če misliš, da te bo vojvoda kdaj pripoznal za svojega sorodnika. Nikdar, oče! V njegovih očeh ostaneva vedno razbojnika, ki sva ga na razbojniški način prisilila, da je dal svojo hčer meni za ženo. A to mi je vseeno. Jaz ljubim Asunto in moja mora biti za vsako ceno, mora in mora.

Kralj Gjačič je z zadovoljstvom zapazil izbruh nebrzdane volje svojega sina. Dasi sta si bila v mišljenju in v nazorih skoro tuja in vedno nasprotna, v enem oziru sta si bila enaka: oba sta imela silno eneržijo in nezlomljivo voljo.

— Asunta bo tvoja, moj sin, je vzkliknil kralj Gjačič in pripeljem ti jo, če bi jo moral izkopati iz dna zemlje. A zdaj se odloči, ker vsak trenotek je dragocen.

— Dovoli mi oče, da izročim jaz vojvodinji Asunti svoja darila šele po poroki. Vsaj to prošnjo mi izpolni. V mojem imenu naj ponese Groga vojvodinji samo cvetlice, ki sem jih zanjo pripeljal seboj.

Temu kralj Gjačič ni ugovarjal in Groga je prevzel cvetlice, ki jih je bil Ladislav kupil ta dan v Retimu na Kreti. Kmalu je čoln odrinil od jadrenice in na ladji je zopet zavladala tihota.

Prišedši na kopno, je Groga, ki je bil nekak pobočnik kralja Gjačiča, najprej preskrbel za varnost svojega gospodarja. Ukazal je, da ostane en

mož s čolnom v bližini brega, drugi, da pregleda pristan in obvesti zavez-nike piratov o prihodu kralja Gjačiča, sam pa je odšel v hišo, ki je stala tik pod gradom vojvode Dall Ferro. Ta hiša je bila imenoma last v njej prebivajočega vinskega trgovca, v re-snici pa je bil lastnik te hiše kralj Gjačič, vinski trgovec pa vohun in zaveznik piratov. Tu je shranil Gropa darila in cvetke za vojvodinjo Asunto in tu je tudi ostal čez noč, ko je bil od svojih dveh mož dobil obvestilo, da je za drugi dan vse pripravljeno za slučaj, da bi hotel vojvoda napasti kralja Gjačiča in njegovega sina, čim bi stopila v njegov grad.

Vojvoda Dall Ferro pa na to niti mislil ni. Smatral je poroko svoje hčere s sinom kralja Gjačiča za ne-izogibno stvar. Vse te dni, kar je že čakal na prihod piratskega kralja in njegovega sina, je delal le naklepe, kako potem, ko mu vrne kralj Gjačič njegova sinka, začne delati, da osvo-bodi svojo hčer. Asunta sama pa niti na to ni več računala. Zdelo se ji je, da nista niti njen oče, niti kapetan

Desantič vstanu, da bi sama izvedla tak načrt.

— Da, ko bi bil Kržan pri meni ... si je večkrat rekla, če je sloneč na oknu gledala na sinje morje in razmišljala o svoji usodi. Tako pa se moram vdati ali pa si po poroki končati življenje.

Kržana se je spomnila vojvodinja Asunta tudi naslednje jutro, ko je njen oče prihitel k njej in ji ves prepaden napovedal prihod kralja Gjačiča in njegovega sina.

— Gjačičev odposlanec je prinesel vsakovrstnih daril, je dejal vojvoda. Ali jih hočeš videti?

— Mar misliš, oče, da se bodem res kdaj dotaknila kakega darila razbojniškega kralja in njegovega sina? je z izrazom največje prezirljivosti vprašala Asunta. Ne, oče. Pripravljena sem postati razbojnikova žena, da osvobodim svoja brata — a več ne sme nihče od mene zahtevati.

— Gjačič in njegov sin prideta opoldne v Grad, je nadaljeval vojvoda. Stori mi to ljubav, Asunta in bodi prisotna, ko ju sprejemem. Dokler

nista moja otroka osvobojena, morava storiti, kar je mogoče, da razbojnikov ne ozlovoljiva. Posebno še radi tega, ker enega Gjačičevega pogoja ne morem izpolniti, ker mu nisem mogel dobiti vojvodskega naslova.

Asunta je takoj privolila, da izpolni to željo očetovo, in se pripravila na sprejem kralja Gjačiča in njegovega sina — svojega ženina. Trudila se je, da bi bila kar mogoče mirna, a vendar ji je začelo srce trepetati, ko je, gledaje pri oknu, zapazila kralja Gjačiča v spremstvu mladega elegantnega gospoda. Uganila je takoj, da je ta mladenič njen ženin in srepo so ga motrili njeni pogledi, dokler ni izginil v hiši.

Asunta je čakala, da jo oče pokliče, a minila je ura in nihče je ni prišel klicat. Že jo je začel prevzemati strah, da je kralj Gjačič odstopil od dogovora, ker mu njen oče ni mogel preskrbeti, vojvodskega naslova in da sta njena brata izgubljena, ko so se odprla vrata in je v sobo stopil vojvoda Dall Ferro, vodeč dva fantička za roki.

— Asunta — tu imaš svoja brata, ki si jih rešila s svojo žrtvijo, je zaklical vojvoda veselega obraza in pripeljal fantička pred vojvodinjo.

Asunta se za trenutek ni ganila. Očetovo veselje, da sta rešena njegova sinčka, jo je zbolelo tako, da ni mogla v prvem hipu zakrivati svoje bolesti. Že je hotela vprašati, kako more oče tako hitro pozabiti njeno nesrečo, toda premagala se je. Hladno je poljubila svoja bratca in hladno s trdim glasom vprašala:

— In kaj bo zdaj, oče; je-li vse dogovorjeno?

— Vse je v redu, Asunta, je rekel vojvoda, ki je bil svojih sinčkov tako vesel, da ni zapazil, kako se njegova hči bori sama s seboj in kako velike bolesti jo mučijo. Kralj Gjačič je bil sicer nekoliko nevoljen, da mu nisem mogel izposlovati vojvodskega naslova, ali njegov sin ga je pomiril. Dogovorili smo se, da pridobim svojemu zetu vojvodski naslov.

— In kdaj bo poroka, je vprašala Asunta.

— Danes še, hčerka moja, tu v grajski kapeli.

— Dobro, oče, jaz sem pripravljena. In zdaj, prosim te, pusti me samo.

Zdaj šele je stari vojvoda začel slutiti, kake boleti trgajo Asunti srce. Poskusil je svojo hčer tolažiti, toda Asunta ga je poslušala, ne da bi ga slišala. Tudi očetovih priseg, da stori vse za njeno osvoboditev, ni čula. Njene misli so bile drugje, kakor tudi njena čuvstva.

— Oče, prosim te vnovič, pusti me zdaj samo. Bodi vesel, da si dobil svoja sina nazaj in prepusti me moji usodi.

— Nikdar, Asunta, je vzkliknil vojvoda. Res, da me je prevzelo veselje, da sta moja sinka rešena, a nikdar ne pozabim prisega, da rešim tudi tebe, moja Asunta.

Slovesnost, s katero je govoril vojvoda, je Asunti dobro dela. Dobila je zopet nekaj upanja, da morda le še ni izgubljena za vse življenje.

— Verujem ti, oče, je rekla tiho, in zdaj pojdi in pošlji mi kapetana Desantiča.

XXIX.

Stoji tam gradič bel, stoji,
Moži se lepa grajska hči.
Sred grada je kapelica,
Oj, krasna božja celica.
Stoji v kapeli zlat oltar,
Pred njim pa zaročencev par.

Aškerc.

Grajski mašnik je stal pred altarjem in je čakal na ženina in na nevesto. V prostorni, s cveticami bogato okrašeni kapeli je vladala globoka tišina. Kralj Gjačič je stal s svojim sinom na eni strani altarja, na drugi strani pa so stali kot priča poklicani uslužbenci vojvode Dall Ferro. Nekaj ljudi iz grada se je bilo splazilo na kor, da vidijo poroko vojvodinje Asunte s sinom piratskega poglavarja.

Zdaj so se odprla vrata in čez prag je ob roki svojega očeta stopila vojvodinja Asunta ter se počasi bližala altarju. Vsi pogledi so bili obrnjeni nanjo, kakor bi hotel vsakdo čitati v njeni duši in spoznati čustva, ki so jo morala navdajati v tem trenutku.

— Poglej, kako je bleda, je dihnil grajski oskrbnik svoji ženi. Tako je bleda, kakor bi jo peljali k obglavljenju in ne k poroki. Uboga vojvodinja.

— Lej ta ponos, ki ji žari iz oči, je istotako tiho rekla oskrbnikova žena. Nobena kraljica se ne more vesti tako ponosno. Kakor bi šla h kronanju tako se drži, ne kakor bi šla žrtvovat svoje mlado življenje pomorskemu razbojniku.

Zdaj sta vojvoda in Asunta dospela do altarja. Stari vojvoda je bil ves potrt. Komaj se je držal pokonci in težki so bili njegovi koraki. Kralj Gjačič in Ladislav sta se vojvodu in Asunti globoko priklonila. Vojvoda je dostojanstveno odzdravil, Asunta pa je komaj vidno nagnila glavo in je še to tako hladno in prezirljivo, da je Ladislavu šinila rdečica v obraz in da je stari Gjačič komaj premagal svojo jezo.

— Hčerka moja, je solznimi očmi dejal vojvoda Dall Ferro, dovoli, da te še enkrat objamem in pritisnem na srce, predno te izročim tvojemu

ženinu. Še enkrat mi dovoli, da te poljubim, moja Asunta, ki si žrtvovala samo sebe, da rešiš svoja brata in rod vojvodov Dall Ferro. Če je Bog v nebesih pravičen, kronati in poveljati mora tvoje mučeništvo.

Dalje vojvoda Dall Ferro ni mogel govoriti. Solze so mu zadušile glas. Obupno jokaje je pritiskal Asunto k sebi, kakor bi se ne mogel ločiti od nje.

Globokih temnih oči vojvodinje Asunte ni porosila nobena solza. Tudi ko je očeta premagala žalost, da je pozabil vse okrog sebe, in vrgel od sebe celo svoj ponos, ki mu je sicer omogočal, prikrivati svoja čustva, tudi tedaj je ostala Asunta hladna in mirna in nobena poteza njenega obraza ni razodevala silnega viharja, ki je divjal v njeni notranjosti.

— Storjeno prisego je treba izpolniti, oče, je končno rekla Asunta in se izvila očetu iz rok. Čim prej se to zgodi, toliko bolje.

In ko se vojvoda le ni mogel premagati, je z drhtečimi ustnicami še rekla :

— Oče — ne otežuj mi te strašne ure.

Starec se je vzdravnal in otrl solze, ki so mu tekle po uvelem licu. Potem je stopil med Asunto in Ladislava Gjačiča.

— Hčerka moja, je rekel in komaj zadrževal nove solze, ki so mu silile v oči, hčerka moja, tu ti predstavljam tvojega ženina.

Prvič sta si stala Asunta dall Ferro in Ladislav Gjačič nasproti, Asunta ponosna in nepristopna, Ladislav spoštljivo in vdano.

— Svetla vojvodinja, je rekel Ladislav Gjačič in stopil pred Asunto, dovolite mi, da Vam v trenutku, predno stopite z menoj pred altar, razodenem svoja čuvstva. Jaz Vas ljubim iz vse duše in iz vsega srca odkar sem Vas prvič videl. Samo obup, da si Vas ne morem nikdar pridobiti, da me ne bode nikdar uslišali, me je napotil do koraka, vsled katerega ste privolili postati moja. In tu, pred najsvetejšim Vam prisegam, da bom vse svoje življenje skušal, izkazati se vrednega Vaše ljubezni.

— Tega ni treba, je z nedosežnim ponosom odgovorila Asunta, ki je poslušala svojega ženina tako mirno in bladno, kakor bi bila izklešana iz mramorja. S prisego sem obljubila da postanem Vaša žena in pripravljena sem to prisego izpolniti.

Visoko vzravnana je stopila Asunta pred altar. Kralj Gjačič je srdito gledal nevesto svojega sina in samo Ladislavovi ostri pogledi so ga pripravili do tega, da je tudi zdaj molčal.

Nekaj trenutkov je stala Asunta sama pred altarjem. Ni se ozrla, če je Ladislav stopil poleg nje nego zapovedajoče rekla mašniku:

— Prosim, začnite že vender.

Zdaj je tudi Ladislav pristopil k altarju. Nekaj trenutkov se je bil boril sam s seboj. a nad boljšimi čuvstvi, ki so se za hip vzbudili v njegovem srcu, je zmagala njegova trdovratnost. Stisnil je ustne in se s hitrimi koraki postavil poleg Asunte, prav kakor bi mislil: Moja moraš postati za vsako ceno.

S plahimi pogledi je stari mašnik motril pred njim stoječi par in ves

zbehan izvršil cerkveno opravilo. Krepko in odločno je rekel Ladislav svoj „da“, tiho, komaj slišno, kakor zadnji vzdih umirajočega se je glasil „da“ vojvodinje Asunte.

Poroka je bila izvršena. Grajski uslužbenci so pristopili, kakor bi hoteli vojvodinji čestitati, a zadostovalo je, da jih je Asunta le pogledala in umaknili so se molče.

Pristopila sta tudi kralj Gjačič in njegov pobočnik Groga ali tudi ta si nista upala ust odpreti, kaj še, se približati vojvodinji. Asunta je objela in poljubila očeta. Ko se je obrnila, ji je Ladislav ponudil roko, da jo popelje iz cerkve. Nekaj trenutkov je omahovala, potem je položila svoje drobne prste na roko svojega moža in šla ž njim iz cerkve, tako visokostno in ponosno, kakor je prišla.

XXX.

Kakor daljne silne luči
moji cilji sijejo,
divjo moč in nerazrušno
v dušo lijejo.
Več ni trepetanja v prsih
v srcu straha ni . . .
Hej, razpel bom barkam jadra.
sred noči . . .
In naprej v svetove nove,
čez vihar, temó,
čez valove, čez strahove.
čez življenje to . . .

Roman Romanov.

Zopet je bila Asunta sama v svoji sobi. Zaukazala je poslom, da ne puste nikogar k nji, niti vojvode Dall Ferro, da, niti njenega moža. Opetovano se je oče oglasil pri svoji hčeri, opetovano ji je sporočil, da ji ima povedati važne odločbe Ladislava Gjačiča, Asunta ni odprla vrat.

— Danes ne, oče, je vselej odgovorila, jutri pa sem pripravljena govoriti s tabo in s komurkoli drugim.

Pri tem je ostalo, vzlic surovim izbruhom silne jeze kralja Gjačiča in vzlic globoki užaljenosti njegovega sina Ladislava. Stari vojvoda je mo-

ral ta dan mnogo pretrpeti, a prenašal je vse vdano, saj je bilo vse malenkostno v primeri z žrtvijo, ki jo je doprinesla Asunta. In ta žrtev se mu je zdela vedno večja, čimbolj se je kralj Gjačič rotil, da že prežene svoji sinahi njeno vojvodsko ošabnost in čim dlje je vojvoda opazoval izraz srditosti na obrazu svojega zeta.

Vojvoda je bil dal pripraviti imenitno pojedino. Hotel je s tem pokazati, da je pripravljen do pičice izpolniti storjeno prisego. Dokler sta bila kralj Gjačič in njegov sin v gradu in na otoku, toliko časa sta bila njegova gosta. Tako je bilo dogovorjeno in kakor Asunta, tako se je tudi vojvoda tega držal. Ker pa se Asunta ni hotela udeležiti pojedine, sta tudi kralj Gjačič in njegov sin odklonila udeležbo in se odpeljala na svojo ladjo.

— Svetli vojvoda, je dejal Ladislav pri slovesu, izvolite moji ženi sporočiti, da pridem jutri dopoldne ponočno. Po sklenjenem dogovoru je njena dolžnost, da mi sledi na mojo ladjo. V tistem trenutku, ko stopi na krov

moje ladje, niste več vezani varovati tajnost našega dogovora. In ošabno je dostavil Ladislav: Ker se vojvodinja ni sprijaznila s svojo usodo, lahko zopet poskusite, da mi jo iztrgate iz rok. Da me ne ljubi, sem videl. A moja je vendar. In če mi ne postane dobra žena in če mi vi ne pridobite vojvodskega stanu, potem postane Asunta vsaj mati pomorskih razbojnikov. Zdaj pa storite, kar se vam zdi.

Kralj Gjačić je svojemu sinu živahno pritr dil, dočim je vojvodo Dall Ferro pri teh grožnjah obšel nov obup.

Asunta je hodila neprenehoma po svoji sobi gori in doli in se vsak čas ustavila pri oknu, odkoder je z ostrimi pogledi motrila morje. Njena vznemirjenost je rasla, čimbolj so bežale ure. Neštevilnokrat je premotrila vsako posamično ladjo, ki se je prikazala na morju, a tiste, ki jo je pričakovala, ni bilo. Že se je približeval večer, ko se je na obzorju pojavila nova ladja in se bližala otoku. Še je bila v silni daljavi, a že je Asunta spoznala to ladjo. Bila je to

jadrenica kapetana Desantiča. Asunta se ni več maknila od okna. Jadrenica se je vse bolj bližala. Asunta je z veseljem zapazila, da je prej bela jadrenica črno pobarvana. Kmalu je mogla razločiti zastavico vrh jambora — bila je to zastavica malteških vitezov. Zdaj je prišla jadrenica v obližje otoka, a ni zavila proti pristanu, nogo krenila na drugo stran otoka.

— Vse je izpolnil, moj dobri zvesti Desantič, je dihnila Asunta. Ah, zakaj me je zapustil Kržan. Ta dva bi me bila morda vendar rešila strašne usode, ki me čaka. Toda bodi kakorkoli. Moji cilji leže jasno pred menoj. Doseči jih moram ali pa umreti. Moji sklepi so storjeni in izvedla jih bom. Ali premagam vse te viharje in divje valove življenja, ali pa ležem v zgodnji grob.

Asunta je ostala pri oknu, dokler se ni popolnoma stemnilo. Navzočnost kapetana Desantiča, zavest, da je storil, kar je bilo v njegovih močeh, in da je ne zapusti, ji je dala novih moči in novega poguma.

Poklicala je luč in čisto mirno začela delati priprave za svoj odhod z možem v neznan kraj. Te priprave so bile kaj preproste. Asunta si je v svoja krila všila več drobnih tenkih stekleničic strupa, ki si jih je bila nabavila v Benetkah, in si na oblekah napravila skrivališča za več tankih zastrupljenih bodal.

— Mene se ne boš dotaknil, Ladislav Gjačič, je rekla Asunta, ko je bila s svojim delom pri kraju, in je slovesno pristavila: vsak poskus bo veljal tebe in če treba mene življenje.

Še enkrat je pogledala Asunta skozi okno na ono stran, kjer je stala jadrenica kapetana Desantiča. Jadrenice sicer ni mogla razločiti, a videla je brleti lučce na ladji in to jo je zopet pomirilo.

— Ali v srečo in v življenje ali v grob, si je rekla in je zaspala.

Otok Antykitira je bil v 16. stoletju slabo obljuden. Vojvoda Dall Ferro ni bil samo lastnik vse zemlje, ki so jo prebivalci obdelavali kot tlačani, nego tudi neodvisni vladar. Samo v revnem mestecu, ki je le-

žalo pod vojvodskim gradom, je stanovalo nekaj sto priseljencev, ki so se bavili s trgovino in z obrtnostjo in ki so, kakor tedaj malone vsi prebivalci obmorskih krajev, imeli tajne zveze s pirati. Naravno je, da so bili ti ljudje zelo veseli poroke vojvodinje Asunte s sinom piratskega poglavarja, zakaj pričakovali so, da postane zdaj Antykitira znamenito zavetišče piratov in da bodo sami imeli priliko, s kupovanjem in prodajanjem piratskega plena obogateti tako, kakor so v istem stoletju obogateli beneški trgovci v Famagusti na Cipru. Kaj čuda, da so ti ljudje z največjim hrupom praznovali poroko hčere svojega vladarja s sinom piratskega kralja.

Iz tega veselja jih je pozno ponoči vzbudil nenavaden šum. Čuli so rožljanje, zapovedujoče klice in čuli trombe. Vse mestece je bilo v hipu zbrano na obrežju in pri svitu množestvilnih plamenic so ljudje zagledali nenavaden prizor. Videli so dve beneški galeri, ki sta bili pripluli v noči do pristana in iz katerih se je vkrcavalo v čolniče vojaštvo. Nekaj

čet je že bilo na kopnem, druge so bile na potu. Na čelu teh čet je stal v dolgem belem plašču s srebrnim oklopom prileten velik mož, ki je imel na glavi z belim peresom okrašen srebrn šljem. Poleg njega je stal njegov pobočnik, držeč v roki veliko zastavo republike beneške.

Strahoma se je prebivaistvo vpraševalo, kaj da to pomeni, a izvedeti ni utegnilo ničesar, zakaj vojaštvo je brezobzirno odganjalo gledalce. Ko je bilo izkrcanje končano, se je vojaštvo razdelilo na več čet in se razšlo na razne strani otoka, dočim se je glavna četa utaborila tik mesteca in razpostavila okrog in okrog vojvodskega gradu svoje čete.

Ljudje so seveda hitro poslali v grad vest, da se je pripeljal na otok znaten oddelek beneške armade in kmalu je prisopihal iz gradu vojvodov sodnik in oskrbnik, da izve, kaj naj pomeni ta obisk. Straže so ga takoj prijele in pripeljale pred zapovednika.

— Dovolite mi, gospod zapovednik je jecljal oskrbnik, da se Vam predstavim. Sodnik sem vojvode Dall

Ferro, lastnika in vladarja tega otoka in v njegovem imenu vprašam, kaj naj pomeni, da je serenissima republika, mogočna pokroviteljica in zaščitnica vojvode-vladarja, poslala semkaj svoje vojaštvo.

Odgovor na to vprašanje je bil kratek in lakoničen.

— Jaz sem general Della Croce in sem prišel semkaj po ukazu prevzvišenega kneza in doža beneškega.

— Vem, ekscelenca, da ima serenissima republika kot sucerenka pravico, da pošlje na ta otok svojo posadko, a v vseh treh stoletjih, kar obstoji ta pogodba, se te pravice še ni poslužila. Iz tega sklepam v vsi ponižnosti, da je moral imeti prevzvišeni knez in dož posebne namene, ko je to vojaštvo semkaj poslal.

— Čudim se Vaši bistroumnosti, se je sodniku rogal general Della Croce. Uganili ste, da so posebni nagibi provzročili to ekspedicijo in da ima poseben namen. Ker uživате popolno zaupanje vojvode Dall Ferro, Vam ne bo težko uganiti, kakšni nagibi so bili merodajni, a čim veste

za vzrok ekspediciji, Vam mora biti jasen tudi njen namen.

Sodnika-oskrbnika je obšel strah. Besed generala Della Croce si ni mogel tolmačiti. Niti pojma ni imel, kaj naj pomenijo. Tudi povpraševati si ni upal dalje in le še premišljeval, kako bi prišel v grad, da bi vojvodo obvestil o tem presenečenju. A tudi ta trud je bil zaman, kajti general Della Croce mu je ukazal, ostati čez noč v taboru.

— Vojvoda Dall Ferro je prileten in bolehen gospod, je rekel general, in zato ga nečem ponoči motiti. Meni se itak ne mudi, ker mislim, da ostanem precej časa tu. Ostanite torej do jutra moj gost, gospod sodnik. In če mi hočete krajšati čas, povejte mi, kako živita in se imata vojvoda Dall Ferro in njegova lepa Asunta.

Pri teh besedah je general peljal sodnika v šotor, ki so ga bili vojaki v naglici postavili, in tu je med drugim pri bokalu vina izvedel, da se je prav ta dan vojvodinja Asunta poročila s sinom kralja pomorskih razbojnikov.

XXXI.

Ko v steno valovje, usode vihar
ob mé se zaganja;
a duh se ponosni ne vklanja;
ti streti me moreš, potreti nikdar,
usode sovražne besneči vihar.

Gregorčič.

V vojvodovem gradu sta zavladala strah in trepet, ko so že na vse zgodaj zapele trombe in se je beneško vojaštvo začelo približevati od taborišča le nekaj streljajev oddaljenemu gradu. Spredaj je korakal general della Croce, poleg njega je korakal njegov praporščak z razvito zastavo beneške republike in burno je donel v mlado jutro bojni klic beneške armade: Viva San Marko.

V tem, ko je vojaštvo obkolilo grad, snelo vojvodsko zastavo, ki je vihrala vrh stolpa ter na njenem mestu razobesila beneško zastavo, je general della Croce v spremstvu vojvodovega sodnika stopil v grad in ukazal obvestiti vojvodo dall Ferro o svojem prihodu.

Vojvoda in Asunta sta bila že vstala. Prebudili so ju glasovi tromb

in čim sta ugledala beneško vojaštvo, sta tudi že vedela, kaj da to pomeni. Asunta je pohitela k svojemu očetu in ga našla, ko je svoja sinka izročal grajskemu duhovniku z naročilom, naj jih po skrivnem podzemeljskem izhodu popelje iz gradu.

— Oče, beneško vojaštvo je zasedlo otok, je zaklicala Asunta vstopivši v sobo. Reši se, oče, dokler je še čas.

— Zame ni rešitve, je dosti mirno odgovoril vojvoda. Benečani ne bodo odšli, dokler me ne dobe, a z otoka ne morem. Če bi se jim skril, bi to le potrdilo mojo krivdo.

Asunta je pogledala skozi okno na ono stran otoka, kjer se je bila prejšnji večer ustavila ladja kapetana Desantiča. Jadrenice ni bilo več tam.

— Desantič je še pravočasno utekel, je vzkliknila Asunta a predno je mogel še vojvoda kaj reči, je že prišel sodnik v spremstvu nekaterih vojakov in naznanil vojvodi, da želi beneški zapovednik ž njim govoriti.

— Pridem takoj, je rekel vojvoda in tako mimogrede, med tem ko

se je odpravljaj, še vprašal: Kdo pa je ta zapovednik?

— General della Croce, je odgovoril sodnik in je v tistem hipu moral že priskočiti na pomoč vojvodi, ki je, čuvši to ime, prebledel in omahnil.

— General della Croce, je jecljal vojvoda. Sem-li prav razumel, general della Croce?

— Da svetli vojvoda, general della Croce, je odgovoril sodnik in peljal vojvodo k stolu. A kaj Vam je?

— Oče, kaj ti je, je vpraševala tudi Asunta.

Vojvoda pa je le molče zrl v tla in zmajeval z glavo.

— General della Croce, je čez dolgo časa zamrmral, kakor bi govoril sam s seboj in obrnivši se k svoji hčeri je zavzdihnil: Asunta, prišel je nad me najstrašnejši maščevalec.

Asunta, ki ni bila še nikdar čula tega imena in si očetove prepadečnosti ni mogla tolmačiti, je odpravila sodnika in vojake iz sobe in se potem stisnila k očetu.

— Oče, povej mi, kaj je z generalom della Croce.

— To je dolga povest, hčerka moja, dolga in krvava. Zdaj ne utegnem, da bi ti vse na tanko razložil. A vsaj glavne stvari moraš izvedeti, da se boš mogla ravnati. Slušaj me!

— Poslušam, oče, govori!

— Pred dvajsetimi leti sem se mudil na svojih posestvih na otoku Cipru. Prišel sem pogostoma v Nikozijo, kjer je vladal kot beneški proveditor Marko Dandalo.

— Moj stari oče, je pritrdila Asunta.

— Da, tvoj stari oče. Čim sem prvič zagledal njegovo hčer, sem se vanjo zaljubil. Tvoja mati, Asunta, je bila lepa, kakor si ti in jaz sem jo ljubil tako strastno, da sem sklenil, priboriti si jo za vsako ceno. Toda tvoja mati je ljubila drugega. V beneški armadi sta služila dva mlada plemiča, brata della Croce. Eden teh bratov je ljubil tvojo mater in tvoja mati je ljubila njega. Jaz pa svoje ljubezni nisem mogel

udušiti in pregovoril sem Marka Dandola, da je svojo hčer zaprl v samostan.

— In kaj je bilo potem, oče? je vprašala Asunta nestrpno, ko je oče utihnil.

— Potem . . . potem . . . je della Croce napadel samostan in je odpe-ljal tvojo mater a jaz sem bil ob-vešččen in sem mu sledil ter mu iztrgal njegovo žrtev iz rok . . .

— Ne, tako ni bilo, vojvoda Dall Ferro, je v tem trenutku za-donel od vrat mogočen glas in v sobo je vstopil general della Croce. Vi ste zasledili mojega brata in nje-govo nevesto in ju ujeli. Tedaj je Asunta Dandolo pokleknila pred Vas in vas prosila milosti za mojega brata. Obljubili ste ji to, če se na mestu z Vami poroči. Asunta Dandolo se je vdala, a ko ste bili ž njo poročeni, ste dali mojega brata ustreliti. Ali ni tako, vojvoda Dall Ferro?

Počasi je vstal vojvoda dall Ferro s svojega sedeža in motni so bili njegovi pogledi, ko se je ozrl okrog sebe.

— Ali vstajajo mrličiči iz grobov, so šepetale njegove ustne. Fran Della Croce, ste-li prišli maščevat svojega brata?

— To dolžnost ima nekdo drugi, vojvoda Dall Ferro. Moj brat je zapustil svojo domovino in sledil meni v Levanto, ko mu je na porodu umrla žena. V vojni je iskal tolažbe in čez leta se mu je zacelila srčna rana. Iz oči Asunte Dandolo se mu je smehljala nova sreča in nova ljubezen, ki je pa ni dosegel, po vaši krivdi, vojvoda Dall Ferro. Dolžnost maščevati Vaše dejanje pa ima sin umorjenega mojega brata in če Bog da, bo tudi izpolnil svojo dolžnost.

— Kdo je ta maščevalec, je tiho vprašala vojvodinja Asunta.

Temni pogledi generala Della Croce so se uprli v Asunto, potem je rekel z nekim slovesnim poudarkom.

— Rešil Vas je na istrski obali . . .

— Andrej Kržan . . . kakor klic groze in obupa se je izvil ta vzklik Asunti iz prs.

— Da, Andrej Kržan je sin in maščevalec mojega brata. Zapustivši domovino sva jaz in moj brat odložila svoje slovensko ime in je nadomestila z italijanskim imenovanjem, ki pomeni precej isto, kakor slovenska beseda.

— Andrej Kržan . . . Andrej Kržan . . . je vzdihovala Asunta in se jokaje zgrudila na stol.

Ljuti boji za življenje, krvave vojne s krvoločnimi sovražniki in bridke izkušnje so generalu della Croce zamorile rahločutnost, ali spričo globoke in obupne bolesi vojvodinje Asunte se je le nekaj ganilo v njegovem srcu. Obšlo ga je usmiljenje s tem dekletom, ki je takorekoč ob isti uri čakala največje bridkosti: postala poročena žena pomorskega razbojnika, izgubila očeta in domovino in izvedela tragedijo svoje matere. Obenem si je rekel general della Croce, da bi njegovo razkritje glede Kržana gotovo ne bilo napravilo tako silnega vtiska na Asunto, če je hotela Kržana samo izkoristiti za svoje namene. General je spoznal, da morajo Asunto ve-

zati na Kržana posebne vezi in da to ne more biti nič drugega kakor ljubezen.

— Ah, kako čudovita so pota usode, je zavzdihnil general Della Croce, ko je razmišljeval, da ljubi sedaj hči Asunte Dandolo sina tistega moža, ki je ljubil njeno mater in moral svojo ljubezen plačati z življenjem.

In sedaj se je general Della Croce prvič kesal, da je sprejel ponudbo beneške vlade, polastiti se otoka Antykitiri, odstaviti vojvodo Dall Ferro in ga kot jetaika poslati v Benetke. Kot vojak pa se je zavedal, da mora svojo dolžnost do pičice izpolniti in bil je tudi odločen, da to stori. Toda izpolnil je to dolžnost ne da bi se tega sam zavedal, dosti obzirneje in mileje, nego je to nameraval. Usmiljenje z vojvodinjo Asunto je ublažilo celo njegovo staro in srdito sovraštvo do vojvode Dall Ferro.

— Svetli vojvoda, je rekel general in je pristopil k starcu, ki se je držal svoje hčere in jo tolažil s tihiimi besedami brez prave zveze, republika beneška me je poslala semkaj

z neprijetno misijo, ki jo moram kot vojak seveda natančno izpolniti.

— Kaj mi hoče republika beneška? je vprašal vojvoda. Jaz izpolnujem svoje obveznosti — a kakor vidim, jih republika več ne izpolnuje.

— O tem, svetli vojvoda, se bodele domenili z beneško vlado. Moj ukaz se glasi, da moram zasesti vaš otok in vas, vojvoda Dall Ferro, spraviti v Benetke, izlepa ali izgrda, kakor bi zahtevale okolnosti.

— A zakaj vse to? Česa me dolži republika?

— Državna inkvizicija Vas je obdolžila, da ste provzročili eksplozijo v arzenalu beneškem, ki je napravila strahovito škodo, je z resnim poudarkom izjavil general. To je čin sovražnosti, ki ga bo republika seveda strahovito kaznovala, če se potrdi vaša krivda.

Vojvoda je slutil, da je to vzrok beneški ekspediciji. Pripravljen je bil na to obdolžitev in to mu je dalo moč, da je mogel ravnodušno vzeti na znanje generalovo izjavo in nanjo mirno odgovoriti.

— Ne vem, kako eksplozijo imate v mislih, gospod general, je rekel vojvoda dostojanstveno, vem pa, da nisem pri nobeni udeleženi. Toda — čemu bi se prerekala. Poznam načela, po katerih vodi beneška republika svojo politiko in poznam sredstva, katerih se poslužuje. Znano mi je, da želi republika že dolgo časa polastiti se mojega otoka. Kakor zdaj z menoj, zgodilo se je že z različnimi vladarji različnih grških otokov. Seveda ne pove beneška republika nikdar pravega vzroka svojemu postopanju, nego skriva svojo lakomnost po tuji zemlji pod različnimi plašči: danes je poklicana varovati koristi svete cerkve, jutri blagostanje in življenje svojih podanikov. In ker pri meni ne more najti ničesar takega, me dolži udeležbe pri eksploziji, o kateri sploh ničesar ne vem. Toda, čemu govorim o tem. Vi, gospod general, imate svoje ukaze in jih morate seveda izpolniti. Povejte mi torej, kaj hočete storiti?

— Moji ukazi so točni, je odgovoril general. Vas, svetli vojvoda, pošljem z ladjo, ki leži v pristanu v

Benetke, sam pa ostanem tu kot začasni proveditor. Naročilo imam, da Vaše imetje skrbno in vestno opravljam, dokler ne bo končan Vaš preces.

— In kaj bo z mojo rodovino, kaj z mojo hčerjo in z mojima sinovoma?

— Ako Vi ničesar ne določite, imam ukaz, da jih pošljem v Retimo v samostan.

Zdaj je Asunta, ki je ves čas ihteležala na svojem sedežu, dvignila glavo.

— Moja usoda je že odločena, gospod general. Poročila sem se včeraj in dolžna sem, da sledim danes svojemu možu.

— Da, tako je, je potrdil vojvoda, kar pa se tiče mojih sinov, sem bil že prej odredil, kar treba za njiju vzgojo.

— Potem je vse v redu, svetli vojvoda, je počasi rekel general in po kratkem premisleku dostavil: zdaj Vas zapustim, da se pripravite za odhod.

General je sicer imel naročilo, da se vojvode takoj polasti. A srce mu je reklo, da mu mora vendar pustiti nekoliko časa, da se poslovi od svo-

jih otrok in zato je s svojimi sprem-
ljevalci zapustil sobo.

Ko so se vrata zaprla za njim,
so vojvodo zapustile moči. Stari mož
se ni mogel več premagovati in se je
razjokal kakor otrok.

— Oče, zdaj ni časa za jok in
tožbe, je dejala Asunta. Zdaj je treba
skrbeti za prihodnjost.

— Ah, hčerka moja, vse je iz-
gubljeno.

— Ničesar, oče, še ni izgubljeno.
Desantič je pravočasno odšel s svojo
ladjo. Njegovi ljudje so edini, ki bi
mogli pričati proti tebi in dokler be-
neška vlada teh ne dobi, ne more ni-
česar storiti. Spravi sedaj svoje dra-
gocenosti na varen kraj.

— Grajskemu kaplanu jih izro-
čim. Ta je zanesljiv in bo skrbel za
moja sina. A ti, Asunta?

— Zame, oče, ti ni treba skrbeti.
Poglej skozi okno. Gjačičeva ladja se
ziblje še vedno v pristanu. Pomorski
razbojnik me torej čaka in me hoče
vzeti s seboj vzlic nepričakovanemu
prihodu beneške ekspedicije. Svojo
prisego moram izpolniti ter oditi ž

njim — a jaz se osvodim in pridem potem tebi na pomoč, moj oče.

Stari vojvoda je dobro vedel, kako malo je vredna ta obljuba njegove hčere, vendar pa je Asuntino zaupanje dobro vplivalo na njega in mu vlilo novih nad v srce. Predvsem je hitel, da spravi v varnost svoje res ogromno premoženje in svoje dragocenosti. Samo Asunta in stari kaplan sta vedela za skrivališče v podzemskem rovu, ki je vodil iz gradu do morja in njima je naročil, naj ne štedita z denarjem, da rešita njega in Asunto.

Potem je prišla ura slovesa. Težka je bila ta ura in stari vojvoda bi bil skoro umrl žalosti in obupa, da ga ni tolažila in bodrila k vztrajnosti Asunta.

— Ti moja hrabra, lepa Asunta! Če ti nisi vredna vse sreče tega sveta, potem je ni nihče vreden.

To so bile zadnje besede vojvoda Dall Ferro. Še enkrat je poljubil svojo hčer, še enkrat ji pogledal v globoke oči — potem so ga obstopili beneški vojaki in odpeljali na ladjo.

Asunta je gledala z okna, dokler ni ladja zapustila pristana in izginila na obzorju. Krvavelo ji je srce, a njenega ponosa in njenega poguma ni zlomila niti ta nesreča. Izgubila je dom in izgubila očeta. Izvedela je, da mora biti njen sovražnik tisti, ki ga ljubi in na čigar pomoč je najbolj računala. Bila je zdaj prepuščena sama sebi in njena naloga je bila, da osvobodi sebe in svojega očeta, a vendar ni obupala, dasi jo je včasih bolest tako prevzela, da se je bridko razjokala, nego si prisegla, da bo kljubovala vsem viharjem, da mora zmagati ali umreti.

XXXII.

Oj veter, veter ti neba,
Oj veter, veter ti morja,
Ti veš za morja ceste vse,
Ti veš za steze zemlje vse,
Ne veš, kaj moje si želi srce.

Narodna.

Bila je noč. Nebo je bilo oblačno in komaj so se razločevale najsvetlejše zvezde. Morje se je penilo in metalo čedalje višje valove, čez penečo se

vodno površino pa je tulil veter in napovedoval vihar.

Na ladji je bilo razpeto le malo jadro, a še to so mornarji zavili in zavezali, kajti veter je podil ladjo tudi tako z bliskovo naglostjo v smeri, ki jo je krmilo le še iz težka vzdrževalo.

— Spravi svojo ženo v kajuto, je rekel kralj Gjačič svojemu sinu Ladislavu. Vihar je tu in zdaj ne bo nihče več utegnil paziti na radovedno žensko. Bojim se, je dostavil po kratkem motrenju neba, da bo to eden najhujših viharjev, kar sem jih kdaj doživel.

V nevarnih trenutkih je kralj Gjačič vedno sam zapovedoval svoji ladji, dočim je sicer prepuščal vodstvo sinu. Ko je Ladislav odšel, je Gjačič vzel v roko daljnogled, ki ga je bil našel na neki oropani holandski ladji in ki je bil eden prvih izdelkov te vrste. Gjačičev daljnogled se brani še dandanes v Nikoziji na otoku Cipru.

— Vse bolj se mi dozdeva, da nas ta malteška jadrenica zasleduje,

je mrmral Gjačič, ko je z daljnogledom premotril morje in nebo. Kamor se obrnem, povsod mi sledi. Kapitan pač ne sluti, da imam jaz daljnogled.

Gjačič je jadrenici, ki je plula več streljajev daleč od njega, posvetil vso pozornost in ugibal, kake namene utegne imeti. Prišel je do spoznanja, da utegne pod malteško zastavo vozeča ladja imeti zanj slabe namene in je vsled tega odredil vse, kar je bilo treba za slučaj boja.

Ladislav je medtem pristopil k Asunti, ki je stala pred srednjim jamborom in zrla nepremično na morje. Že opetovano so mornarji svetovali Asunti, naj se umakne s krova, toda brez uspeha. Asunta je ostala na svojem mestu in mornarji so se med seboj norčevali, da se pogovarja z vetrom in mu naroča pozdrave v Benetke odpeljanemu očetu in kdo ve, če ne še komu drugemu.

Sklepali so na to, ker so bili priče, ko je Asunta prišla na krov. Prišla je prostovoljno, ne da bi jo bil Ladislav klical, a povedala je takoj tudi

vzrok, zakaj je to storila. „Prišla sem, ker sem dolžna izpolniti, kar sem obljubila s prisego.“ To so bile prve besede, ki jih je izpregovorila, prišedši na krov in to so bile edine besede, ki so jih mornarji doslej slišali iz njenih ust, dasi so se vozili ž njo že drugo noč. Spoznali so kmalu, da Asunta ni prostovoljno postala žena Ladislavova in na tistem so se veselili, da postopa Asunta s kraljem Gjačičem in s svojim možem tako žaljivoošabno in prezirno. Med pirati je bila navada, da so se možili in ženili med seboj ali pa z ženskami, ki so jih s silo ugrabili. Da se je njihov „kraljevič“ zaljubil v odlično damo, v hčer znanega velikaša, jim ni bilo všeč, kakor jim sploh ni bilo prav, da sta se kralj Gjačič in zlasti Ladislav začela povzdigovati nad svoje tovariše. Sumili so, da hočeta Gjačič in njegov sin popustiti piratstvo in se umakniti kot velika gospoda v kak oddaljen kraj. To jim seveda ni ugajalo, zlasti ker so si rekli, da so piratje pridobili kralju Gjačiču njegovo ogromno imetje in

da bi morala Gjačič in njegov sin vsled tega piratstvu zvesta ostati. Poroka vojvodinje Asunte z Ladislavom se jim je zdela zadosten dokaz za njih sume, a ko so zdaj videli, da se Asunta ogiblje svojega moža in da neče ž njim občevati, jih je to veselilo, zlasti ker so upali, da se tajni načrti kralja Gjačiča in njegovega sina izjalove.

Ladislav, ki je bil v svojem samoljubju globoko užaljen, ker se Asunta zanj kar nič ni zmenila in niti govoriti ni hotela ž njim, je bil medtem pristopil k svoji ženi in ji rekel, naj gre v svojo kajuto. Ker se Asunta ni maknila z mesta in tudi ni ničesar odgovorila, ga je prevzela jeza. Čutil se je ponižanega, da občuje spricho moštva ž njim tako prezirno in v tej jezi je svojo ženo zgrabil za roko in jo potegnil s silo za seboj v kajuto.

Asunta se ni ustavljala, a ko je prišla v kajuto, je vzela skrivaj iz nedrij bodalce in se pripravila za vse slučaje.

Ladislav je zaklenil za seboj vrata in potem stopil pred Asunto.

— Moje potrpežljivosti je konec, je rekel osorno. Moja žena si, pravilno si z menoj poročena, in jaz zahtevam, da mi je moja žena pokorna in vdana. Zapomni si to.

— Vam naj bom pokorna in vdana, je s porogljivim smehom odgovorila Asunta. Izpolnila sem svojo prisego do pičice in s tem je med nama vse pri kraji. Rekli ste mi, da bodete čakali, da se Vas navadim in da se sprijaznim s svojim položajem. Čakajte torej in pustite me v miru.

Asunta je slonela ob steni. Ladislav, v katerem je vse vrelo, se ji je približal, kakor bi se je hotel s silo polastiti. V tem trenutku pa je dvignila Asunta roko in zabliščalo je bodalce v njeni roki.

— Ne dotaknite se me — raje se usmrtime na mestu.

Tako grozeče je donel ta klic, da je Ladislav odstopil nekaj korakov. Zdaj sta si molče stala nasproti in se gledala z žarečimi očmi.

Še je Ladislav premišljeval, kaj naj stori, ko je začul trkanje na vrata.

— Halô — Ladislav — oče te kliče.

Asunta je nehote zavzdihnila, ko je čula ta klic. Zdelo se ji je, da je bila to rešitev. Ladislav se je tudi res takoj odvrnil od nje in zapustil kajuto. Komaj je bil stopil čez prag, je bila Asunta že pri vratih in jih zapahnila. Rešena je bila.

Vihar je že divjal z najljutejšo silo, ko se je Ladislav povrnil k svojemu očetu. Valovi so se kar igrali z Gjačičevo jadrenico, a ta je bila tako trdna, da je srečno kljubovala razljučenim elementom.

— Čemu si me dal klicati, oče? je vprašal Ladislav, in nekako očita-joče dostavil: Ravno ko sem hotel s svojo ženo izpregovoriti odločilno besedo, kakor si mi to vedno priporočal, pa je Groga potrkal na vrata.

— Nisem utegnil čakati. Kralj Gjačič je izročil sinu daljnogled in je z roko pokazal na sence, ki jih je bilo videti, kadar se je zabliskalo. Pogledj na to stran. Velika ladja se bori z viharjem. Srednji jambor ji je vihar že zlomil. Bogat plen je tam vdobiti. Ali greva ponj, Ladislav?

Molčeje Ladislav skozi daljnogled motril tujo ladjo.

— Ne silim te, Ladislav. Obljubil sem ti, da bo tvoje ženitovanjsko potovanje mirno in res gosposko, kajti mislil sem, da boš pri svoji ženi užival lepe ure. Prišlo je drugače. Morda bi bilo zate prijetno razvedrilo, če poskusiva danes zopet enkrat svojo srečo?

Z napeto radovednostjo je čakal kralj Gjačič na odgovor svojega sina. Ladislav je le malo časa premišljeval in potem je pritrdil očetu.

— Prav tako, Ladislav, zdaj vidim, da si kri od moje krvi, je veselo vzkliknil kralj Gjačič. Z malo jadrenico in z maloštevilnim moštvom napasti neznano veliko ladjo, to je pravo junaštvo. Na ta način smo piratje postali veliki in močni. Torej na delo!

Kralj Gjačič je bil v tem trenutku ves premenjen. Bojevanje je bilo njegovo največje veselje in tudi če plen ni bil v nobenem razmerju z nevarnostjo in s trudom boja, vendar je bil vselej vesel vsake zmage, to-

liko bolj vesel, čim teže si jo je pri-
boril.

Tudi v Ladislavu se je vzbudil
bojeviti duh očetov, s toliko večjo
silo, ker je v njem že itak vse kipelo
vsled jeze na Asunto. Tudi ko bi bil
vedel, da pogine v tem boju, lotil bi se
ga bil vendar, že zaradi nade, da stori
ž njim vred tudi Asunta žalostno smrt.

Čez krov je zadonel mogočni
glas kralja Gjačiča.

— Dečki na krov! Razpnite dve
jadri, pripravite topove in sekire, ves
plen bo Vaš!

Ta poziv v zvezi s to obljubo,
je kar poživil vse moštvo. Dasi je imel
Gjačič le deset mož na svoji jadre-
nici in je bilo gotovo, da jih je na
ladji, ki so jo hoteli napasti, še en-
krat toliko, ni vendar nihče niti tre-
notek pomislil, s kako nevarnostjo je
združen nameravani napad.

In zopet je kralj Gjačič z gla-
som, ki se je kosal s tuljenjem vi-
harja, zakričal:

— Grogga prevzame vodstvo kr-
mila, moj sin Vas bo vodil pri na-
padu — naprej!

Jadra so bila v trenutku razpeta in vihar se je zapodil vanja, da je ječala vsa jadrenica in so se pripogibali jambori, kakor bi se hoteli zlomiti vsak trenotek. Kakor blisk je šla ladja čez morje.

Že so se razločili obrisi velike ladje, ki se je s polomljenimi jambori gugala na valovih, že je bila Gjačičeva jadrenica tako blizu ladje, da se je moglo razločiti posamezne osebe na krovu, ko se je Gjačič slučajno obrnil nazaj in zagledal, da drevi naravnost nanj malteška ladja, ki mu je sledila ves čas.

— Nazaj, Gropa! Obrni hitro, drugače pridemo med dva ognja. Ladislav, pošlji malteški ladji naš pozdrav.

Jadrenica se je umaknila tako, da je prišla s široko stranjo v isto črto, kakor je veslala malteška ladja. V tem trenutku je Ladislav sprožil top. Zagrmelo je, a ko je prvi blisk razsvetlil noč, je Gjačič videl, da malteška ladja ni poškodovana in da drevi naravnost naprej.

Gjačičeva jadrenica se je bila v tem oddaljila od poškodovane ladje

tako, da ji je bila malteška ladja zdaj dosti bliže. Kralj Gjačič je sprevidel, da je napad sedaj nemogoč in dasi se ga je polastila divja jeza, je imel vendar toliko preudarnosti, da je opustil misel na napad vzlic vsem ugovorom svojega sina in vzlic nevolji moštva. Gjačičeva jadrenica se je obrnila in je zopet nadaljevala svojo pot proti vzhodu.

V tem se je malteška ladja približala veliki ladji, ki ji je bil vihar polomil jambora. Po običajnih signalih in klicih se ji je približala toliko, da sta stali skoro stran ob stran.

— Hojô — kdo tam? je zadonel klic z velike ladje.

— Tu kapetan Desantič z ladjo vojvode Dall Ferro.

— Tu Piali-paša z vojno ladjo „Soliman“. Kdo je streljal na Vas?

— Kralj piratov Gjačič, ki ga zasledujem. Hotel Vas je napasti in jaz sem ga pregnal.

— Škoda, da ste ga pregnali. Zdaj bi bil že obešen. Na ladji imam 150 mož.

Desantič je vzlic viharju splezal na turško ladjo in pojasnil Piali-paši

vse, kar se je zgodilo in da zasleduje pirate, da izve njih skrivališče. Piali-paša je že več mesecev zasledoval isti namen, a brez uspeha. Zdaj, ko je prišel piratom na sled, pa je bila njegova ladja poškodovana tako, da se ni mogel geniti. A odločil se je hitro.

— Vzemite me seboj, kapetan Desantič, je rekel Piali-paša. Moji ladji so se sicer polomila jambora, a drugače je trdna in bo že prestala ta vihar in si pomaga kakorkoli naprej, čim neha veter in se morje umiri. Vam pa, kapetan Desantič, se izkažem resnično hvaležnega, če mi pomagate zaslediti Gjačičevo skrivališče.

Desantič je bil seveda vesel, da je dobil takega pomočnika. Piali-paša je zapovedoval turškemu brodovju, ki je čuvalo turške trgovske ladje in se trudil na vse načine, da bi piratstvo zadušil, vzlic sultanovemu ukazu, naj skuša pirate pridobiti kot zaveznike Turčije proti Benetkam.

Kmalu je Desantičeva jadrenica zopet razpela jadra in hitela za ladjo piratskega kralja.

XXXIII.

Neka znadeš, Petre kapetane,
Da te ljubim, kano sinka moga,
Rad virnosti i junačtva tvoga.

Hrv. narodna.

Tri dni in tri noči je že begal kralj Gjačić s svojo jadrenico semintja, zdaj na to, zdaj na drugo stran, a svojemu preganjalcu ni mogel uteči. Desantič mu je sledil, kamor se je obrnil, a držal se je s svojo ladjo vedno nekaj streljajev oddaljeno ter se umaknil vsakemu boju, ki ga je kralj Gjačić opetovano poskusil.

Največ skrbi je delalo kralju Gjačiću to, da ni vedel, kdo je njegov preganjalec in čemu ga zasleduje. Vedel je sicer, da malteški vitezi niso njegovi prijatelji, a smatral jih je za preslabe, da bi v časih boja s Turki poskušali vojno z dosti močnejšimi pirati. Desantič je vozil pod malteško zastavo, a kralj Gjačić je bil prepričan, da nima pravice do te zastave. A kdo drugi naj bi ga zasledoval pod tujo zastavo? Turki niso imeli vzroka za to. Pač se je

kralj Gjačič nekajkrat zmisлил na vojvodo Dall Ferro, ali vselej si je to misel izbil iz glave. Poznal je vojvodove ladje in vrhutega je bil vojvoda zdaj jetnik beneške republike in ni mogel ničesar storiti, da bi rešil svojo hčer. Potom takega razmišljanja je prišel kralj Gjačič do zaključka, da igra beneška republika ž njim verolomno igro, ker se mu na eni strani hlina kot zaveznica, na drugi pa ga zalezuje, da bi spoznala njegova skrivališča. To ga je navdalo z divjo jezo proti beneški republiki, obenem pa ga tudi nekoliko pomirilo. Rekel si je, da si beneška republika na predvečer velike vojne s Turki pač ne bo nakopala s kakim dejanjskim napadom še sovraštva piratov, ki bi ji kot zavezniki lahko mnogo koristili, kot nasprotniki pa še več škodovali.

Tudi Ladislav in Gropa sta bila istega mnenja. Po dolgem posvetovanju se je kralj Gjačič odločil, da naredi gonji po morju konec, a tako, da spelje svojega zasledovalca v zmoto.

— Na otoku Kasos se na noben način ne smemo izkrcati. Tam ne ve nihče, da smo piratje, nego nas smatrajo vsi za beneške velikaše. Pri tem mora ostati na vsak način, zakaj le tako nam ostane otok pribežališče za najskrajnejši slučaj in nam ostane ohranjeno naše bogastvo, tudi če bi se sovražnikom posrečilo, zatreti piratstvo. Dokler nam je zasledovalec za petami, ne smemo tja.

Tudi v tem oziru sta Ladislav in Groga pritrdila kralju Gjačiču in so sklenili, da se popeljejo na otočič Avgon, kjer je bilo vse prebivalstvo v zvezi s pirati in kjer je imel Gjačič varno skrivališče.

— Na Avgonu smo na varnem. Tam se lahko izkrcamo vsi, jadrenico pa otovorimo z vinom in jo pošljemo kot trgovsko ladjo v Črno morje. Če ji sledi naš zasledovalec, ji ničesar ne bo mogel, če ji ne sledi, se lahko vkrcamo v drugo ladjo, ki se m^o bo mogla približati in ga napasti. Ste-li zadovoljni?

Nihče ni ugovarjal. Ladislav je sicer poprej mislil, da popelje Asunto na otok Kasos, ker je imel tam kralj

Gjačič bogato opremljen gradič in je Ladislav upal, da si kot velik bogat gospod pridobi ljubezen svoje žene, toda zdaj ni več silil na to. Upal je sicer še vedno, da se ga Asunta sčassoma navadi in da si pridobi njeno srce, ali računal je sam, da se to še ne zgodi tako kmalu. Ni si prikrival, da ima Asunta obilo vzrokov ga sovražiti in zaničevati, a samoljubje njegovo je bilo tako veliko, da je bil prepričan o premagljivosti Asuntinih čutil. Rekel si je, da mora Asunto pustiti nekaj časa v miru, da se udomači med novimi ljudmi in zato je sam priporočal očetov nasvet.

Kralj Gjačič je vodil svojo ladjo tako, da je prišla ponoči do otoka Avgon, ležečega severovzhodno od Krete. Zapeljal je v primitiven pristan, kjer se je z Ladislavom in Asunto hitro izkrcal, nakar je Gropa prevzel poveljstvo jadrenice ter jo odpeljal na drugo stran otoka, kjer je ležalo malo mestece in so se navadno ustavljale ladje.

Vzlic dobremu manevriranju kralja Gjačiča je bil Desantič vendar

zapazil, da se je piratska ladja ustavila na obrežju in da se je izkrcalo iz nje nekaj oseb in uganil je takoj resnico.

— Vaše domnevanje se mi zdi popolnoma utemeljeno, je menil Piali-paša, ko mu je Desantič razložil svoje mnenje. Kaj hočete zdaj storiti?

— Ko bi to vedel, je zavzdihnil Desantič. Najraje bi se sam izkrcal, a kaj, ko ladje ne morem zapustiti.

— Slušajte moj nasvet, je rekel Piali-paša po kratkem razmišljevanju. Prepustite vodstvo ladje meni in izkrajte se tukaj. Pri ljudeh bodete lahko izvedeli, če je vojvodinja na otoku ali če je ostala na ladji. Jaz sledim piratski jadrenici, pošljem pa od prvega kraja posebno ladjo po vas. Zdaj ko smo piratom za petami, jih ne smemo več izpustiti.

Desantič ni vedel, kako bi se odločil. Če je Asunta ostala na piratski ladji in se ta odpelje kdo ve kam, on pa ostane na Avgonu — je morda nikdar več ne najde, tako si je rekel, a če gre za piratsko ladjo,

Asunta pa se je izkrcala na Avgonu, jo lahko piratje odpeljejo kamor hočejo, ne da bi jo Desantič mogel še kdaj zaslediti. Ugibal je in ugibal, a izhoda ni našel. Piali paša je dobro slutil, kake misli teže Desantiču srce, a svetovati mu ni zual.

V tem je Desantičeva jadrenica dospela do kraja, kjer se je bil izkrcal kralj Gjačič s svojim sinom in z Asunto in zdaj ni bilo več časa premišljevati in omahovati, zdaj se je bilo treba odločiti.

— Ne vem, kaj bi storil, kar ločiti se ne morem od svoje ladje in vendar mi pravi srce, naj se izkrcam, je menil Desantič in se oziral zdaj na breg, ob katerem je plula jadrenica, zdaj zopet po svoji ladji in še vedno ni vedel, kako naj se odloči.

Kakor oče sinu, tako je Piali-paša položil Desantiču svojo roko na ramo in mu pogledal dobrohotno v oči. •

— Ljubi kapetan, dokler bodete v življenju poslušali glas svojega srca, bodo vaša dejanja vedno poštena in pravična. Sicer se poznavajo šele malo

časa, ali prikupili ste se mi, kakor še nikdar noben tujec. Vaša hrabrost je velika, in velika je vaša spretnost in podjetnost. Nad vse čudovita pa je zvestoba, s katero služite vojvodinji Asunti v njeni veliki nesreči. S to zvestobo ste si pridobili mojo ljubezen, očetovsko ljubezen. Kakor sina Vas imam rad in na svojo čast Vam obetam, da Vas bom podpira¹, dokler ne rešite vojvodinje Asunte. Sedaj se izkrcajte in bodite brez vseh skrbi. Jaz poskrbim vse kar treba, da na noben način ne izgubimo sledu vojvodinje Asunte. Ponavljam, kapetan Desantič, na mojo čast!

Presrčne besede mogočnega turškega admirala so napravile globok vtisk na Desantiča in razgnale zadnje njegove pomisleke.

— Zaupam Vam neomejeno, je s preprosto iskrenostjo rekel Desantič in segel Piali-paši v roko.

— Prav tako, in zanašajte se tudi name, da bom skrbel za Vas. Prihodnja turška ladja, ki jo srečam, pride po Vas in Vas popelje za menoj. In zdaj Vam želim vso srečo.

Še enkrat sta si segla v roke in Desantič se je povzpel čez ograjo in se po vrvi spustil v čolnič, ki ga je prepeljal na breg. Tam je obstal in gledal za svojo jadrenico, ki je razpela vsa svoja jadra, da dohiti piratsko ladjo. Gledal je za njo, dokler mu ni izginila izpred oči in dasi ni čisto nič dvomil, da izpolni Piali-paša svojo obljubo, mu je vendar bilo težko pri srcu, da je zapustil svojo jadrenico.

Desantič je bil dobro oborožen in preskrbljen tudi z denarjem in upal je, da najde lahko vojvodinjo Asunto, če sta jo Gjačič in njegov sin izkrcala na tem otoku, saj ga ni nihče poznal in mu ni bilo težko, izdajati se za trgovca z vinom, edinim pridelkom otoka Avgon. Noč je hotel porabiti v to, da se nekoliko orijentira po bližini in zato je od brega krenil držeč se v senci med olivami in cipresami proti sredini otoka. Noč je bila južno jasna in topla in ta šetnja je Desantiču dobro dela, saj se že več dni ni mogel pošteno izprehoditi. Držeč roko na nabitem samokresu je

korakal naravnost naprej in kmalu prišel na primitivno, razvoženo cesto, po kateri je krenil, sodeč, da vodi do pristana, kjer je domneval, da je prebivališče vsega prebivalstva.

Prišedši nekaj sto korakov naprej, je Desantič z malega griča zagledal pred seboj morje. „To je druga stran otoka“, si je mislil in že hotel nadaljevati svojo pot, ko je zapazil na strani ob cesti večje poslopje, v katerem je gorelo nekaj luči. Ustavil se je takoj.

— Zdaj je že davno čez polnoč in gotovo bi prebivalci te hiše že trdno spali, da se ni zgodilo kaj izrednega. Tu, na samoti, se pa izrednega ne more nič drugega zgoditi, kakor da so prišli nepričakovani gostje. Od brega, kjer se je izkrcal Gjačič, je to najbližja hiša in če ima Gjačič Asunto pri sebi, jo je najbrž pripeljal semkaj.

Tako je modroval Desantič, ko se je počasi in previdno plazil od ceste proti razsvetljeni hiši, skrbno pazeč na vsak najmanjši šum. Držal se je k tlom in hodil samo pod

drevjem in ob vinogradih. V roko pa je vzel bodalo, kajti strel, si je rekel, bi privabil druge ljudi in izgubljen bi bil gotovo, ker z otoka mu ni bilo mogoče pobegniti.

Razsvetljena hiša je bila zidana v eno nadstropje in je stala sredi širnega vinograda, ki je bil obdan z živo ograjo.

— Če imajo psa, sem izdan in zasledovali me bodo, si je rekel Desantič, ko se je priplazil blizu hiše. Psi so sicer po teh otokih redki, ali mogoče je vendar, da ga imajo pri hiši.

Vzlic vsem pomislekom je Desantič vendar nadaljeval svojo pot in srečno prišel pod okno, kjer je videl goreti luč. Prav ko se je dvignil od tal, da pogleda v hišo, je začul tiho rožljanje verige. Sluteč, da je pes, je planil nazaj in se povzpел na prvo drevo, ki je bilo v bližini. Bil je zato že zadnji čas, kajti okrog vogala se je prikazal previdno stopajoč velik pes. Naprej ni mogel, ker je bil priklenjen, a čutil je, da je človek v bližini in začel renčati ter nemirno trgati verigo. Desantič ni vedel, kaj

bi storil. Že je hotel splezati z drevesa in pobegniti, ko se je v prvem nadstropju odprlo okno in se nanj naslonila belo oblečena ženska z razpletenimi lasmi — vojvodinja Asunta.

Desantiču je bilo sicer tako, kakor da se je vsa kri naenkrat stekla vanj. Vzlic silni nevarnosti je hitro splezal z drevesa in zaklical k oknu:

— Vojvodinja — jaz sem tu!

Pes je, čuvši ta klic, divje zalajal in skočil proti Desantiču, ki pa je že stekel na stran ter potem napravil velik ovinek in se zopet od druge strani približal hiši. Asunta je še vedno slonela na oknu in vsa zaptopljena v svoje sanje gledala v noč. Kaj je bil to res glas zvestega Desantiča? Kar misliti si ni mogla, da je to resnica, a upala je, da se ni motila in drhtela je po vsem životu radostne nade, da le ni zapuščena.

Lajanje je bilo privabilo iz hiše priletnega človeka, ki je, uzrši Asunto na oknu, nevoljno zaklical:

— Prosim, zaprite vendar okno; pes vas ne pozna in je vsled tega nemiren.

Obenem je mož prijel psa za verigo in ga peljal okrog vogala zopet na svoje mesto pri hišnih vratih, med tem ko je Asunta okno zaprla. Desantič se je splazil na stran in si poiskal oddaljen kot, kjer se je veselega srca, da se mu je vse tako dobro obneslo, ulegel med žito in zavil v svoj plašč poiskal počitka.

Še predno se je zdanilo, je kapetan Desantič zapustil svoje prenočišče v vinogradu in je, skrivaje se med trtami, krenil proti morju, kjer je videl obrise ladij in domneval, da leži avgonski pristan. Videl je, da na otoku ni nobene vasi in da prebiva prebivalstvo po hišicah, ki leže daleč narazen sredi vinogradov. To mu je bilo kaj prav. Kajti sodil je, da mu je s tem znatno olajšana izvršitev njegovega namena, odvesti vojvodinjo Asunto. Skrbelo ga je samo, kdaj pride kaka ladja, ki bi jo mogel porabiti; kajti, da je admiral Piali z njegovo ladjo kdo ve že kje, o tem ni dvomil. Desantič bi bil dal v tej uri svoje življenje, če bi imel pri rokah svojo ladjo in vsaj polovico svojih mornarjev.

Prišedši z griča navzdol proti pristanu je Desantič naenkrat obstal in kar ni mogel verjeti, da je resnica kar vidi. Zagledal je kraj brega ladjo piratskega kralja, na katero so težaki valili velike sode vina, zunaj na morju pa je videl svojo jadrenico se zibati na valovih. Srce se mu je ustavljalo radostnega presenečenja, kajti zdaj ni več dvomil, da se mu posreči rešitev vojvodinje Asunte. Zavihtel je svoj klobuk in najraje bi bil zavriskal veselja, da se ni še pravočasno spomnil, kako nevarno bi to znalo biti.

Naglo je nadaljeval Desantič svojo pot, a zdaj ni več hitel proti pristanu, nego na stran, kjer je videl, da leže ribiški čolni in ni daleč na okrog nobene kočje in nobenega človeka. Neoviran je prišel do brega in odvezal čoln. Krepko je zastavil vesla in čoln je stekel po morju ter hitel tja ven, koder se je gugala Desantičeva jadrenica. Piali-paša je spoznal Desantiča že od daleč in ga pozdravil z veselimi klici, na katere je odgovarjal Desantič še veseleje, saj je bil sedaj gotov, da reši vojvodinjo Asunto.

Ob istem času, ko je Desantič od brega veslal proti svoji jadrenici, je kralj Gjačič zapustil na griču ležečo hišo, kamor je bil spravil Asunto, in je z daljnogledom motril morje in ladje v pristanu. Na njegov resni obraz je legel izraz zadovoljnosti, ko je videl svojo ladjo in spoznal, da bo kmalu otovorjena s sodi ter bo odjadrala na sever. Njegovo oko je potem poiskalo jadrenico, ki ga je tako trdovratno preganjala in zasmejal se je kratko, hripavo in škodoželjno, češ, da je svoje zasledovalce tako spretno speljal v zmoto. Kar nagledati se ni mogel Desantičeve jadrenice tako je bil vesel in ponosen, da ji je le utekel.

— Zdaj bo bežala za mojo ladjo gori v Črno morje in rešeni smo je morda za vedno. E, kdor hoče prekaniti kralja Gjačiča, mora imeti le več soli v glavi, kakor ti moji zasledovalci.

V tej svoji radosti se Gjačič ni dosti zmenil za čoln, s katerim je veslal Desantič k svoji jadrenici. Zapazil je pač ta čoln, a misleč, da se pelje kak ribič, ni mu bilo zanj

mar in hitel je v hišo obvestit Ladislava, kako dobro se je posrečila uprizorjena zvijača.

— Zdaj, sinko moj, te pustim samega tu na otoku. Mene kličejo dolžnosti drugam, zakaj krona piratskega kralja ni nič lajša, kakor krona kakega maziljenega kralja. V kakih dveh urah odrine moja ladja in za njo pojde jadrenica, ki nas je preganjala. Potem bo zrak čist in jaz se odpeljem s kako ribiško ladjo na Kreto in potem dalje. Glej, da ti minejo medeni tedni s tvojo vojvodinjo kar mogoče prijetno. Zdaj boš imel dovolj časa, da svojo ženo naučiš pokornosti in vdanosti.

Ladislav ni ugovarjal, saj si je želel, da bi bil sam s svojo ženo in dobil priliko, da poskusi pri nji svojo srečo.

— Le eno te prosim, oče, je rekel pri slovesu, pošlji mi čim prej kako ladjo. Če se porazumem z Asunto, ne morem ostati ž njo tukaj, nego jo popeljem na Kasos.

— Dobro, moj sin, je rekel kralj Gjačič, tvojo željo ti izpolnim čim

prej, čeprav nič več ne verjamem, da bi se mogel izlepa porazumeti z vojvodinjo. Ne vzdihuj mi preveč okrog nje; bodi raje trd in brezobziren, ker boš tako več opravil.

Ladislav se je vrnil v hišo, Gjačič pa se je odstranil k različnim piratom, ki so živeli na otoku, ter se ž njimi dogovoril o novih podjetjih. Ko je odplula njegova ladja in je videl, da ji sledi jadrenica, ki ga je preganjala, se je brezskrbno vkrcal na ribarsko ladjo in se odpeljal z Avgona.

XXXIV.

Ako mi ga uhvatiti Bog da,
Gola ču ga po vojsci voditi,
Živa ču ga na mihe derati,
Njegove se krvce napojiti.

Hrv. narodna.

Hiša, v katero sta kralj Gjačič in njegov sin spravila vojvodinjo Asunto, je bila prostorna in trdna, kajti v njej so shranjevali piratje svoje blago, dokler niso prišli ponj ž njimi v zvezi stoječi grški in židovski trgovci. Takih zavetišč in skri-

vališč so imeli piratje na različnih otokih, da, celo v nekaterih mestih in so seveda tudi vedno skrbeli, da so bila dobro zastražena in zavarovana. Tako je bilo tudi s hišo na Avgonu, kjer je prebivala vojvodinja Asunta, ki jo je Ladislav smatral za zaklad vseh zakladov in jo vsled tega kar najskrbneje čuval.

Po odhodu kralja Gjačiča je Ladislav dolgo premišljeval, kako naj uredi svoje postopanje napram Asunti. Bolelo ga je in čutil se je ponižanega in osramočenega, da odbija Asunta s hladnim ponosom vsako njegovo približevanje. Ko bi se bila Asunta ž njim prerekala, ko bi mu bila očitala način, na kateri si jo je pridobil, bi bil morda postal surov, a vsekako bi bil to laže prenašal, kakor dostojanstveno nepristopnost svoje žene. Odkar se je Ladislav na ladji hotel Asunte polastiti, ni slišal iz njenih ust nobene besede več. Ves dan se ni ganila iz sobe. Ladislav je opetovano prišel k njej, a čim se je pojavil na pragu, je Asunta vselej vzela bodalo v roke, In videl je ter

čital z njenega obraza, da je pripravljena na vse, pripravljena celo, si končati življenje, in to ga je vselej zopet odgnalo. Če je bil tudi njegov gnev tolik, da mu je razjedal srce, njegova ljubezen do Asunte je bila še večja.

Odločil se je končno, da pusti Asunto nekaj dni popolnoma pri miru, češ, naj se navadi na kraj, naj se svobodno giblje na otoku in naj se seznanj z ljudmi. Kadar se poleže prva žalost in prva nevolja, bo laže ž njo govoriti. V svojem samoljubju je bil Ladislav popolnoma prepričan, da se ga Asunta ne bo več branila, ako mu le da priliko, da ji vse pove, kar ima na srcu in ji razkrije vse svoje namene.

Asunta se je na tihem razveselila sporočila stare postrežnice, ki je bila pri hiši, da je Ladislav nekaj časa ne bo nadlegoval. Odkar se je Desantič oglasil pred njenim oknom, je neprestano trepetala, zdaj radostnega upanja, da jo pride osvobodit, zdaj srčnega strahu, da se zvestemu Desantiču ponesreči njegov namen.

Nove nade so vzklike v njenem srcu, ko ji je postrežnica sporočila Ladislavov sklep. Čim je videla, da je Ladislav zapustil hišo in odšel čez grič proti pristanu, se je takoj odpravila iz svoje sobe. Rekla si je, da mora spoznati otok in vse dohode od morja ker zna to biti koristno za njeno rešitev. Ves dan je, vesela svoje svobode, begala ob morju in z željnimi pogledi preiskovala vse obzorje, če se ji ne prikaže Desantičeva jadrenica. A ozirala se je zaman in vsa potrta se je vrnila zvečer v svojo „ječo“. Zapazila je tudi, da so bili postavljeni posebni ljudje, ki so jo iz daljave nadzirovali in nanjo pazili, in spoznanje, s kolikimi težavami se bode boriti, ji je ležalo kakor kamen na srcu. Hiša je bila zvečer polna ljudi. Asunta je čakala na oknu, da bi odšli, a nihče se ni ganil. Potekla je ura za uro, in še vedno je Asunta slonela na oknu, kajti rekla si je, da mora biti pripravljena za vse slučaje in zlasti da mora paziti, da posvari Desantiča pravočasno, če bi jo poskusil rešiti to noč.

Naenkrat je zagrmel v daljavi močan strel in v kratkih presledkih so mu sledili še trije drugi. Strelji so prihajali z morja in celo Asunta je spoznala, da so bili to strelji iz topov.

— Ubogi ljudje, je dihnila Asunta, gotovo se potaplja kaka ladja in kliče na pomoč.

Tudi Ladislav in njegovi ljudje so slišali strele in so prihiteli iz hiše. V prvem hipu so menili, da je kaka ladja v nevarnosti, toda morje je bilo popolnoma mirno, in strelji so se ponavljali tako hitro, da na kako nesrečo na morju ni bilo misliti. Moralo je biti nekaj drugega in piratom je postajalo tesno pri srcih, ko so začeli ugibati, če se morda ne pripravlja napad na otok.

— Mogoče, da so Turki zaznali za to naše skrivališče, je menil Ladislav, na vsak način se je treba pripraviti.

Kmalu je zadonela tromba. Piratje so se razpršili na vse strani, klicat svoje tovariše, Ladislav pa je z nekaterimi pirati hitel doli proti pristanu.

Trepetaje je Asunta slonela na oknu in čakala, kaj da bo. Zopet je z morja zadonel strel. Ali se tako napoveduje Desantič? Tudi trombo je slišala peti, zdaj tod zdaj tam. Ozirala se je po hišah, raztresenih ob griču in videla, da so vžigali luči in zdelo se ji je, da vidi ljudi, ki hite od hiš proti pristanu.

Zdaj je čula Asunta loputanje na vratih in pes je začel ves divji tuliti, da se je razlegalo daleč naokrog, potem pa naenkrat utihnil. Izza vogala se je priplazilo več oseb.

— Vojvodinja!

— Desantič!

— Vrata so zaklenjena, je šepetal Desantič, skočiti morate pri oknu.

Desantič je vrgel k oknu iz vrvi spleteno lestev, kakor se rabijo na ladjah.

— Privezite lestev k postelji in pridite hitro doli. Hitite, vojvodinja.

Asunta je hitro izpolnila Desantičevo navodilo in splezala po lestvi.

— Ah, moj dobri, zvesti Desantič —

— Ne govorite! Desantič je prijel Asunto za roko in jo potegnil za

seboj. Šele zdaj je Asunta videla, da Desantič ni bil sam, nego da so ga spremljali trije mornarji. Molče je družba hitela med vinogradi navzdol proti morju, kjer je v senci velike skale stal čoln. Že je Asunta stala v čolnu, ko je po potu, po kateri je prišla, pridirjala tolpa ljudi. Desantič je naglo odvezal čoln in z mornarji vred skočil vanj. Zastavili so vesla in čoln je odletel na morje.

— Vlezite se na tla, vojvodinja, je ukazal Desantič. Hitro!

Še predno je mogla Asunta izpolniti ta ukaz, so prišli preganjalci do brega. Začulo se je srdito kričanje in počil je strel. Hipec pozneje je pri krmilu sedeči mornar kratko zaječal in potem prijemši se za roko zaklel.

— Lopov me je zadel v roko, je dejal Piali-paša, a pri prorokovi bradi prisegam, da mi bo to krvavo plačal. Le pritisnite vesla, da mu utečemo, predno vnovič nabije svoj samokres.

In čoln je tekel naprej s čudovito naglostjo in odnesel piratom vojvodinjo Asunto.

Ladislav Gjačič je stal na bregu in v divjem gnevu neprestano streljal za čolnom, s katerim je bežala Asunta, tudi ko je bil čoln že tako daleč na morju, da bi ga nobena kroglja ne mogla doseči. Špremljevalci Gjačičevi so bili preudarnejši. Čim so spoznali položaj, so tekli na vse strani klicat tovariše, da bi na svojih ladjicah šli lovit ubeglo ženo piratskega kraljeviča. Gjačič je bil tako iz sebe, da niti umel ni, kar so mu pravili in svetovali. Le po bregu je begal in časih ga je jeza tako prevzela, da je sam sebi nastavljal samokres na čelo. Zadrževala mu je roko le misel, da še ni vse izgubljeno in da morda še ulovi Asunto.

Klel je svojo neprevidnost in samega sebe, da je dal Asunti popolno svobodo. Niti sanjalo se mu ni, da je streljanje z morja v zvezi z begom vojvodinje Asunte. Domneval je, da je Asunta podkupila nekaj ribičev, da jo odpeljejo in da je spretno porabila prvo priliko, ki se ji je ponudila. Ladislav se je ljutil le nase, da je zapustil hišo, ne da bi

bil spravil Asunto v kako sobo, iz katere bi ne mogla pobegniti; jezil se je toliko bolj, ker je vedel, kako nevoljen bo kralj Gjačič, da je ravnal tako neprevidno in s tem piratom pokazal, da le ni kos nalogam poveljnika. Sicer se je bil Ladislav, ko je vsled strelav z morja hitel z griča proti pristanu, hitro domislil, kar je bil pozabil storiti, a čim se je vrnil k hiši, je zapazil, da je prišel prepozno.

Na otoku je vladala popolna zbeganost. Streljanje z morja se je nadaljevalo in dasi je le malokatera krogla zadela kako hišo na obrežju, je to vendar spravilo pirate v največji strah, zlasti ker niso videli, kaka ladja napada otok, ker niso imeli pojma, kako močan je nenadno došli sovražnik in ker niso imeli poveljnika. Vse klicanje Ladislavovih ljudi, naj gredo piratje s svojimi ladjami lovit Asunto, je bilo brezuspešno. Piratom se je šlo za življenje in ni jim bilo mar, da bi lovili žensko, ki je utekla svojemu možu.

Med tem je čoln, ki je odpeljal Asunto, po velikem ovinku prišel

okrog otoka in dosegel jadrenico Desantičevo, ki je še vedno streljala na otok, kakor bi ga hotela zabiti v morje. Ko bi bili piratje slutili, da je le majhna ladja se drznila bombardirati njih otok, bi jo bili gotovo naskočili in uničili. Piratje so sicer imeli same male ladje, „trabakole“, a imeli so jih dosti, da bi bili lahko zajeli in premagali Desantičevo ladjo.

Ko je Asunta stopila na jadrenico, prevzela so jo čuvstva, ki jih je med vožnjo hrabro premagovala. Jokaje veselja, je padla Desantiču okrog vratu.

— Moj zvesti, dobri Desantič, moj rešitelj, o, ko bi vedeli, kako sem Vam hvaležna.

— Meni, vojvodinja, niste dolžni nobene hvale. Storil sem le svojo dolžnost. Vaša mati je rešila mojo mater, moje brate in moje sestre strašne usode — kaj je torej naravnnejše, kakor da sem Vam posvetil svoje življenje. Sicer pa se je misel, bombardirati otok in Vas med občno zbeganostjo odpeljati, rodila v modri glavi velikega vojskovodja Piali-paše. Njemu se zahvalite, vojvodinja.

Asunta se je obrnila in videla Piali-pašo sedeti na sodu. Mornar mu je močil roko, v katero ga je bila zadela kroglja Ladislava Gjačiča. Nekako plašno se mu je približala Asunta, a Piali-paša ni hotel nič slišati o zahvali.

— Usmilite se me, vojvodinja in obvežite mojo roko. Ti mornarji so sicer vrli možje, a roke imajo trde in okorne.

Asunta je naglo pristopila in s svojimi nežnimi rokami izprala admiralu roko in mu jo spretno obvezala.

— Kako dobro to de. Hvala Vam, vojvodinja. Usluga za uslugo in zob za zob, to je moje načelo. Na svojo dušo Vam tukajle prisegam, da mi bo Ladislav Gjačič to kroglo v moji roki drago plačal. Pri živem telesu ga dam iz kože deti in obesiti na jambor svoje ladje. Zanesite se vojvodinja, da to storim in veselite se moje prisege, kajti čim prej jo izpolnim, tem prej bodete vdova. Zdaj pa, Desantič, obrni svojo jadrenico in popelji nas v Bejrut. Med

potom si vojvodinja premisli, kam naj jo spravimo. V spremstvu turških vojnih ladij bo tako mirno potovala, kakor bi jo prorok Mohamed sam vodil.

